ՎԱՂԻՆԱԿ ՎՐԴ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

62 ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ
ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Պէյրութ
2009

1.- *«Սատանան տարաւ Յիսուսը Սուրբ Քաղաքը՝ Երուսաղէմ, եւ զայն կանգնեցնելով տաճարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»,* առաջարկեց որ ինքզինք հոնկէ վար նետէ, յիշեցնելով Աստուծոյ խոստումը, այն՝ որ հրեշտակները զինք պիտի վերցնեն իրենց ձեռքերուն վրայ, որպէսզի ոտքը քարի չզարնուի (Մտ 4.5-6)։ Արդ, Սատանան ի՞նչպէս կը համարձակի *«տաճարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալ։

Բացատրութեան կարկինը քիչ մը աւելի լայն կը բանանք եւ հետեւեալ ամփոփ մատնանշումները կը ներկայացնենք.-

1.- Սո՛ւրբ է մեր Տէրը՝ Յիսուս Քրիստոս, եւ սո՛ւրբ է անոր տաճարը, որովհետեւ Աստուծոյ ներկայութիւնը կը խորհրդանշէ։ Սատանային համարձակութիւնը առաջնորդելու Յիսուսը *«տաճարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալու, մեզի կը յիշեցնէ որ Չարը կրնայ ամենէն սուրբ մարդոց վրայ յարձակիլ եւ ամենէն սուրբ տեղերը մտնել։

Եթէ կրցաւ մտնել սուրբ Դրախտը ու փորձել Եւան ու Ադամը, եթէ կրցաւ մտնել *«սուրբ քաղաքը՝ Երուսաղէմ»* ու փորձել Յիսուսը, ան ուրեմն կրնայ ամէ՛ն տեղ մտնել եւ ամէ՛ն մարդու փորձել։ Ուստի, բնաւ չմտածենք որ եթէ խորանանք Աստուծոյ հետ մեր յարաբերութեան մէջ, եթէ ապրինք աղօթական կեանք ու հասնինք սրբութեան՝ Սատանան պիտի չհամարձակի մօտենալ մեզի եւ յարձակում գործել մեր վրայ։

Եթէ Սատանան համարձակեցաւ մօտենալ Քրիստոսի, բնական է որ համարձակի մօտենալ Քրիստոսի հետեւորդներուն նաեւ։

Քրիստոս ի՛նքն է գլուխը տաճարին։ Տաճարը (հաւատացեալներու բազմութիւնը) մարմինն է Քրիստոսի։ Եթէ Սատանան համարձակեցաւ մօտենալ Գլուխին, կրնայ անշուշտ մօտենալ նաեւ մարմինին։

2.- Սատանան մէջբերեց 91-րդ Սաղմոսի 11-12 համարները որոնք կ'ըսեն. *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ քու բոլոր ճամբաներուդ մէջ քեզ պահեն։ Անոնք ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարի զարնես»։* Այստեղ կանգ կ'առնէ Սատանան եւ չի կրնար շարունակել Սաղմոսը եւ կարդալ 13-րդ համարը եւս, որովհետեւ 13-րդ համարը իր դատապարտութիւնն ու կորուստն է որ կը ծանուցէ. *«Առիւծի ու իժի վրայ պիտի քալես. առիւծի կորիւնը ու*

վիշապը պիտի կոխկռտես»: Սատանան իր կատարած մէջբերումով ինքզինք է որ դատապարտեց:

3.- Անգամ մը եւս կարդանք Սաղմոսը. *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ քու բոլոր ճամբաներուդ մէջ քեզ պահեն: Անոնք ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարի զարնես»:* Ուշագրաւ է որ Սատանան չփոխեց Սաղմոսի խօսքը, բայց փոխեց իմաստն ու նպատակը խօսքին: Ի՞նչ ցոյց տալու համար կամ ի՞նչ նպատակով ըսուած է այս խօսքը: Տուեալ խօսքը ըսուած է ցոյց տալու համար որ Աստուած հոգատար ու խնամածու Աստուած է, ցոյց տալու որ ան պաշտպանող ու պահպանող Աստուած է: Բայց ահա Սատանան նոյն այս խօսքը կը մէջբերէ ո՛չ թէ Աստուծոյ պաշտպանութիւնը խնդրելու համար, այլ՝ զԱստուած փորձելու համար, անոր հոգատար հայր ըլլալը փորձելու համար, այլ խօսքով՝ Սատանան Աստուծոյ հայրութի՛ւնն է որ կ'ուզէ կասկածի տակ առնել, Աստուծոյ պաշտպանարար Տէր ըլլա՛լն է որ կ'ուզէ հարցականի տակ առնել:

4.- Յիսուս աշխարհ եկաւ խաչը շալկելու, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր շալկուիլ հրեշտակներուն կողմէ:

Յիսուս աշխարհ եկաւ գեհեն նետելու համար Սատանան, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր ինքզինք վար նետելու:

Յիսուս իր աստուածային փառքը ձգելով աշխարհ եկաւ, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր ինքզինք վար նետելու եւ ցուցադրելու իր աստուածային փառքը:

5.- *«Դուն քեզ հոսկէ վար նետէ»:* Սուրբ Յերոնիմոս խօսելով այս բառերուն մասին՝ կ'ըսէ. *«Այս բառերը կը պարզեն որ Սատանան կը փափաքի տեսնել անկումը բոլորին»:* Կրնանք հետեւաբար ըսել, թէ Սատանան Յիսուսի կատարած իր առաջարկով, խորքին մէջ Յիսուսի անկումն էր որ կ'ուզէր, եւ անոր ընդմէջէն՝ անկումը փրկութեան ամբողջ ծրագիրին:

6.- Հոգեւոր իմաստով մը, կրնանք ըսել որ տաճարի աշտարակին վրայ բարձրանալը՝ կը ներկայացնէ հաւատքով ու սրբութեամբ աճած մարդիկը: Ահա Սատանան ճիշդ այսպիսի մարդոց է որ կը մօտենայ եւ կը փորձէ վար նետել եւ կամ կ'առաջարկէ որ իրենք զիրենք վար նետեն: Որքան ալ բարձրանանք հաւատքի լեռը՝ կրնանք տապալիլ: Ուստի, զգո՛յշ ըլլանք:

7.- Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան խօսելով փորձութեան ժամանակ Սատանային հանդէպ Յիսուսի ցուցաբերած

համբերութեան մասին՝ կ'ըսէ. *«Յիսուս չբարկացաւ եւ չզրգռուեցաւ, այլ՝ ծայր աստիճանի նրբութեամբ ու փափկութեամբ խօսեցաւ Սատանային հետ, երկրորդ անգամ ըլլալով մէջբերում կատարելով Սուրբ Գիրքէն, եւ իր այս վերաբերմունքով, սորվեցուց մեզի որ կրնանք յաղթել Սատանային ո՛չ թէ հրաշքներ գործելով, այլ՝ նեղութիւններու տոկալով եւ համբերելով»:*

8.- Յիշենք որ Երուսաղէմի տաճարը միշտ մարդոցմով լեցուն կ'ըլլար եւ անոր շրջափակը՝ միշտ խճողուած բարեպաշտ հրեաներով: Սատանան ուզեց որ Յիսուս ինքզինք տաճարին աշտարակէն վար նետէ՝ որպէսզի ամէն մարդ տեսնէր իր կարողութիւնը եւ փառաւորէր զինք: Կարծէք Սատանան փորձեց Յիսուսի մէջ փառասիրութեան փափաք արթնցնել, իր կարողութիւնը ցուցադրելու մղել: Որքա՜ն յաճախ Սատանան նոյնը կ'ընէ մեզի: Կը մղէ մեզ երթալու հոն ուր շատ մարդիկ կան, որպէսզի այդտեղ մեր կարողութիւնը ցուցադրենք եւ մարդոց փառաբանութեան առարկան դառնանք:

9.- Յովսէփոս Պատմիչ կը յիշէ որ տաճարին աշտարակները շատ բարձր էին: Այնքա՜ն բարձր, որ եթէ մէկը անոնց վրայ բարձրանար եւ դէպի վար նայէր՝ գլխու պտոյտ կ'ունենար: Տաճարին բարձր աշտարակները փորձութեան տեղ են: Ըսել կ'ուզեմ, թէ բարձր տեղերը, այլ խօսքով՝ բարձր տեղեր հասած մարդիկը՝ ենթակայ են Սատանայի յարձակումներուն (Matthew Henry): Հետեւաբար, որքան բարձրանանք պաշտօնով ու դիրքով, եւ կամ, որքան բարձրանանք հոգիով ու սրտով առ Աստուած՝ չենք կրնար զերծ մնալ Չարին յարձակումներէն:

10.- Աստուած կ'ուզէ որ մեր հաւատքի կեանքին մէջ բարձրանանք դէպի իրեն, իսկ Սատանան՝ կ'ուզէ որ միշտ դէպի վար՝ անհաւատութեան տիղմին մէջ նետուինք: Ուշագրաւ է Աստուծոյ եւ Սատանային գործելակերպին տարբերութիւնը: Matthew Henry այս մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. *«Աստուած երբեմն մեզ վար կը նետէ՝ որպէսզի մեզ բարձրացնէ, իսկ Սատանան, կը բարձրացնէ՝ որպէսզի վար նետէ»:*

11.- *«Դուն քեզ հոսկէ վար նետէ»:* Սատանան չէր կրնար Յիսուսը վար նետել, ահա թէ ինչու առաջարկեց Յիսուսի որ ինքզի՛նք վար նետէ: Սա ցոյց կու տայ որ Սատանային կարողութիւնը մեզ փորձելու կամ մեզի վնաս հասցնելու՝ սահմանափակ է: Սատանան կրնայ առաջարկել որ մենք գործենք, բայց չի՛ կրնար ստիպել որ մենք գործենք: Սատանան կրնայ մղել մեզ որ վնաս հասցնենք մեր անձերուն, բայց չի՛ կրնար

պարտադրել մեզի որ վնաս հասցնենք մեր անձերուն: Յովհաննէս Ոսկեբերան կ’ըսէ. *«Մարդ չի կրնար վնասել քեզի, եթէ դուն քեզի չվնասես»:* Իսկ Օգոստինոս կ’ըսէ. *«Մենք չենք կրնար արգիլել թռչուններուն որ թռչին մեր գլխուն վերեւ, բայց կրնանք արգիլել անոնց որ բոյն դնեն մեր գլխուն վրայ»:* Օգոստինոս այստեղ չար ոգիներուն մասին է որ կը խօսի, եւ ըսել կ’ուզէ, թէ մենք չենք կրնար արգիլել չար ոգիներուն որ մեր շուրջ դառնան, բայց վստահաբար կրնանք արգիլել որ անոնք բոյն դնեն մեր սրտին մէջ:

12.- *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ քու բոլոր ճամբաներուդ մէջ քեզ պահեն»:* Այս բառերը յատուկ կերպով ցոյց կու տան որ Աստուած պատուէր տուած է իր հրեշտակներուն օգնելու եւ ծառայելու մարդոց: Բայց ո՞ր մարդոց: Անոնց՝ որոնք Աստուծոյ ճամբուն մէջ են եւ Աստուծոյ ճամբուն մէջ կը մնան. ա՛յս է ինչ որ ցոյց կու տան *«քու բոլոր ճամբաներուդ մէջ»* բառերը: Մենք կոչուած ենք արդարութեան ու հաւատքի ճամբուն մէջ մնալ, եւ եթէ արդարութեան ու հաւատքի ճամբուն մէջ ենք, կը նշանակէ թէ շիտակ ճամբուն մէջ ենք, եւ եթէ շիտակ ճամբուն մէջ ենք՝ այն ատեն է որ կը վայելենք հրեշտակներուն պաշտպանութիւնն ու պահպանութիւնը: Ասիկա գիտնալէ ետք, հարց կու տանք, եթէ Յիսուս ինքզինք տաճարի աշտարակէն վար նետէր՝ շիտակ ճամբու մէջ պիտի ըլլա՞ր, այլ խօսքով՝ շիտակ ըրած պիտի ըլլա՞ր: Ո՛չ: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ իր ըրածը զԱստուած փորձել պիտի նկատուէր. ահա թէ ինչո՛ւ Սատանային ըրած առաջարկին դիմաց՝ պատասխանեց ըսելով. *«Քու Տէր Աստուածդ չփորձես»* (Մտ 4.7): Այս կէտը պատգամ մը ունի մեզի: Պատգամը այն է՝ որ եթէ մնանք հաւատքի շիտակ ճամբուն մէջ՝ պիտի վայելենք Աստուծոյ հրեշտակներուն պաշտպանութիւնն ու պահպանութիւնը, իսկ եթէ չմնանք՝ պիտի չվայելենք:

2.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսի Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ *«Սատանայէն փորձուելու համար»* (Մտ 4.1):

1.- Յիսուս անապատ տարուեցաւ Սուրբ Հոգիին կողմէ, որպէսզի մեզի սորվեցնէ թէ մենք առանձին չենք փորձութեանց անապատին մէջ, այլ մեր կողքին է Սուրբ Հոգին, մեզ յաղթող դարձնելու համար Չարին դէմ: Աստուած շատ լաւ գիտէ որ Սատանային պայքարը՝ ի՛ր դէմ ուղղուած պայքար մըն է, ուստի, ան բնաւ մեզ առանձին չի թողուր պատերազմի դաշտին վրայ:

2.- Յիսուս իր ազատ կամքով չէ որ գնաց անապատ, այլ Սուրբ Հոգին է որ զինք տարաւ. հոսկէ կը սորվինք, թէ մենք մեր ազատ կամքով չէ որ պէտք է փորձութեանց մէջ նետուինք, այլ պէտք է թոյլ տանք որ փորձութիւնները իրե՛նք մեզի գան: Աստուած երբեք չ'ուզեր որ հաւատացեալ մարդը ի՛նք փնտռէ փորձութիւնը, նեղութիւնը: Փորձութիւնները ինքնաբերաբար պիտի գան. հաւատացեալին պարտականութիւնը պարզապէս զանոնք դիմակալելու պատրաստ ըլլալն է, անոնց դիմաց հաստատ մնալն է: Եթէ հաւատացեալը ինք երթայ փորձութեանց ետեւէն, այլ խօսքով՝ եթէ ի՛նք Փորձիչին մարտահրաւէր կարդայ, ատիկա հպարտութիւն կը սեպուի, որովհետեւ կը նշանակէ թէ իր սեփական ոյժին կը վստահի, եւ նման պարագայի, Աստուած ստիպուած կ'ըլլայ ժամանակաւորապէս լքելու զինք իր հպարտութեան համար, որպէսզի պարտութիւն կրէ Չարէն եւ պարտութիւնը զինք հեզութեան ու խոնարհութեան առաջնորդէ:

3.- Հրեաներու մտածողութեան համաձայն, «անապատ»ը, ինչպէս նաեւ աւերուած վայրերն ու գերեզմանատուները, նկատուած են բնակավայր Սատանային եւ անոր չար ոգիներուն: Կարծէք Յիսուս ուզեց Սատանային բնակութեան տեղը (անապատ) երթալ եւ իր բնակութեան վայրին մէջ զինք պարտութեան մատնել: Յիշեցէք որ Սատանան Եւան խաբելու համար՝ ի՛նք գնաց Եւային, մինչդեռ տարբեր էր Յիսուսի պարագան: Սատանան ինք չէր որ Յիսուսի գնաց, այլ Յիսուս ի՛նքն էր որ գնաց Սատանային՝ դէպի անապատ: Յիսուս ի՛նք եղաւ նախայարձակը: Եւ ասիկա յստակօրէն ցոյց կու տայ իր մարդեղութեան նպատակը, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ՝ պարտութեան մատնել Չարը եւ ազատագրել մարդկութիւնը:

4.- Մեկնողական գրականութեան մէջ, «անապատ»ը նաեւ խորհրդանիշ նկատուած է հաւատքէ հեռու եղող մարդուն բնութեան: Մարդը որ պարպուեցաւ հաւատքէ ու սէրէ, պարպուեցաւ Աստուծոյ Հոգիէն ու զօրութենէն, Աստուծոյ սրբութենէն ու գիտութենէն՝ կարծէք վերածուեցաւ դատարկ անապատի մը, ուր միայն մեղքի փուշեր ծլեցան: Յիսուս այդ անապատացած մարդուն գնաց, որպէսզի յաղթէ անապատացած մարդուն մէջ բնակող Չարին, զանիկա դուրս վտարէ մարդուն սրտէն ու հոգիէն, եւ մարդուն բնութիւնը վերստին լեցնէ աստուածային առաքինութիւններով:

5.- «Անապատ»ը խորհրդանիշ նկատուած է առանձնութեան: Երբ Յիսուս անապատ գնաց, այլ խօսքով՝ առանձնացաւ,

Սատանան մօտեցաւ անոր եւ քառասուն օրեր շարունակ փորձի ենթարկեց զայն (Ղկ 4.2)։ Յիսուս կ՚ուզէ սորվեցնել մեզի, թէ երբ առանձնացած ըլլանք կամ առանձին ըլլանք՝ Սատանան կը մօտենայ եւ փորձի կ՚ենթարկէ մեզ, ճիշդ ինչպէս փորձի ենթարկեց Եւային երբ ան առանձին էր։ Ուստի, որպէսզի երբեք առանձին չըլլանք եւ Սատանան կարող չըլլայ յարձակելու եւ պարտութեան մատնելու մեզ՝ պէտք է յանձնուինք Աստուծոյ եւ խնդրենք իր մնայուն ներկայութիւնը մեր կեանքին մէջ։

Առանձնութիւնը՝ մարմնապէս առանձին մնալը չէ, այլ՝ հոգեպէս առանձին մնալը։ Մեր հոգիները առանց Աստուծոյ պէտք չէ մնան։ Իր ներսիդին զԱստուած չունեցող հոգին՝ առանձին կը նկատուի, եւ ենթակայ կ՚ըլլայ Չարի յարձակումներուն։ Քանի առանձնութիւնը կրնայ մեղքի առաջնորդել, ուստի ջանանք մեր կեանքին մէջ ունենալ հաւատքով լեցուն քանի մը անձեր եւ մնայուն կերպով կապի մէջ ըլլանք անոնց հետ եւ անոնց հետ միասին աղօթենք, որպէսզի Սատանան հեռու փախչի մեզմէ։ Երբ եղբայրներ ու քոյրեր քով-քովի գան միաբանութեամբ աղօթելու՝ Սատանան չի կրնար կենալ անոնց ներկայութեան։

6.- Ղեւտացւոց գիրքին 16-րդ գլուխին մէջ կը կարդանք քաւութեան նոխազին (արու այծ) մասին, որ կը նախապատկերացնէր Քրիստոսը։ Հոն կը տեսնենք թէ ինչպէս Ահարոն քահանան իր ձեռքը նոխազին գլխուն վրայ կը դնէ ու կը խոստովանի ժողովուրդին բոլոր մեղքերը, եւ ապա, ուրիշի մը ձեռքով այդ նոխազը անապատ կը տարուի եւ հոն ազատ կ՚արձակուի (21-22 համարներ)։ Ըսինք որ նոխազը կը նախապատկերացնէր Քրիստոսը։ Ձեռքերը նոխազին գլխուն դնելը՝ մարդոց մեղքերը անոր փոխանցելու ծիսական կերպ մըն էր։ Իսկ նոխազը անապատ տանիլը՝ մարդոց մեղքերը մարդոցմէ հեռացնելու կերպ մըն էր։ Արդ, ինչպէս մարդոց մեղքերը կը փոխանցուէին նոխազին եւ ապա նոխազը մէկու մը կողմէ անապատ կը տարուէր, ճիշդ նոյնպէս ալ, Յիսուս մեր մեղքերը իր վրայ առնելէ ետք՝ անապատ տարուեցաւ Սուրբ Հոգիին կողմէ։

7.- Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ կոչ մըն է մեզի վստահելու Սուրբ Հոգիին առաջնորդութեան։ Երբ Սուրբ Հոգին ինքն է որ մեզ կ՚առաջնորդէ փորձութեանց անապատներէն՝ անպայման յաղթական դուրս կու գանք։

8.- Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ ցոյց կու տայ իբրեւ մարդ Յիսուսի հնազանդութիւնը Աստուծոյ կամքին։ Յիսուս իր մարդեղութեանը մէջ միշտ հնազանդ մնաց Աստուծոյ, որպէսզի

օրինակ ըլլայ մարդոց, եւ որպէսզի, բոլոր անոնք որոնք իրեն հնազանդին՝ յաւիտենական փրկութիւն ձեռք ձգեն (Եբր 5.8-9):

9.- Յիսուս Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ կը տարուի *«Սատանայէն փորձուելու համար»:* Հոս կարեւոր բան մը կայ որ պէտք չէ մեր ուշադրութենէն վրիպի: Յիսուս Սատանայի՛ն կողմէ կը փորձուի եւ ո՛չ թէ մեղքի մը կամ աշխարհային ցանկութեան մը կողմէ: Մարդիկ կը փորձուին իրենց *«ցանկութիւններէն տարուելով ու խաբուելով»* (Յկ 1.14), Յիսուս սակայն իր մէջ բացասական ո՛չ մէկ տեսակի ցանկութիւն ունէր որուն միջոցաւ Սատանան կարենար զինք փորձել: Յովհաննէս առաքեալ կը վկայէ որ Յիսուսի մէջ մեղք չկար (Ա.Յհ 3.5): Պետրոս ու Պօղոս առաքեալներ կը հաստատեն որ Յիսուս *«ոեւէ մեղք չգործեց»* (Ա.Պտ 2.22: Բ.Կր 5.21): Քանի ոեւէ մեղք չկար Յիսուսի մէջ, բնականօրէն փորձութիւնը դուրսէն պիտի գար, այս պարագային՝ Սատանայէն: Մեր պարագան տարբեր է. մեր փորձութիւնները նոյնինքն մեր անձերէն կու գան:

10.- Յիսուսի անապատ երթալուն հիմնական նպատակը ծոմապահութեամբ եւ աղօթքով ժամանակ անցնելն էր իր Հօրը հետ եւ ո՛չ թէ Սատանային կողմէ փորձուիլը: Բայց ահա Սատանան կ'երթայ հոն ուր աղօթք կայ, հոն ուր ծոմապահութիւն կայ, հոն ուր խոկում կայ. ասիկա ցոյց կու տայ թէ աղօթքը, ծոմը եւ խոկումը պատճառ մը չեն եւ չե՛ն կրնար ըլլալ որ Սատանան մեզի չմօտենայ: Պէտք է միշտ այս իրողութիւնը յիշել, որպէսզի երբ նուիրուինք աղօթական, պահեցողական եւ խոկումի կեանքի, բնաւ չկարծենք որ Չարը չի կրնար մօտենալ մեզի, ընդհակառակը, Չարը աւելի կատաղօրէ՛ն կը յարձակի աղօթական, պահեցողական եւ խոկումի կեանքի նուիրուած անձերուն վրայ:

3.- Ինչո՞ւ Յիսուս փորձութեան ենթարկուեցաւ Սատանային կողմէ:

1.- Հազարաւոր տարիներ առաջ Աստուած ըսած էր Օձին. *«Քու ու կնոջ մէջտեղ, քու սերունդիդ ու անոր սերունդին մէջտեղ թշնամութիւն պիտի դնեմ: Ան քու գլուխդ պիտի ջախջախէ ու դուն անոր գարշապարը պիտի խայթես»* (Ծն 3.15): Կինը կը ներկայացնէ Քրիստոսը, իսկ կնոջ սերունդը՝ հաւատացեալները: Օձը Սատանան է, իսկ Սատանային սերունդը՝ չար մարդիկն են:

Աստուած իր կատարած դատաստանով, սկիզբէն ցոյց տուաւ մեզի թէ մնայուն թշնամութիւն պիտի ըլլայ իր եւ Սատանային

միջեւ, ինչպէս նաեւ իր հետեւորդներուն եւ Սատանային հետեւորդներուն միջեւ, բայց յաղթողները ի՛նք ու իր հետեւորդները պիտի ըլլան: Եւ ահա այն ինչ որ Աստուած Օձին ըսած էր հազարաւոր տարիներ առաջ, հիմա պահը հասած էր որ իրականանար Հրէաստանի անապատին մէջ, ուր տարուած էր Յիսուս *«Սատանայէն փորձուելու համար»:* Փորձուեցաւ ու յաղթեց Սատանային ու ջախջախեց անոր գլուխը:

Յիսուս երբ անապատ տարուեցաւ *«Սատանայէն փորձուելու համար»,* հոն ո՛չ մարդիկ կային եւ ո՛չ ալ չար ոգիներ: Հոն երկու անձեր կային՝ Քրիստոս եւ Սատանան, երկուքը դէմ դիմաց, եւ մէկը միւսին դէմ: Կնոջ սերունդին եւ Օձի սերունդին միջեւ պատերազմը սկսելէ առաջ՝ նախ Կինը ինք եւ Օձը ինք, այլ խօսքով՝ Քրիստոս եւ Սատանան պէտք էր պայքարէին իրարու դէմ: Պայքարը տեղի ունեցաւ եւ Յիսուս յաղթակա՛ն դուրս եկաւ, օր մը յայտարարելու համար. *«Ե՛ս յաղթեցի աշխարհին»* (Յհ 16.33):

Ըսենք, որ Ծն 3.15-ին մէջ յիշուած կինը Քրիստոսը կը ներկայացնէ, որովհետեւ Քրիստոս կնոջմէ պիտի ծնէր, այս պարագային՝ սուրբ կոյս Մարիամէն: Ինչպէս կոյս աղջիկէ մը (Եւայէն) յառաջ եկաւ մեղքը, այնպէս ալ կոյս աղջիկէ մը (Մարիամէն) յառաջ պիտի գար Անմեղը՝ Յիսուս ինք, եւ ասիկա Աստուծոյ նախախնամութիւնն էր, որպէսզի Եւայով ինկած կնոջ պատիւը՝ Մարիամով վերականգնէր:

2.- Մատթէոս Յիսուսի փորձութիւնը ներկայացնելու համար կը սկսի «յետոյ» բառով (4.1), որ յատուկ ժամանակ մը ցոյց կու տայ: Յետոյ, այսինքն ե՞րբ: Մկրտութենէն անմիջապէս ետք: Երբ Յիսուս մկրտուեցաւ, Աստուծոյ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իր վրայ իջաւ եւ Աստուած երկինքէն վկայեց ըսելով. *«Ասիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հաճեցայ»* (Մտ 3.16-17): Մկրտուեցաւ, Հոգին իջաւ, վկայուեցաւ եւ պայքարը սկսաւ: Շատ յստակ է մեր սորվելիքը: Կը սորվինք թէ երբ Աստուծոյ Հոգին ստանանք, երբ Աստուած վկայութիւն տայ որ մենք իր զաւակները դարձանք, եւ մանաւանդ, երբ սկսինք հաւատքի կեանք ապրիլ՝ Սատանան կը սկսի պայքարիլ մեր դէմ:

3.- Յիսուս ուզեց փորձուիլ որպէսզի յաղթէ Սատանային, եւ որպէսզի իր հաւատացեալներուն դիմաց Չարին յաղթելու ճամբան բանայ: Ուզեց յաղթել, որպէսզի յաղթելու ու յաղթողի կրակո՛վ լեցնէ մեզ: Ուզեց յաղթել, որպէսզի չկարծենք ու չմտածենք որ Սատանան անպարտելի է, անյաղթահարելի է:

4.- Յիսուս երեք անգամ Սատանային ըսաւ. *«Օրէնքի գիրքին մէջ գրուած է»* (Մտ 4.4, 7, 10)։ Յիսուս Սատանային դէմ պայքարելու համար՝ մէջբերումներ կատարեց Աստուածաշունչէն, որպէսզի Սատանային յաղթելու ճամբան ցոյց տայ մեզի։ Աստուածաշունչը՝ Աստուծոյ զինամթերքն է յանձնուած մարդ արարածին։ Ինչպէս երկիր մը չի կրնար յաղթել իր թշնամիին առանց զինամթերքի, այնպէս ալ մարդ արարածը չի կրնար յաղթել Սատանային առանց Աստուծոյ Խօսքին զինամթերքին։

Պօղոս առաքեալ հաւատացեալ մարդուն կը պատուիրէ իր վրայ առնել *«Սուրբ Հոգիին սուրը, այսինքն՝ Աստուծոյ խօսքը»* (Եփ 6.17)։ Առաքեալին ժամանակ եւ անկէ առաջ, պատերազմները սուրերով տեղի կ'ունենային։ Ուստի երբ առաքեալը կը պատուիրէ մեր վրայ առնել *«Սուրբ Հոգիին սուրը, այսինքն՝ Աստուծոյ խօսքը»*, խորքին մէջ, կ'ուզէ ցոյց տալ մեզի թէ մենք պատերազմի մէջ ենք *«երկինքի տակ գտնուող չար ոգիներուն, իշխանութիւններուն եւ պետութիւններուն, այս խաւար աշխարհի տիրակալներուն դէմ»* (Եփ 6.12)։ Ինչպէս զօրավարներ իրենց զինուորներուն սուրեր կը բաժնէին որպէսզի անոնցմով կռուէին թշնամիներուն դէմ, այնպէս ալ մեր Զօրավարը՝ Յիսուս, Աստուծոյ Խօսքը տուած է մեզի, որպէսզի անով դէմ դնենք Չարին եւ անոր արձակած նետերուն։ Աստուծոյ Խօսքը, այլ խօսքով՝ Աստուածաշունչը, Սուրբ Հոգիին սուրն է տրուած հաւատացեալ մարդուն։ Հաւատացեալ մարդը այդ սուրը միշտ իրեն հետ պէտք է կրէ։

5.- Յիսուս իր առաքելութեան սկսաւ մկրտութենէն ետք։ Սատանան ուզեց փորձութեան ենթարկել զինք, որպէսզի խանգարէր ու կասեցնէր Աստուծոյ փրկագործական ծրագիրը։ Ասիկա մեզի պէտք է յիշեցնէ, թէ ոեւէ ատեն երբ ձեռնարկենք աստուածատուր առաքելութեան մը՝ պատրաստ պէտք է ըլլանք սատանայական յարձակումի։ Հոգեւոր ոեւէ առաքեալ կամ առաքելութիւն՝ անպայման որ Չարին թիրախը կը դառնայ։

6.- Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի Սատանան տեսնէ անոր յաղթութիւնը եւ գիտնայ որ ան ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդին է։ Յաճախ Աստուած թոյլ կու տայ որ մենք եւս փորձուինք՝ որպէսզի ցոյց տայ Սատանային մեր ճշմարիտ հաւատացեալ ըլլալը։ Սատանան գիտէ որ կան հաւատացեալներ որոնք զԱստուած կը սիրեն որովհետեւ նիւթապէս լաւ են, առողջ են եւ իրենց փափաքածը ունին։ Ան կարծեց որ Յոբ այդպիսի մէկն էր։ Աստուծոյ իսկ արտօնութեամբ փորձի ենթարկեց զայն բայց *«Յոբ իր շրթունքներովը չմեղանչեց»* (Յոբ 2.10)։

Ուստի, զգո՛յշ ըլլանք: Փորձութիւնները կը յայտնաբերեն մեր իսկական ինքնութիւնը. անոնք յայտնի կը դարձնեն եթէ երբեք ճշմարիտ հաւատացեալներ ենք թէ ոչ:

6.- Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի ցոյց տար Սատանային թէ ահա սկսաւ իր պարտութիւնը: Պարտութիւն մը՝ որ պիտի ամբողջանար խաչով ու յարութեամբ:

7.- Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի ցոյց տար մեզի թէ փորձուիլը մեղք չէ: Եթէ փորձուիլը մեղք նկատուէր՝ Յիսուս ինքն ալ մեղք գործած պիտի ըլլար, քանի ինքն ալ փորձուեցաւ: Փորձուիլը ո՛չ միայն մեղք չէ, այլ անհրաժեշտութիւն է, որովհետեւ մենք փորձութեանց ենթարկուելով ու անոնց յաղթելով է որ կրնանք աճիլ ու զօրանալ, մաքրուիլ ու սրբուիլ, եւ Աստուծոյ ուզած մարդը դառնալ:

8.- Յիսուս տեսնելէ ետք երկինքը բացուած, վայելելէ ետք էջքը Սուրբ Հոգիին, եւ լսելէ ետք Հօրը վկայութիւնը իր անձին վերաբերեալ, չգնա՛ց իր ծննդավայրը՝ Բեթլեհէմ, ո՛չ ալ գնաց իր սնդավայրը՝ Նազարէթ, ո՛չ ալ գնաց Երուսաղէմ կամ Գալիլեայ, այլ գնաց կամ տարուեցաւ անապատ: Ի՞նչ կը սորվեցնէ մեզի Յիսուս իր այս վերաբերմունքով: Կը սորվեցնէ, որ երբ Աստուծոյ ներկայութեան առաջին փորձառութիւնը ունենանք՝ անմիջապէս առաքելութեան դաշտ չվազենք, չերթա՛նք մարդոց ու չպատմե՛նք մեր տեսածին մասին, մեր լսածին մասին, մեր ունեցած ապրումին մասին, այլ՝ որոշ ժամանակ մը քաշուինք անապատ, այլ խօսքով՝ առանձնանանք, որպէսզի առիթը ունենանք մտածելու մեր ստացածին ու ապրածին մասին, մանաւանդ, որպէսզի առիթը ունենանք աղօթելու եւ Աստուծմէ իմաստութիւն, առաջնորդութիւն, հեզութիւն եւ զօրակցութիւն խնդրելու: Տհասութի՛ւն ու անմտութի՛ւն է, Աստուծմէ պզտիկ բան մը առածնուս պէս՝ իբրեւ անյաղթելի առաքեալներ առաքելութեան դաշտ վազելը: Սատանան այդպիսիները շուտով կը տապալէ:

9.- Ինչպէս Յիսուսի մկրտութիւնն ու մահը փոխանորդական էին, այսինքն՝ մեր փոխարէն կատարուած բան մըն էին, այնպէս ալ անոր փորձութիւնը փոխանորդական էր: Ան Սատանային յաղթեց մե՛ր փոխարէն: Այո՛, փորձութեան անապատին մէջ, Յիսուս համայն մարդկութիւնը իր մէջ ունէր, համայն մարդկութեան ներկայացուցիչն էր, ուստի ան համայն մարդկութեան կողմէ եւ համայն մարդկութեան անունով պայքարեցաւ ու յաղթեց Չարին:

10.- Յիսուս ուզեց փորձուիլ, որպէսզի այն բաները որոնց մէջ պարտուեցաւ առաջին Ադամը, ինք՝ իբրեւ երկրորդ Ադամ, յաղթէ այդ բաներուն:

ա.- Ադամին ըսուած էր չուտել արգիլեալ ծառէն բայց Ադամ կերաւ: Որոշ հայրեր կ'ըսեն թէ Ադամին տրուած առաջին պատուէրը՝ պահեցողութեան պատուէրն էր, Ադամ սակայն չպահեց առաջին այս պատուէրը: Բայց երկրորդ Ադամը՝ Յիսուս, պահե՛ց ծոմապահութեան պատուէրը, եւ չհնազանդեցաւ Չարին խօսքին եւ քարը հաց դարձնելով չկերաւ:

բ.- Սատանան համոզեց Ադամն ու Եւան որ եթէ ուտեն արգիլեալ ծառին պտուղէն՝ աստուածներու պէս պիտի ըլլան: Եւա եւ Ադամ զԱստուա՛ծ է որ փորձեցին երբ կերան ծառին պտուղէն, որովհետեւ ուզեցին գիտնալ թէ իսկապէ՞ս աստուածներու պէս պիտի ըլլան: Սատանան Յիսուսի՛ նաեւ առաջարկեց որ զԱստուած փորձէ, երբ պատուիրեց անոր ինքզինք տաճարի աշտարակէն վար նետել, բայց Յիսուսի պատասխանը յստակ էր. ***«Քու Տէր Աստուածդ չփորձես»*** (Մտ 4.7):

գ.- Սատանան համոզեց Ադամն ու Եւան որ եթէ ուտեն արգիլեալ ծառին պտուղէն՝ աստուածներու պէս պիտի ըլլան, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ փառքը պիտի սեփականացնեն: Ադամ եւ Եւա դէմ չդրին Աստուծոյ փառքը յափշտակելու այս գաղափարին, բայց երբ նայինք Յիսուսի երրորդ փորձութեան՝ Յիսուս զօրեղ կերպով դէմ դրաւ Սատանային երբ ան ուզեց Աստուծոյ պաշտամունքն ու երկրպագութիւնը սեփականացնել: Սատանան պաշտամունք ու երկրպագութիւն պահանջեց Յիսուսէն, եւ Յիսուս կտրուկ կերպով պատասխանեց. ***«Ետի՛ս գնա, Սատանա՛յ, որովհետեւ Օրէնքի գիրքին մէջ գրուած է. "Քու Տէր Աստուածդ պէտք է պաշտես եւ միայն անո՛ր ծառայես"»*** (Մտ 4.10):

11.- Յիսուսի փորձուիլը իբրեւ մարդ ու յաղթելը փորձութեանց ու Փորձիչին՝ մխիթարութի՛ւն ու քաջալերութի՛ւն է հաւատացեալներուս համար: Իր փորձուիլն ու յաղթելը՝ յո՛յս կու տայ մեզի. յոյս՝ որ մենք եւս կրնանք յաղթել. յոյս՝ որ Տէրը կը հասկնայ մեզ ու կը կարեկցի մեզի ***«քանի՛ բաներով որ մենք կը փորձուինք՝ ինք եւս փորձուած է, առանց սակայն մեղանչելու»*** (Եբր 4.15):

4.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. ***«Շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»*** (Մտ 5.32): Ինչո՞ւ

շնութիւն ըրած կ'ըլլայ այն անձը որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ:

Նախ լաւ կ'ըլլայ որ յիշենք ամբողջ հատուածը: Յիսուս ըսաւ. *«Ան որ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը կ'արձակէ, ինք պատճառ կը դառնայ անոր շնութիւն ընելուն: Նոյնպէս, շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»* (Մտ 5.32):

Այս համարը կրնանք երեք մասի բաժնել.-

1.- Համարին առաջին մասը մեզի կ'ըսէ թէ կինը կրնայ արձակուիլ միայն այն ատեն երբ պոռնկութեան մեղքին մէջ իյնայ: Առաջին այս մասը բացատրութեան չի կարօտիր:

2.- Համարին երկրորդ մասը մեզի կ'ըսէ թէ ով որ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը կ'արձակէ, ի՛նք պատճառ կը դառնայ անոր շնութիւն ընելուն: Ինչո՞ւ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը արձակողը՝ ի՛նք պատճառ դարձած կ'ըլլայ անոր շնութիւն ընելուն: Պատասխանը շատ պարզ է: Առանց պոռնկութեան պատճառի արձակուած կինը՝ կրնայ երթալ եւ ուրիշին հետ յարաբերիլ եւ այս ձեւով շնութեան մեղքի մէջ իյնալ: Նման պարագայի, զինք արձակող այր մարդը պատճառ դարձած կ'ըլլայ անոր շնութիւն ընելուն:

3.- Համարին վերջին մասը, մեզի կ'ըսէ թէ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ այն անձը՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ: Ինչո՞ւ շնութիւն ըրած կը սեպուի *«այն անձը՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»:* Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Քրիստոս: Արդեօք ըսել կ'ուզէ թէ արձակուած կինը առա՞նց ամուսնութեան պէտք է մնայ: Ո՛չ, այդ ըսել չ'ուզեր:

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան կը բացատրէ թէ Յիսուս այստեղ կը խօսի այն այր մարդուն մասին, որ անգամ մը իր կինը արձակելէ ետք՝ վերստին անոր կը միանայ եւ հետը կ'ամուսնանայ: Հետեւաբար, երբ Յիսուս կը հաստատէ թէ *«շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»,* իրականին մէջ իր կինը արձակող ու դարձեալ իր կնոջ դարձող այր մարդուն մասին է որ կը խօսի եւ ոչ թէ պատահական անձի մը մասին որ կ'ուզէ արձակուած կնոջ հետ ամուսնանալ:

Յիշեցէք որ Երկրորդումն Օրինաց գիրքը ինք եւս կը հաստատէ թէ ով որ իր արձակած կնոջ դառնայ՝ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ (Բ.Օր 24.1-4), եւ Յիսուս ա՛յս մասին է որ կը խօսի: Նկատի պէտք է առնել որ բնագիրը չ'ըսեր՝ «ուրիշին կողմէ արձակուածը», այլ պարզապէս կ'ըսէ՝ «արձակուածը»: Հետեւաբար, մեզի կը մնայ քննել ու տեսնել թէ Յիսուս ի՛նչ ըսել ուզեց «արձակուածը» բառով: Կը կրկնեմ, «արձակուածը» ըսելով, Յիսուս իր ամուսինին կողմէ արձակուած կնոջ մասին է որ կը խօսի եւ ոչ թէ ուրիշին կողմէ արձակուած կնոջ մը մասին: Հետեւաբար, եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այն՝ որ արձակուած կնոջ հետ ամուսնացող մարդը շնութիւն ըրած չ'ըլլար, ո՛չ ալ արձակուած կինը (եթէ արձակուած է առանց պոռնկութեան պատճառի) շնութիւն ըրած կ'ըլլայ եթէ ուրիշի մը հետ ամուսնանայ, այլ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ միայն այն անձը՝ որ իր արձակած կնոջ՝ ետ կը դառնայ:

Չմոռնանք որ Յիսուս Հին Կտակարանի Օրէնքէն չի շեղիր: Իր տուած բացատրութիւնները կամ մեկնութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ բացայայտումն ու խորացումը Հին Կտակարանի օրէնքներուն: Ուստի, Յիսուսի ըսել ուզածը պարզապէս այն է, որ իր կինը արձակողը՝ ետ իր կնոջ պէտք չէ դառնայ, այլապէս շնութիւն ըրած կ'ըլլայ: Այս բացատրութիւնը տուինք Հին Կտակարանի լոյսին տակ, թէպէտ շատ մը մեկնիչներ հարցը այդպէս չեն դիտեր, բայց մենք կը նախընտրենք մեր բացատրութիւնները տալ հիմնուելով նոյնինքն Աստուածաշունչին վրայ:

5.- Որո՞նք էին այն յոյները որոնք Զատիկի տօնին առիթով Երուսաղէմ եկած էին եւ կ'ուզէին Յիսուսը տեսնել, եւ ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ անոնց գալուն առիթով ըսաւ. *«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ: Վստահ գիտցէք, որ եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»* (Յհ 12.20-24):

Որո՞նք էին Յիսուսը տեսնել ուզող այս յոյները: Չորս ենթադրութիւններ կատարուած են.-

1.- Ոմանք զանոնք կը նկատեն հրէական կրօնքին համակիր հեթանոսներ:

2.- Ուրիշներ, զանոնք կը նկատեն հրէական կրօնքը ընդունած անձեր:

3.- Որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ անոնք եղած են հրեաներ, որոնք սակայն, պայմաններու բերումով ցրուած են, եւ ստացած Հելլենիստական (Յունական) կրթութիւն:

4.- Վերջին այս մեկնութիւնը ամենէն շատ ընդունուած մեկնութիւնն է, որուն համաձայն, անոնք եղած են պարզ հեթանոսներ, ո՛չ համակիր հրէական կրօնքին եւ ո՛չ ալ դէմ: Եղած են մարդիկ՝ որոնք յոգնած ու զզուած են իրենց հեթանոսական սովորութիւններէն, հաւատալիքներէն, եւ կը փնտռեն ճշմարտութիւնը, կը փնտռեն հոգեկան խաղաղութիւն եւ հանգիստ:

Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսը տեսնելու անոնց փափաքը.-

Ցոյց կու տայ որ ահա ժամանակը կը մօտենար երբ հանդիպում տեղի պիտի ունենար Յիսուսի եւ հեթանոս աշխարհին միջեւ:

Քրիստոսի ժամանակներուն, երբ չորս դարերէ ի վեր արդէն իսկ լռած էր Աստուծոյ ձայնը եւ լռած էին անոր մարգարէները, հրեայ ժողովուրդը սկսած էր մեղմանալ իր կրօնամոլութեան մէջ, եւ ուստի *«թոյլ տուած էր որ բարեպաշտ հեթանոսներ Զատիկի առիթով կարենան տաճար մտնել, եւ իրենց այս կեցուածքով, կարծէք անոնք կը մարգարէանային, թէ՝ ահա հասած էր ժամանակը երբ Յիսուս Քրիստոսով փուլ պիտի գար այն պատնէշը զոր կը բաժնէր հեթանոսները հրեաներէն: Այս բարեպաշտ հեթանոսները որոնք տաճար կու գային Աստուծոյ երկրպագութեան համար, հարկաւ չէին ուտեր Զատկական գառնուկը:*

Յիսուսի ծննդեան ժամանակ, արեւելքէն մոգեր եկան, որոնք ընծաներ բերին Յիսուսի եւ վկայութիւն տուին անոր մասին թագաւորական պալատին մէջ, քահանաներու եւ աւագ քահանաներու ներկայութեան, իսկ իր խաչելութենէն առաջ արեւմուտքէն յոյներ եկան զինք տեսնելու փափաքով: Կարծէք հետեւաբար, Յիսուս եկաւ որպէսզի արեւելքը արեւմուտքին միացնէ, եւ այս ձեւով, բոլորը մէկ հօտ ըլլան՝ մէկ հովիւով: Իր ծնունդով եւ խաչելութեամբ հաւատքի ճամբան բացաւ հեթանոսներուն առջեւ որպէսզի բոլորը զինք վայելեն: Եւ ալ կը դառնար իրաւունքը Մակեդոնացի մարդուն, երեւելու Պօղոսի երազին մէջ եւ ըսելու անոր. «Մակեդոնիա եկուր եւ օգնէ՛ մեզի» (Գրծ 16.9):

Այս յոյները մաս չկազմեցին այն թափօրին որով Յիսուս Երուսաղէմ մտաւ, բայց երբ յայտնեցին իրենց փափաքը Յիսուսը տեսնելու՝ անոնք հոգեպէս մասնակցած եղան այդ յաղթական թափօրին:

Հակառակ որ մեծ բազմութիւն կար Յիսուսի շուրջ եւ դժուար էր անձնապէս անոր հասնիլ, բայց յոյները իրենց յոյսը չկտրեցին եւ Յիսուսը տեսնելու իրենց փափաքը վառ պահեցին իրենց սրտին մէջ» (Դաղրոս Մալղի):

Անոնք կատարելու համար իրենց սրտի փափաքը, մօտեցան Փիլիպպոս առաքեալին եւ խնդրեցին իր միջնորդութիւնը Յիսուսը տեսնելու համար: Ինչո՞ւ Փիլիպպոսի դիմեցին եւ ոչ ուրիշին: Մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ Փիլիպպոս եւ յիշեալ յոյները նախապէս ծանօթ եղած պէտք է ըլլան: Այս ենթադրութիւնը մէջտեղ կը դրուի, որովհետեւ Փիլիպպոս *«Գալիլեայի Բեթսայիդա քաղաքէն էր»* (Յհ 12.20), եւ կ'ըսուի որ եկող յոյները Գալիլեայի Բեթսայիդա քաղաքին մօտերը բնակած պէտք է ըլլան, հաւանաբար Դեկապոլիսի մէջ, Գերգեսայի ծովակին մօտակայքը. եթէ այդպէս է, շատ հաւանական է նաեւ որ անոնք որոշ առիթներով լսած ըլլան Յիսուսը, եւ այս ձեւով՝ Յիսուսը տեսնելու եւ հետը խօսելու փափաք արթնցած ըլլայ իրենց մէջ:

«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ»: Սուրբ Օգոստինոս խօսելով Տիրոջ այս խօսքին մասին, կը հաստատէ թէ Յիսուս իր անձի փառաւորման ժամը հասած կը համարէ, որովհետեւ եկող յոյներուն մէջ, ան կը տեսնէ աշխարհի բոլոր երկիրներէն դէպի իրեն եկող հեթանոսներուն ներկայութիւնը: Բան մը՝ որ տեղի պիտի ունենար իր խաչելութենէն եւ յարութենէն ետք: Այո՛, եկող յոյները կը ներկայացնեն ամբողջ հեթանոս աշխարհը, եւ ուստի, ցոյց կու տան թէ Յիսուսի փրկութիւնը բոլոր հեթանոսներուն համար է, եւ թէ՝ բոլոր հեթանոսները կոչուած են գալու Յիսուսի:

Օգոստինոսի նման, Յովհաննէս Ոսկեբերան եւս խօսելով *«ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ»* հաստատումին մասին՝ նոյն գաղափարը կը ներկայացնէ. *«Նախապէս Յիսուս արգիլեց իր աշակերտներուն որ քարոզեն հեթանոսներուն (Մտ 10.5), բայց երբ խաչելութեան ժամը հասաւ, փրկութեան դուռը բացուեցաւ բոլոր հեթանոսներուն առջեւ, եւ հեթանոսներուն քարոզելու ժամը հասաւ: Երբ Յիսուս կը հաստատէ թէ իր փառաւորուելու ժամը հասաւ, ատիկա ինքնին ցոյց կու տայ թէ ինք ընդունեց յոյներուն, այլ խօսքով հեթանոսներուն իրեն հանդիպելու խնդրանքը: Եւ այս ձեւով, քաջալերած եղաւ զանոնք որ մօտենան ծանօթանալու իրեն եւ հաւատալու իրեն: Ասիկա փառքի ժամ մըն էր Յիսուսի համար, որովհետեւ իր Եկեղեցիին դուռը ահա կը բացուէր համայն*

մարդկութեան առջեւ, չնայած որ ասիկա արդիւնքն էր իրեն հանդէպ հրեաներուն մերժողական կեցուածքին որոնք կամովին դուրս եկան հաւատքի փարախէն: Եւ այս ձեւով կ'իրականանայ Յիսուսի խօսքը. «Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»: [Յիսուս ինք եղաւ այն ցորենի հատիկը որ մեռաւ եւ բազմաթիւ հատիկներ տուաւ, այսինքն՝ բազմաթիւ երկիրներ, ազգեր, ժողովուրդներ, ցեղեր եւ մարդիկ հաւատքի բերաւ]: Յիսուսի առաքեալներն ու աշակերտները՝ Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հրեաներուն անդրանիկներն են, իսկ եկող յոյները՝ անդրանիկներն են այն հեթանոսներուն, որոնք Քրիստոսի հաւատքին պիտի գային, երբ խաչը պիտի պատռէր այն քօղը որ կար երկինքին ու երկրին միջեւ, հրեաներուն ու հեթանոսներուն միջեւ»:

Կիւրեղ Երուսաղէմացին դիտել կու տայ որ խաչն էր փառքը Յիսուսի, այլ խօսքով՝ խաչով էր որ Յիսուս պիտի փառաւորուէր: Փաստօրէն, երբ Յուդա պատառը առաւ Յիսուսի ձեռքէն՝ *«անմիջապէս դուրս ելաւ»,* եւ անոր դուրս ելլելէն ետք էր որ Յիսուս ըսաւ. *«Այժմ փառաւորուեցաւ Մարդու Որդին»* (Յհ 13.30-31):

Կիւրեղի բացատրութիւնը չի հակասեր Օգոստինոսի եւ Ոսկեբերանի բացատրութեան, որովհետեւ խաչին միջոցաւ էր որ Յիսուս պիտի փառաւորուէր, այլ բացատրութեամբ, խաչին միջոցաւ էր որ բոլոր ազգերը պիտի գային Յիսուսի, պիտի ընդունէին զայն իբրեւ իրենց Փրկիչը, եւ այդ ձեւով՝ զայն փառաւորած ըլլային: Յիսուս հեթանոսներուն փառաբանանքին ու պաշտամունքին առարկան պիտի չդառնար առանց խաչի:

Տարբեր-տարբեր բացատրութիւններ եւս առաջարկուած են յոյներուն գալուն եւ Տիրոջ խօսքերուն վերաբերեալ, բայց այսքանով կը բաւարարուիմ:

Երեք ամփոփ հոգեւոր պատգամներ.-

1.- Յոյները եկած էին Երուսաղէմի տաճարը՝ Աստուծոյ երկրպագելու համար (Յհ 12.20), բայց նաեւ փափաք ունէին Յիսուսը տեսնելու, եւ հետը ծանօթանալու ու խօսելու: Այսօր եկեղեցի յաճախող մարդոցմէն քանինե՞ր եկեղեցի կը յաճախեն եւ իրենց սրտին մէջ Յիսուսը տեսնելու փափաք ունին, անոր հետը խօսելու եւ անոր հետ մտերիմ ժամանակ անցնելու փափաք ունին:

2.- Յոյները Փիլիպպոսի միջոցաւ ուզեցին հասնիլ Յիսուսի, որովհետեւ Փիլիպպոս մօտիկ էր Տիրոջ: Լաւ կ'ըլլայ որ ճանչնանք այնպիսի մարդիկ որոնք մօտիկ են Յիսուսի, որովհետեւ անոնք

կրնան օգնել մեզի որ հասնինք Յիսուսի եւ ընդունինք զայն մեր սրտին մէջ:

3.- Փիլիպպոսի միջոցաւ Յիսուսի հանդիպելու յոյներուն փափաքը, մեզի կը յիշեցնէ թէ հետագային հեթանոս աշխարհը առաքեալներուն եւ Յիսուսի միւս հետեւորդներուն միջոցաւ է որ Յիսուսի պիտի գար: Յիսուսի աշակերտ դարձած մարդուն պարտականութիւնն է՝ ուրիշներն ալ այդ աշակերտութեան բերել:

6.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ նկարներու գործածութիւնը արտօնուած է, իսկ արձաններու գործածութիւնը՝ արգիլուած:

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան կ՛ըսէ. «Մեր Եկեղեցիին մէջ, ինչպէս Արեւելքի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, երբեք արձաններու գործածութիւնը չէ ընդունուած, որովհետեւ անիկա մեզ կը կապէ կռապաշտական որոշ հասկացողութիւններու հետ:

Երբեմն հաւատացեալ մը արձանիկ մը կը բերէ եւ քահանայէն կը խնդրէ որ աղօթք մը ընէ անոր վրայ կամ խորանին վրայ դնէ ժամանակաւորապէս. ասիկա բարեպաշտական մօտեցում մըն է եւ բնաւ կապ չունի եկեղեցւոյ տեսակէտին հետ:

Գալով պատկերներու գործածութեան, ատիկա առաջին անգամ սկսաւ Հայաստանի մէջ, 6-րդ դարուն, եւ Հայաստանէն էր որ տարածուեցաւ Փոքր Ասիա եւ հասաւ մինչեւ Յունաստան՝ Բիւզանդական կայսրութիւն, եւ տակնուվրայ եղաւ կայսրութիւնը, եւ շուրջ 200 տարի Յունաստանը տագնապի մէջ եղաւ եւ չկրցաւ յստակօրէն որոշել եթէ երբեք պատկերներու գործածութիւնը պէտք էր արտօնէր թէ ոչ:

Ոմանք դէմ կեցան պատկերներու գործածութեան, առարկելով որ Աստուած Հին Կտակարանի մէջ արգիլեց որ իր ոեւէ մէկ նմանութիւնը կամ պատկերացումը գործածուի: Պէտք է գիտնալ սակայն, որ Հին Կտակարանը կ՛արգիլէ պատկերներու գործածութիւնը, որովհետեւ այն ատեն տակաւին զօրաւոր վախը կար կռապաշտութեան, բայց յիշեցէք որ նոյնինքն Հին Կտակարանը մեզի կը խօսի քերովբէներու պատկերներու մասին, որոնք դրուած էին տաճարին ներքին բաժնին մէջ, Ուխտի Տապանակին վրայ:

Պատկերներու գործածութեան դէմ կեցողներուն պատասխանեց Վրթանէս Քերթող իր «Ընդդէմ Պատկերամարտից» գործով: Վրթանէս կը պաշտպանէ նկարներու գործածութիւնը կռթնելով հիմնական երկու տուեալներու վրայ.-

ա.- Քանի որ Քրիստոս մարդացաւ եւ մարդկային պատկերով յայտնուեցաւ, հետեւաբար, օրինաւոր չէ՞ զայն պատկերացնել մարդկային կերպարանքով: Եթէ երբեք Աստուած մարդկային մեր կերպարանքը չարհամարհեց, ընդհակառակը, զայն պատուեց՝ զայն իր վրայ առնելով, մենք չե՞նք կրնար զայն պատկերացնել մարդկային կերպարանքով: Անշո՛ւշտ կրնանք:

բ.- Պատկերներու գործածութիւնը օգտակար են դաստիարակութեան համար: Երբ Աստուածաշունչը մեզի կը պատմէ դրուագներ, այս դրուագները տեսակ մը պատկերացում չե՞ն, այլ խօսքով, երբ Աստուածաշունչին մէջ դրուագ մը կը կարդանք, մեր միտքերուն մէջ մենք չե՞նք պատկերացներ այդ դրուագը:

Երբ Աւետարաններուն մէջ կը կարդանք Քրիստոսի ծնունդին, մկրտութեան կամ խաչելութեան մասին, մեր մտքին մէջ Քրիստոսի մանկացեալ պատկերը չե՞նք առներ, անոր մկրտութեան, խաչելութեան կամ յարութեան պատկերը չե՞նք առներ: Հարկաւ: Կը նշանակէ թէ գիրը, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ յայտնութիւնն ու պատկերը խորքին մէջ տարբեր բաներ չեն: Գիրով տրուած յայտնութիւնը այն մարդուն համար է՝ որ զարգացած է եւ կրնայ կարդալ եւ զայն իր միտքը պահել, իսկ պատկերները կրնան գործածուիլ անոնց համար՝ որոնք չեն կրնար կարդալ, բայց այդ պատկերներուն նայելով, կը յիշեն դրուագները եւ զանոնք իրենց մտքին մէջ կ'առնեն:

Հետեւաբար, եկեղեցւոյ համար նկար ունենալը դաստիարակչական է: Նկարը սակայն հաւատացեալին համար պէտք չէ բանտ դառնայ, անոր միտքը պէտք չէ հոն բռնուի եւ անոր ստրուկը դառնայ. նկարը պարզապէս միջոց մը պէտք է ըլլայ. հաւատացեալը անոր նայելով, պէտք է նկարէն անդին ներկայացուած ճշմարտութեան ուղղէ իր հայեացքը»:

Մենք երբ Յիսուսի կամ այլ սրբանկար մը կը համբուրենք, կամ երբ Տիրոջ խաչափայտը կը համբուրենք, մեր ըրածը թղթապաշտութիւն կամ փայտապաշտութիւն չէ: Մենք նիւթական պատկերէն անդին՝ պատկերացուածն է որ կը տեսնենք եւ պէտք է տեսնենք, եւ զա՛յն պէտք է պաշտենք ու երկրպագենք: Ինչպէս իր հարազատին նկարը համբուրողը՝ իր մտքին մէջ թուղթը չէ որ համբուրած կ'ըլլայ, այլ թուղթէն անդին գտնուող իր հարազատը, այնպէս ալ երբ կը համբուրենք սրբապատկերներ կամ կ'աղօթենք անոնց դիմաց՝ զանոնք չէ որ համբուրած կ'ըլլանք, այլ անոնցմով ներկայացուած սուրբերը:

7.- Ինչո՞ւ երբ Յիսուս պիտի այլակերպուէր հետը առաւ Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս առաքեալները միայն:

Յիշենք որ երբ Յիսուս ուզեց գիտնալ աշակերտներուն կարծիքը իր մասին, Պետրոս ի՛նքն էր որ պատասխանեց. *«Դուն Քրիստոսն ես, կենդանի Աստուծոյ Որդին»* (Մտ 16.16): Այս իմաստով, Պետրոս առաքեալ կը ներկայացնէ՝ ՀԱՒԱՏՔԸ:

Յիշենք որ Յակոբոս առաքեալ եղաւ առաջին քրիստոնեայ նահատակը որ սպաննուեցաւ Հերովդէս Ագրիպպաս Ա.-ի կողմէ յաւիտենական կեանքի յոյսին համար, եւ ուստի ան կը ներկայացնէ՝ ՅՈՅՍԸ:

Յիշենք որ Յովհաննէս առաքեալ ինքզինք հինգ առիթներով կոչեց *«Այն աշակերտը զոր Յիսուս կը սիրէր»* (Յհ 13.23, 19.26, 20.2, 21.7, 20): Ան դարձաւ սիրոյ առաքեալը, եւ ուստի կը ներկայացնէ՝ ՍԷՐԸ:

Եթէ Պետրոս կը ներկայացնէ՝ ՀԱՒԱՏՔԸ, Յակոբոս՝ ՅՈՅՍԸ, եւ Յովհաննէս՝ ՍԷՐԸ, կը նշանակէ որ մենք ունեցանք մեծագոյն երեք պարգեւները՝ Հաւատք, Յոյս եւ Սէր: Պօղոս առաքեալ այս երեք պարգեւները կը կոչէ՝ *«միակ կարեւոր բաներ»*ը (Ա.Կր 13.13):

Հետեւաբար, Յիսուս հետը առաւ այս երեք առաքեալները, որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն եւ կը խորհրդանշեն՝ Հաւատքը, Յոյսը եւ Սէրը, յիշեցնելով մեզի, թէ անոնք որոնք կ'ուզեն հասնիլ յաւիտենական այլակերպութեան որ Տիրոջ երկրորդ գալուստին տեղի պիտի ունենայ, պէտք է ՀԱՒԱՏԱՆ Յիսուսի, պէտք է իրենց ՅՈՅՍԸ կապեն Տիրոջ եւ պէտք է ՍԻՐԵՆ զայն:

8.- Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ առաքեալին խօսքը. *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»* (Եփ 4.26):

Առաքեալը այս խօսքը առած է Սղ 4.4-էն որ բառացիօրէն կ'ըսէ. *«Բարկացէք եւ մեղք մի՛ գործէք»:*

Կարծէք Աստուածաշունչը բարկանալու իրաւո՛ւնք է որ կու տայ: Այո՛, կու տա՛յ, որովհետեւ Աստուած շատ լաւ գիտէ որ ճշմարիտ հաւատացեալ մարդը չի՛ կրնար չբարկանալ ի տես զԱստուած ծաղրող մարդոց, չի՛ կրնար իր հոգին ցասումով չլեցուիլ ի տես հաւատքի ու ճշմարտութեան խեղաթիւրումին:

Հետեւաբար, բարկութիւնը ինքնին մեղք չէ: Եթէ մեղք ըլլար, առաքեալը պիտի չըսէր. *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»:*

Ուշագրաւ է, որ միակ բացասական երեւոյթը զորս առաքեալը կ'արտօնէ բայց միաժամանակ կը զգուշացնէ մեղանչումէն՝ բարկութիւնն է: Օրինակ, առաքեալը չ'ըսեր. *«Երբ սուտ խօսիք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»,* կամ *«Երբ բամբասէք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»,* կամ *«Երբ գողութիւն ընէք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»:* Սուտ խօսիլը, բամբասելը, գողութիւն ընելը՝ մեղք են, բայց բարկանալը մեղք չէ, նայեած թէ ինչո՛ւ կամ ի՛նչ բանի համար կը բարկանանք:

«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»:

Այս տողը երկու ձեւով հասկցուած է.-

1.- Կրնայ ակնարկութիւն ըլլալ սուրբ բարկութեան, որ Աստուծոյ անուան ու փառքին նկատմամբ մեր ունեցած նախանձախնդրութեան հետեւանքին արդիւնքը կրնայ ըլլալ, ճիշդ ինչպէս Յիսուս բարկացաւ երբ տաճարը սրբապղծուած վիճակի մէջ գտաւ:

2.- Կրնայ նաեւ ակնարկութիւն ըլլալ այն բարկութեան՝ որ մարդը կ'ունենայ ինքնիր անձին հանդէպ՝ իր գործած մեղքերուն եւ իր մէջ գոյութիւն ունեցող տկարութիւններուն համար: Նման բարկութիւն մեղքին դէմ ուղղուած բարկութիւն մըն է, եւ ուստի դատապարտելի չէ, որովհետեւ կրնայ մեզ մեղքէն հեռու պահել:

Կարելի է տարբեր ձեւի օրինակ մըն ալ յիշել: Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Ատած բանս է որ կ'ընեմ»* (Հռ 7.15): Թէ ի՛նչ կ'ընէր՝ չենք գիտեր, բայց յստակ է որ կ'ընէր բան մը՝ զոր չէր սիրեր, կ'ատէր, եւ անշուշտ, կը բարկանար երբ այդ բանը կ'ընէր, բայց բնականօրէն իր բարկութիւնը մեղք չէր սեպուեր, որովհետեւ մեղքին դէմ էր որ կը բարկանար:

Ատելը կամ ատելութիւնը մեղք է: Բայց չենք կրնար ըսել որ առաքեալը *«ատած բանս է որ կ'ընեմ»* ըսելով մեղք կը գործէր: Առաքեալը մեղքն էր որ կ'ատէր, եւ վստահաբար, մեղքը ատելը՝ մեղք չէ:

Վերջին միտք մը: Առաքեալը գիտէ որ երբ բարկանանք Աստուծոյ, կամ Աստուծոյ տան, կամ Աստուծոյ խօսքին հանդէպ մեր ունեցած բծախնդրութեան պատճառով, Սատանան դիւրա՛ւ կրնայ մատը մէջը մտցնել եւ մեզ մեղքի առաջնորդել եթէ զգոյշ չըլլանք, ահա թէ ինչո՛ւ առաքեալը չի բաւարարուիր ըսելով. *«Երբ բարկանաք»,* այլ՝ կ'աւելցնէ ըսելով. *«Չըլլայ որ մեղանչէք»:*

Երբ կը տեսնենք զԱստուած ծաղրող կամ Աստուծոյ անունին հայհոյող մէկը՝ կը բարկանայ մեր սիրտն ու հոգին, ասիկա մեղք չի համարուիր, բայց եթէ երբեք մեր բարկութիւնը արտայայտելու համար կը սկսինք պոռալ կանչել ու անպատշաճ բառեր գործածել՝

արդէն կը նշանակէ թէ մեղքի մէջ ինկանք եւ աննիազանդ եղանք առաքեալին խօսքին. *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»:*

9.- Ի՞նչ իմաստ կ'ընդգրկէ Թափօր լերան վրայ մեր Տիրոջ այլակերպութեան ատեն Եղիա եւ Մովսէս մարգարէներուն երեւումը (Մտ 17.3: Մր 9.4: Ղկ 9.30-31):

Շատ բան ըսուած է այս մասին: Մեր միտքը ամփոփենք տասը կէտերու մէջ.-

1.- Մեկնիչ հայրեր Մովսէսը նկատած են խորհրդանիշ Օրէնքի, իսկ Եղիա մարգարէն՝ խորհրդանիշ մարգարէներու: Այս իմաստով, Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը մեր Տիրոջ այլակերպութեան ժամանակ, ցոյց կու տայ որ Յիսուս լրումն ու կատարումն էր Օրէնքին ու մարգարէութեանց:

Հիլարի Եպիսկոպոսը կ'ըսէ. *«Պետրոս առաքեալ ուզեց երեք վրաններ կանգնեցնել, մէկը Մովսէսին համար որ կը խորհրդանշէր՝ Օրէնքը, մէկը Եղիա մարգարէին համար որ կը խորհրդանշէր՝ մարգարէները, եւ մէկն ալ Յիսուսի համար որ կը ներկայացնէր՝ Աւետարանը, բայց Աստուած ամպի երեք կտորներ չղրկեց, այլ մէ՛կ ամպի կտոր մը, ցոյց տալու համար որ այս երեքը՝ Օրէնք, մարգարութիւն եւ Աւետարան՝ մէ՛կ են Քրիստոսով»:*

2.- Հին Կտակարանի մէջ Մովսէս մարգարէն նշանաւոր էր իր հեզութեամբ ու խոնարհութեամբ, իսկ Եղիա մարգարէն՝ Աստուծոյ անուան հանդէպ իր ունեցած բծախնդրութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ: Ոմանք այս իրողութիւնը նկատի առնելով, Մովսէսը նկատած են խորհրդանիշ հեզութեան, իսկ Եղիան՝ խորհրդանիշ աստուածային նախանձախնդրութեան: Ուստի, Յիսուս կամեցաւ որ Մովսէս ու Եղիա մարգարէները երեւին իր այլակերպութեան ժամանակ, որպէսզի երեք աշակերտները՝ Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս, Մովսէսէն սորվին հեզ ու խոնարհ ըլլալ, իսկ Եղիայէն սորվին Աստուծոյ անուան հանդէպ նախանձախնդիր ըլլալ: Բոլոր առաքեալները, բայց յատկապէս յիշեալ երեքը, պէտք ունէին հեզ ու խոնարհ ըլլալու, որովհետեւ ընդհանրապէս այս երեքին մօտ է որ Յիսուսի յաջորդները ըլլալու, մեծ ըլլալու, Տիրոջ աջ ու ձախ կողմը նստելու մտածումներ ու միտումներ կը գտնենք:

Հետաքրքրական կ'ըլլայ յիշել որ երբ Սամարական գիւղի մը բնակիչները մերժեցին ընդունիլ Յիսուսը, Յովհաննէս եւ Յակոբոս

առաքեալները Յիսուսէն խնդրեցին որ արտօնութիւն տայ իրենց երկինքէն կրակ տեղացնելու ու սպաննելու զանոնք (Ղկ 9.54): Ասոր դիմաց յիշեցէք Մովսէս մարգարէին վերաբերմունքը, երբ ժողովուրդը կը տրտնջար Աստուծոյ դէմ ու կը մերժէր անոր կամքին հնազանդիլ: Մովսէս չխնդրեց Աստուծմէ որ կրակ թափէ երկինքէն անհաւատներուն վրայ, ինչպէս Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալները ուզած էին ընել, ընդհակառակը, ան խնդրեց Աստուծմէ՝ որ կա՛մ ներէ ժողովուրդին եւ կա՛մ իր անունը աւրէ իր գրած գիրքէն (Ել 32.32): Հետեւաբար, յիշեալ երեք առաքեալները պէտք ունէին տեսնելու Մովսէսն ու Եղիան, որպէսզի գիտնային թէ իրենց առաքելութիւնը մարդիկը փրկելն էր եւ ո՛չ թէ կորսնցնելը, իրենց կոչումը մարդոց համար աղօթելն էր եւ ո՛չ թէ մարդոց գլխուն երկինքէն կրակ տեղացնելը: Մէկ խօսքով, Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը՝ Քրիստոսի սպասած ու պահանջած նկարագի՛րն էր որ պիտի կերտէր երեք աշակերտներուն մէջ:

3.- Եկեղեցին երկու մասի կը բաժնուի՝ «Յաղթական Եկեղեցի» եւ «Զինուորագրեալ Եկեղեցի»: «Յաղթական Եկեղեցի» ըսելով կը հասկնանք այն հաւատացեալները որոնք իրենց երկրաւոր կեանքի ընթացքին պայքարած են մեղքին դէմ եւ յաղթականօրէն մեկնած են այս աշխարհէն, իսկ «Զինուորագրեալ Եկեղեցի» ըսելով կը հասկնանք այն հաւատացեալները որոնք տակաւին երկրաւոր պայմաններու մէջ կ'ապրին ու կը կռուին մեղքին դէմ: Եկեղեցւոյ հայրեր դիտել կու տան որ Մովսէս մարգարէն որ ճաշակեց մարմնաւոր մահ, կը ներկայացնէ «Յաղթական Եկեղեցին», իսկ Եղիա մարգարէն որ երկինք փոխադրուեցաւ առանց մարմնաւոր մահ ճաշակելու, կը ներկայացնէ «Զինուորագրեալ Եկեղեցին»: Այլ բացատրութեամբ մը, Մովսէսը կը ներկայացնէ Քրիստոսով ննջածները, իսկ Եղիան՝ Քրիստոսով ապրողները: Եթէ նկատի առնենք այս իրողութիւնը, պարզ կը դառնայ որ այլակերպութեան ատեն անոնց երեւումը, ցոյց կու տայ որ Յիսուս Տէրն է թէ՛ ննջեցեալներուն եւ թէ՛ ապրողներուն: Յովհաննէս Ոսկեբերան կը բացատրէ թէ Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը ցոյց կու տայ թէ *«Յիսուս իշխանութիւն ունի մահուան ու կեանքին վրայ»:*

4.- Վերեւ ըսինք որ Մովսէսը կը ներկայացնէ Քրիստոսով ննջածները, իսկ Եղիան՝ Քրիստոսով ապրողները: Յիսուսի այլակերպութեան ժամանակ երկուքին երեւումը, ցոյց կու տայ որ երբ Յիսուս երկրորդ անգամ յայտնուի, այն ատեն, բոլոր հաւատացեալները՝ անոնք ըլլան ննջած թէ ապրող, իրեն հետ միասին պիտի յայտնուին:

Արդ, ինչպէս երբ Յիսուս իր աստուածային փառքով երեւցաւ Թափօր լերան վրայ՝ Մովսէսն ու Եղիան եկան իր դիմաւորութեան, այնպէս ալ, երբ ան երկրորդ անգամ յայտնուի՝ Մովսէսի նման ննջած ու Եղիայի նման ապրող բոլոր հաւատացեալները, պիտի գան *«Տէրը դիմաւորելու համար»* (Ա.Թս 4.17):

5.- Սուրբ Գիրքի մասնագէտ՝ Աւագ Քահանայ՝ Դաղրոս Մալդի կ'ըսէ. *«Մովսէսն ու Եղիա մարգարէները կը ներկայացնեն Հին Կտակարանը, իսկ Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալները կը ներկայացնեն Նոր Կտակարանը, եւ Յիսուս ի՛նքն էր առանցքը Սուրբ Գիրքին իր երկու Կտակարաններով»:* Յիսուս, Մովսէս ու Եղիա մարգարէները բերելով Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալներուն քով, կարծէք Հին եւ Նոր Կտակարաններն է որ քով-քովի բերաւ եւ անոնց մէ՛կ ամբողջութիւն ըլլալը ծանուցեց ու յայտարարեց: Սուրբ Եփրեմ Ասորի կը բացատրէ թէ Մովսէսն ու Եղիան եկան Հին Կտակարանի մարդոց փոխարէն, որպէսզի մասնակից դառնան Խոստացեալ Մեսիայի յայտնութեան առիթով Նոր Կտակարանի մարդոց ուրախութեան: Եփրեմ կը հաստատէ. *«Մովսէսն ու Եղիան շնորհակալութիւն կը յայտնէին Յիսուսի որ կը կատարէր իրենց եւ բոլոր մարգարէներուն մարգարութիւնները: Թափօր լեռ բարձրանալով, հրճուանքով լեցուեցան թէ՛ մարգարէները եւ թէ՛ աշակերտները: Մարգարէները ուրախացան՝ որովհետեւ տեսան Յիսուսը իր մարդեղութեանը մէջ, իսկ աշակերտները ուրախացան՝ որովհետեւ զանիկա տեսան իր աստուածային փառքին մէջ»:*

6.- Երբ Յիսուս աշակերտներուն հարցուց թէ *«մարդիկ ի՞նչ կ'ըսեն Մարդու Որդիին մասին»:* Անոնք պատասխանեցին. *«Ոմանք քեզ Յովհաննէս Մկրտիչը կը կարծեն, ոմանք՝ Եղիա մարգարէն, իսկ ուրիշներ՝ Երեմիան կամ մարգարէներէն մէկը»* (Մտ 16.13-14): Յիսուս նկատի ունենալով որ մարդոց մեծ բաժինը զինք Եղիա մարգարէն կը կարծէին, եւ նկատի ունենալով որ աշակերտներն ալ կրնային ազդուիլ այս տեսակէտէն, կամեցաւ որ իր այլակերպութեան ժամանակ Մովսէսն ու Եղիան յայտնուին, որպէսզի աշակերտներուն միտքէն բոլորովին հեռանար այն մտածումը թէ ինք Եղիան էր կամ այլ մարգարէ մը, եւ աշակերտները նոյն այս ճշմարտութիւնը բացայայտէին ժողովուրդին:

Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան, նկատի առնելով որ մարդիկ Յիսուսը Եղիան կամ մարգարէներէն մին կը կարծէին (Մտ 16.14), կը բացատրէ, թէ ճիշդ անոր համար է որ Յիսուս յայտնուեցաւ

մեծագոյն մարգարէներուն՝ Մովսէսի ու Եղիայի հետ միասին, որպէսզի, մէկ կողմէ ցոյց տար իր աշակերտներուն, այն տարբերութիւնը որ գոյութիւն ունէր ծառաներուն եւ Տիրոջ միջեւ, իսկ միւս կողմէ, որպէսզի բացայայտած ըլլար թէ Պետրոսի խոստովանութիւնը՝ թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է՝ ճի՛շդ էր:

7.- Յիշենք որ երբ Յիսուսի դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենար, ան պիտի մեղադրուէր հիմնական երկու կէտերով.-

ա.- Իբրեւ մէկը որ չէր պահեր Մովսէսի օրէնքները:

բ.- Եւ իբրեւ մէկը որ կը հայհոյէր, այսինքն՝ Աստուծոյ փառքը կը յափշտակէր կամ ինքզինք Աստուծոյ հաւասար կը նկատէր:

Ճիշդ ասոր համար ալ, Յիսուս կամեցաւ որ իր այլակերպութեան ժամանակ ներկայ ըլլայ Մովսէսը՝ որ ստացողն էր Օրէնքին, ցոյց տալու համար թէ Յիսուս Օրէնքը պահող մըն էր եւ ո՛չ թէ Օրէնքին հակասող մը, եւ ներկայ ըլլայ Եղիան՝ որ Աստուծոյ փառքին նախանձախնդիր մարգարէն էր, որպէսզի վկայ ըլլար Յիսուսի աստուածային փառքին:

Կարճ բացատրութեամբ մը, Մովսէս իր ներկայութեամբ ցոյց տուաւ թէ Յիսուս Օրէնքը անտեսող մէկը չէր, եւ Եղիա իր ներկայութեամբ ցոյց տուաւ թէ Յիսուս հայհոյող մէկը չէր (Դաղրոս Մալդի):

8.- Մեկնիչ հայրեր Փարաւոնն ու իր զօրքերը խորհրդանիշ նկատած են Սատանային եւ իր չար արբանեակներուն, իսկ Աքաաբ թագաւորն ու իր սուտ մարգարէները խորհրդանիշ նկատած են Աստուծոյ ընդդիմադիր մարդոց: Մովսէս դէմ դրաւ Փարաւոնին ու յաղթեց անոր, եւ Եղիա դէմ դրաւ Աքաաբ թագաւորին ու յաղթեց անոր: Ուստի, Մովսէս ու Եղիա իրենց ներկայութեամբ, ցոյց կու տան թէ Յիսուս ի՛նք պիտի ըլլայ իսկական յաղթողը Սատանային եւ անոր բոլոր տեսակի զօրութիւններուն:

9.- Յերոնիմոս կ'ըսէ. *«Յիսուս մերժեց երկինքէն նշան մը տալ Փարիսեցիներուն եւ Օրէնքի ուսուցիչներուն, բայց այլակերպութեան ժամանակ, ան նշան տուաւ, որպէսզի զօրացնէր իր աշակերտներուն հաւատքը. Եղիա իջաւ հոնկէ ուր բարձրացած էր, իսկ Մովսէս մեռելներու աշխարհէն էր որ բարձրացաւ»:*

10.- Այլակերպութեան ժամանակ Յիսուսի կողքին հինգ հոգիներ ներկայ էին՝ Մովսէս ու Եղիա մարգարէները, եւ Պետրոս, Յովհաննէս ու Յակոբոս առաքեալները: Բոլորը տեսան Յիսուսի փառքը: Կարգ մը մեկնիչներ, այս հինգ հոգիները նկատած են խորհրդանիշ մարդուն հինգ զգայարանքներուն: Ինչպէս այս հինգը որոնք նուիրուած էին Աստուծոյ, տեսան Յիսուսի փառքը, այնպէս

ալ, ռեւէ մարդ որ իր հինգ զգայարանքներով նուիրուած է Աստուծոյ ու անոր կը ծառայէ, Յիսուս անպայմանօրէն իր փառքը կը յայտնէ անոր:

10.- Ինչո՞ւ համար Երուսաղէմի առաքելական առաջին ժողովը, հեթանոսութենէ դարձի եկողներուն կ'արգիլէ հեռու մնալ կուռքերուն զոհուած կերակուրներէն, արիւնէ, խեղդուած կենդանիներու միսէն եւ պոռնկութենէ (Գրծ 15.29):

Խօսինք այս չորս կէտերուն մասին առանձնաբար.-

1.- Հեռու մնալ կուռքերուն զոհուած կերակուրներէն: Ինչո՞ւ: Քանի մը պատճառներով.-

ա.- Հեթանոսներ սովորութիւն ունէին կենդանիներ զոհելու կուռքերուն եւ ապա նստելու մեհեանին մէջ եւ ուտելու իրենց զոհած կենդանիներուն միսէն (Ա.Կր 8.10: Ել 34.15): Ոմանք ալ միսը տուն կը բերէին եւ կ'ուտէին: Առաքեալներ կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն կուռքերուն զոհուած կենդանիներուն միսէն ուտել, որովհետեւ անոնք խորքին մէջ դեւերուն զոհուած կը սեպուէին, ինչպէս Պօղոս առաքեալ ի՛նք կ'ըսէ. *«Բայց որովհետեւ հեթանոսներ ինչ որ զոհեն՝ դեւերուն կը զոհեն, եւ ոչ՝ Աստուծոյ, չեմ ուզեր որ դուք դեւերուն հաղորդակից եղած ըլլաք»* (Ա.Կր 10.20: Ղւ 17.7):

բ.- Հեթանոսներ իրենց կուռքերուն զոհեր մատուցանելէ ետք եւ անոնց միսէն ուտելէ ետք՝ երկրպագութիւն կ'ընէին կուռքերուն: Թուոց գիրքը կը պատմէ ինչպէս Սատիմի մէջ, հրեաներ սկսան Մովաբի աղջիկներուն հետ պոռնկութիւն ընել, անոնց աստուածներուն զոհեր մատուցանել, զոհերուն միսէն ուտել եւ անոնց աստուածներուն երկրպագութիւն ընել (Թւ 25.1-2): Ուստի, առաքեալները կ'արգիլեն նորադարձներուն զոհերուն միսէն ուտել, որպէսզի հեռո՛ւ պահած ըլլան զանոնք աստուածներու երկրպագութենէն:

գ.- Հրեաներ միայն Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէին, ուստի առաքեալներ կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն կուռքերուն զոհուած կենդանիներուն միսէն ուտել, որպէսզի գայթակղութիւն յառաջ չգար եւ խնդիր չծագէր նորադարձ հեթանոսներուն եւ նորադարձ հրեաներուն միջեւ:

դ.- Առաքեալները շատ լաւ գիտէին որ եթէ արտօնէին նորադարձ հեթանոսներուն ուտել կուռքերուն զոհուած

կենդանիներուն միսէն, անոնք անզգալիօրէն եւ աստիճանաբար կրնային իրենց նախկին ապրելակերպին դառնալ, որ յատկանշուած էր կռապաշտական հաւատալիքներով, համոզումներով եւ սովորութիւններով: Պօղոս առաքեալ արմատախիլ ընելու համար այս հաւանականութիւնը, կը պատուիրէ ըսելով. «*Կռապաշտութենէ հեռո՛ւ փախէք*» (Ա.Կր 10.14): Առաքեալը տուեալ խօսքով, կոչ կ'ուղղէր Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հաւատացեալներուն, իրենց կապը խզելու ռեւէ բանի հետ որ կրնար զիրենք կռապաշտ կեանքին վերադարձնել:

2.- Զուտել կամ չխմել արիւն: Քանի մը նշումներ.-

ա.- Ինչո՞ւ առաքեալները կը պատուիրեն նորադարձ հեթանոսներուն արիւն չխմել: Արդեօք հեթանոսները այն ատեն արիւն կը խմէի՞ն: Այո՛: Եկեղեցւոյ հայրեր մեր ուշադրութեան կը յանձնեն, թէ այն ատեն սովորութիւն կար, որ երբ հեթանոս մը վրէժխնդիր ըլլալով սպաննէր մէկը՝ կը խմէր անոր արիւնէն, եւ խմելէ ե՛տք միայն կը հաւատար որ իր վրէժխնդրութիւնը կատարեալ եղաւ: Երբ առաքեալները կ'արգիլեն անոնց արիւն խմել, խորքին մէջ ատիկա հրաւէր մըն էր անոնց, ո՛չ միայն մոռնալու այս հեթանոսական սովորութիւնը, այլեւ՝ մէկդի դնելու վրէժխնդրական ամէն զգացում: Հետեւաբար, «արիւն մի՛ խմէք» բացատրութիւնը կրնանք հասկնալ «վրէժխնդիր մի՛ ըլլաք» իմաստով:

բ.- Արիւն չուտելը կամ չխմելը Հին Կտակարանեան Օրէնք էր (Ղւ 17.14: Ծն 9.4: Ղւ 7.26: Բ.Օր 12.16): Ինչո՞ւ Աստուած Հին Կտակարանի մէջ կ'արգիլէ արիւն խմելը: Կ'արգիլէ՝ որովհետեւ արիւնը կեանքի խորհրդանիշ է (Ղւ 17.11, 14): Ճիշդ այս պատճառով ալ առաքեալները իրենք եւս կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն արիւն խմելը: Արիւնը կեանքի նշան ըլլալով, արիւն խմելը՝ կարծէք մէկու մը կեանքին վերջ դնել կը նշանակէ, ճիշդ անոր համար ալ կ'արգիլուի խմելը:

գ.- Վերեւ դիտել տուի որ հեթանոսներ երբ զոհ մատուցանէին կուռքերուն՝ կ'ուտէին անոր միսէն. բայց անոնք ո՛չ միայն միսէն կուտէին, այլեւ՝ արիւնէն ալ կը խմէին: Պօղոս առաքեալ *«դեւերու բաժակ»* կը կոչէ այն բաժակը ուրկէ անոնք կը խմէին արիւնը (Ա.Կր 10.21): Առաքեալները ո՛չ միայն կ'արգիլեն անոնց կուռքերուն զոհուած կենդանիներու միսէն ուտելը, այլ նաեւ կ'արգիլեն անոնց արիւնը խմելը, որպէսզի օգնած ըլլան անոնց, միանգամընդմի՛շտ

իրենց կապը խզելու իրենց անցեալին եւ անցեալի հաւատալիքներուն հետ, եւ մանաւանդ՝ Սատանային եւ անոր դեւերուն հետ:

դ.- Որոշ հայրեր կը վկայեն նաեւ որ հեթանոսներ սովորութիւն ունէին զոհ մատուցանելէ անմիջապէս առաջ արիւն խմել: Ատիկա որպէս թէ իրենց հաւատարմութիւնը ցոյց կու տար կուռքերուն հանդէպ: Ուստի երբ առաքեալները կ՚արգիլեն անոնց արիւն խմել, իսկութեան մէջ, հրաւիրած կ՚ըլլանք զանոնք իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու միայն Քրիստոսի անձին հանդէպ:

ե.- Հեթանոսներ տակաւին սովորութիւն ունէին արիւն խմել երբ ուխտ պիտի կնքէին իրենց նմանին հետ կամ կուռքի մը հետ: Առաքեալները արիւն խմելը արգիլելով, կու զան յիշեցնելու անոնց, որ իրենք այլեւս պէտք է մոռնան անցեալի իրենց կնքած ուխտերը, եւ ընդունին Յիսուսը որ իր արիւնով հաշտութեան ուխտ կնքեց բոլորիս հետ:

3.- Չուտել խեղդուած կենդանիներու միս: Այս պատուէրը սերտ առնչութիւն ունի նախկին պատուէրին հետ՝ որ արիւնը չուտելու պատուէրն էր: Քանի արգիլուած էր արիւն ուտելը, բնականօրէն նաեւ պիտի արգիլուէր խեղդուած կենդանիներու միս ուտելը, որովհետեւ հեթանոսներ երբ պիտի ուտէին խեղդուած կենդանիներու միսը՝ զայն արիւնաքամ չէին ըներ, այլ միսը իր արիւնովը կ՚ուտէին, մինչդեռ մենք գիտենք որ Աստուած կ՚արգիլէ միսը իր արիւնովը ուտել (Ծն 9.4):

Ինչպէս արիւն չուտելը, այնպէս ալ մեռած կենդանիի միս չուտելը Հին Կտակարանեան Օրէնք էր (Ղւ 17.15): Աստուած ո՛չ միայն կ՚արգիլէ ուտել մեռած կենդանիի միսէն, այլ նաեւ կ՚արգիլէ անոր դիակին անգամ դպչիլ (Ղւ 11.39-40): Արդ, անկախ անկէ թէ առողջապահութիւնը ինք եւս կը պահանջէ չուտել մեռած կենդանիի միս, եւ սակայն, ուրիշ պատճառ մը եւս կայ թէ ինչո՛ւ առաքեալները կ՚արգիլեն ուտելը: Որոշ հեղինակներ մատնանիշ կ՚ընեն թէ Քրիստոսի ժամանակ եւ անկէ առաջ ալ բնականօրէն, հեթանոսներ սովոր էին խեղդել կենդանին եւ ապա ուտել: Խեղդելու գործողութիւնը ջուրով տեղի չէր ունենար, այլ անոր վզին շուրջ պարանը կը կապէին այնպիսի ձեւով մը որ կենդանին շարժելով-շարժելով ինքզինք կը խեղդէր՝ պարանը սեղմելով ինքնիր կոկորդին շուրջ: Թէ ինչո՛ւ այդպէս կ՚ընէին, կ՚ենթադրուի որ անոնք այն համոզումը ունէին որ կենդանիները կուռքերուն իրաւունքն էին, եւ միայն անո՛նց կրնային զոհուիլ, եւ ուստի իրենք իրաւունք

չունէին իրենց ձեռքերով մորթելու կենդանին: Այս համոզումը որոշ շրջաններու մէջ միայն տարածուած էր:

Ուստի, երբ առաքեալները կ'արգիլեն անոնց ուտել խեղդուած կենդանիներու միս, խորքին մէջ, կոչ է որ կ'ուղղեն անոնց մոռնալու իրենց այս սովորութիւնը կամ համոզումը, եւ վայելելու Աստուծոյ տուած բարիքները, այս պարագային՝ կենդանիներուն միսերը, մաքուր խիղճով ու սրտով (Տն 9.3):

4.- Հեռու մնալ պոռնկութենէ: Քանի մը նշումներ.-

ա.- Քրիստոսի ժամանակակից եւ անկէ անմիջապէս առաջ ապրող գրողներ կը վկայեն թէ անբարոյութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս Կորնթոսի, Թեսաղոնիկէի, Հռոմի, Անտիոքի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Առաքեալներ Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հաւատացեալներուն խստիւ կը պատուիրէին որ հեռու մնան անբարոյ եւ պոռնկական կեանքէն, որովհետեւ *«պոռնիկին միացողը անոր հետ մէկ մարմին կը կազմէ»* (Ա.Կր 6.16): Պօղոս առաքեալ նորադարձներուն կը յիշեցնէ թէ իրենց *«մարմինները Քրիստոսի անդամներն են»,* եւ ուստի, պէտք չէ զանոնք պոռնիկի անդամ դարձնել (Ա.Կր 6.15):

բ.- Պոռնկութիւնը միայն մարմնական հասկացողութիւն չունի: Կայ նաեւ հոգիի պոռնկութիւնը որ աւելի գէշ է քան մարմնական պոռնկութիւնը: «Հոգիի պոռնկութիւն» ըսելով կը հասկնամ՝ կռապաշտութիւնը: Առաքեալը կռապաշտութեան մասին խօսած ատեն՝ անոր կից կը յիշէ պոռնկութեան մեղքը նաեւ (Ա.Կր 5.11), ցոյց տալու համար թէ այս երկու մեղքերը անբաժան են իրարմէ: Հին Կտակարանը եւս կռապաշտութիւնն ու պոռնկութիւնը անբաժան կերպով կը ներկայացնէ: Աստուած Մովսէսին միջոցաւ հրեայ ժողովուրդին կ'ըսէ. *«Չըլլայ որ այն երկրին (Քանանի) բնակիչներուն հետ ուխտ ընես եւ անոնք իրենց աստուածներուն ետեւէն երթալով պոռնկութիւն ըրած ատեննին եւ իրենց աստուածներուն զոհ ըրած ատեննին քեզ կանչեն ու դուն անոնց զոհէն ուտես»* (Ել 34.15-16: Տե՛ս նաեւ Ղւ 20.5): Դատաւորներու գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս հրեաներ *«աստուածներու ետեւէ երթալով՝ պոռնկութիւն ըրին ու անոնց երկրպագութիւն ըրին»* (Դտ 2.17):

Պօղոս առաքեալը կը բացատրէ թէ ինչպէս բազմահազար հրեաներ կուռքեր պաշտեցին եւ անոնց դիմաց պարեցին: Ի՞նչ ցոյց կու տայ պարելը: Պարելը՝ միտքով եւ հոգիով պոռնկանալուն հետ

կապ ունի (Ա.Կր 10.7-8)։ Պէտք չէ մոռնալ որ հեթանոսներ պոռնկութեան սկսելէ առաջ, նախ կը պարէին պոռնկութեան խորհրդանիշ եղող կուռքերու դիմաց եւ անկէ ե՛տք միայն կը սկսէին պոռնկութիւն ընել։ Այս մոլորութիւնը անցաւ հրեաներուն, յատկապէս Քանաանը գրաւելէ ետք, հակառակ որ Աստուած բազմաթիւ անգամներ զգուշացուցած էր զիրենք պոռնկութենէ։

Այս բոլորը գիտնալէ ետք, հարց կու տանք, թէ արդեօք հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ պահեցի՞ն առաքեալներուն կողմէ իրենց փոխանցուած այս պատուէրները։ Քննութիւնները կու գան ցոյց տալու՝ թէ ո՛չ, չպահեցին, յատկապէս առաջին երեք պատուէրները։

Ճիշդ է որ յիշեալ չորս երեւոյթները կ'արգիլուին հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներուն՝ որպէսզի խնդիրներ չծագին իրենց եւ հրեայ քրիստոնեաներուն միջեւ, այսուհանդերձ, պէտք է յիշել որ հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ ունեցան եւ պահեցին իրենց յատուկ ծիսական արարողութիւններ։

Հետախուզական քննութիւններ եկան բացայայտելու, օրինակ, որ 2-րդ դարուն, հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ բոլորովին կը մերժէին կուռքերուն զոհուած միսէն ուտելու գաղափարը։ Իրենց մերժողական կեցուածքն իսկ ցոյց չի՞ տար որ կուռքերուն զոհուած միսէն ուտելու կամ չուտելու այդ պայքարը իր գոյութիւնը պահեց մինչեւ 2-րդ դար։

Justin կը հաստատէ թէ միայն Գնոստիկեան քրիստոնեաները կ'ուտէին կուռքերուն զոհուած միսէն (Dial. Cum Tryph. 34.8)։

161 թուականին Minucius Felix զօրեղապէս կը հերքէ այն մեղադրանքը թէ քրիստոնեաներ մանուկներ կ'ուտէին եւ կը յիշէ թէ անոնք բոլորովին հեռու կը կենային նոյնիսկ կենդանիներու արիւնէ։

Biblis (նահատակ կին մը) նոյնը կ'ըսէ 177 թուականի հալածանքներու ժամանակ. *«Անոնք ի՞նչպէս կրնային ուտել մանուկներ, երբ նոյնիսկ իրենց չէր արտօնուած անբան կենդանիներու արիւն ուտել»* (Eusebius, H.E. V 1.26)։

Վերջապէս, Տերտուղիանոս եւս, 2-րդ դարու աւարտին, գրութեամբ մը կ'անդրադառնայ այն իրողութեան՝ թէ ինչպէս հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ կը զգուշանային ուտելու խեղդուած կենդանիներու միս կամ արիւն։

2-րդ դարու այս զօրեղ պայքարը քրիստոնեաներուն կողմէ՝ խեղդուած կենդանիներու միս կամ արիւն չուտելու, յստակօրէն

ցոյց կու տայ, որ անոնք առաքեալներուն ժամանակ չէին կրցած հրաժարիլ այս գէշ սովորութենէն: Եթէ հրաժարած ըլլային՝ 2-րդ դարուն մենք այսպիսի սուր պայքար մը պիտի չգտնէինք, ընդհակառակը, այս հարցին կրակը ամբողջովին շիջած ու մոռցուած պիտի ըլլար մինչեւ 2-րդ դարու աւարտին:

Հետեւաբար, նկատի առնելով Երուսաղէմի մէջ առաքելական առաջին ժողովին գումարման թուականը (49), կրնանք հաստատապէս ըսել, թէ առաջին դարու կէսէն մինչեւ երկրորդ դարու գրեթէ աւարտը, շուրջ 150 տարիներ, խեղդուած կենդանիներու միսէն չուտելու ինչպէս նաեւ արիւն չուտելու պայքարը մնաց: 3-րդ դարու սկիզբին միայն կարծէք այս հարցը դադրեցաւ հարց ըլլալէ:

11.- Աստուած չապաշխարած մարդուն աղօթքին կը պատասխանէ՞:

Պատահեցաւ անգամ մը, երբ Ամերիկայի մէջ ապաշխարութեան մասին կը խօսէի՝ կին մը ինծի ըսաւ. *«Ես առանց որ ապաշխարած ըլլամ՝ Աստուած իմ աղօթքներուս կը պատասխանէ»:* Մեր մէջ շատ մարդիկ կան որոնք կը կարծեն որ Աստուած անապաշխար եւ անզիղջ մարդոց աղօթքներուն նաեւ կը պատասխանէ:

Թոյլ տուէք հետեւեալը ըսեմ եւ կարելի եղածին չափ յստակ: Աստուած անզիղջ եւ անապաշխար մարդոց աղօթքներուն երբեք չէ պատասխանած եւ չի պատասխաներ: Եթէ անապաշխար մէկը պիտի ուզէ օրինակ մը տալ ինծի թէ ինչպէս Աստուած իր մէկ աղօթքին պատասխանած է, ես պիտի ուզեմ յիշեցնել իրեն եւ բոլոր անապաշխարներուն, որ Աստուած իր աղօթքին չէ որ պատասխանած է, այլ պատասխանած է աղօթքին ու բարեխօսութեան այն սուրբերուն եւ այն հրեշտակներուն՝ որոնք անդադար կ'աղօթեն անապաշխար մարդոց ապաշխարութեան եւ փրկութեան համար:

Սիրելի՛ ընթերցող, եթէ անապաշխար մէկն ես, կ'ուզեմ հարց տալ քեզի, գիտե՞ս թէ քեզի համար որքա՜ն հրեշտակներ կ'աղօթեն ու կը բարեխօսեն, գիտե՞ս թէ քեզի համար որքա՜ն աշխատանք կը տանի ու կ'աղօթէ քու պահապան հրեշտակդ, գիտե՞ս թէ աշխարհի մէջ անհաշիւ թիւով հաւատացեալ եղբայրներ եւ քոյրեր կան որոնք կ'աղօթեն քեզի նման անապաշխար մարդոց դարձին համար: Գիտե՞ս թէ երկինքի մէջ որքա՜ն սուրբեր, արդարներ, մարգարէներ,

առաքեալներ կան որոնք յարատեւօրէն կ՚աղօթեն քեզի համար։ Ուստի, երբ քու մէկ խնդրանքդ կը ստանաս, գիտցի՛ր որ քու աղօթքդ չէ որ պատասխանուած է, այլ աղօթքը այն հրեշտակներուն, սուրբերուն, արդարներուն, հաւատացեալներուն՝ որոնք ցերեկ գիշեր քեզի համար աղաչանք ու խնդրանք կը մատուցեն Աստուծոյ։

Աստուած անոնց սիրոյն համար է որ երբեմն քեզի կը պատասխանէ, այլապէս, Աստուած երբեք պարտաւոր չէ պատասխանելու քու աղօթքիդ, մանաւանդ որ իր զաւակը չես։ Ռեւէ անապաշխար մարդ՝ Աստուծոյ զաւակը չէ եւ չի կրնար ըլլալ։ Աստուած խորթ զաւակներ չունի։ Կա՛մ Աստուծոյ հարազատ զաւակներն ենք եւ կամ չենք։

Չմոռնանք նաեւ որ երբ Աստուած կը պատասխանէ մեր մէկ աղօթքին, ատիկա փաստ մը չէ որ մենք իր զաւակներն ենք եւ հաւատքի տէր մարդիկ ենք։ Աստուած կրնայ պատասխանել մեր աղօթքին ո՛չ թէ որովհետեւ հաւատացեալ ենք, այլ՝ որպէսզի հաւատքի գանք։ Ան կրնայ պատասխանել մեր աղաչանքին, քաջալերելու համար մեզ՝ դարձի գալու Քրիստոսի։

12.- Մարկոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք որ երբ առիթով մը Յիսուս Շաբաթ օրով ցորենի արտերուն մէջէն կ՚անցնէր, աշակերտները սկսան հասկեր փրցնել եւ ուտել (Մր 2.23)։ Աշակերտներուն ըրածը գողութիւն չէ՞ր, մանաւանդ որ առանց արտօնութեան ուրիշին արտը մտան եւ անոր հասկերէն փրցուցին ու կերան։

Աշակերտներուն ըրածը գողութիւն չէր, որովհետեւ անոնց ըրածը օրինական էր։ Երկրորդումն Օրինաց գիրքին մէջ կը կարդանք. ***«Երբ քու դրացիիդ այգին մտնես, ուզածիդ չափ խաղող կե՛ր ու կշտացի՛ր, բայց ամանիդ մէջ մի՛ դներ։ Երբ քու դրացիիդ հունձքին մէջ մտնես, ձեռքովդ հասկեր փրցուր, բայց դրացիիդ հունձքին մանգաղ մի՛ զարներ»*** (23.24-25)։ Այս համարները բացարձակ արտօնութիւն կու տային ռեւէ Եբրայեցիի, դրացիին արտը մտնելով ցորեն փրցնելու եւ ուտելու, պայմանաւ սակայն որ անոնցմէ հաւաքելով տուն չտանին, եւ աշակերտները հաւաքելով տուն չտարին։ Ուստի անոնք սխալ բան չըրին։ Եւ ուշագրաւ է որ երբ Փարիսեցիները ուզեցին քննադատել զիրենք, զանոնք չայպանեցին կամ չմեղադրեցին իբրեւ ուրիշին իրաւունքը

յափշտակողներ, այլ զանոնք մեղադրեցին Շաբաթ օրը սուրբ չպահելու յանցանքով (Մտ 12.2):

13.- Քանի մեր եկեղեցին կ'ուսուցանէ թէ Քրիստոսի անձին մէջ աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չեն բաժնուիր իրարմէ, ի՞նչպէս ուրեմն Քրիստոս մեռաւ: Քրիստոսի մահուամբ իր աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չբաժնուեցա՞ն իրարմէ:

Քրիստոսի աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները բնա՛ւ չբաժնուեցան իրարմէ ո՛չ մահէն առաջ, ո՛չ մահուան ատեն եւ ո՛չ ալ մահէն ետք:

Կարեւոր է գիտնալ, որ Քրիստոսի մահուամբ՝ Քրիստոսի հոգին էր որ բաժնուեցաւ իր մարմինէն, եւ ո՛չ թէ աստուածութիւնը՝ իր մարդկութենէն:

Այլ բացատրութեամբ մը, մահը բաժնեց Քրիստոսի հոգին իր մարմինէն, բայց չբաժնեց իր աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները իրարմէ:

Եւ ուրիշ կարեւոր իրողութիւն մը: Երբ Քրիստոս մեռաւ՝ իր մարդկային հոգին բաժնուեցաւ իր մարդկային մարմինէն, եւ սակայն, իր աստուածութիւնը ո՛չ իր մարդկային հոգիէն բաժնուեցաւ եւ ո՛չ ալ իր մարդկային մարմինէն:

Այլ խօսքով, մահուան պահուն իր աստուածութիւնը միացած մնաց իր մարդկային մարմինին եւ հոգիին, բայց իր մարդկային մարմինն ու հոգին միացած չմնացին իրարու, այլ բաժնուեցան իրարմէ:

14.- Կարելի՞ է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը միացած մնաց Քրիստոսի մարդկային հոգիին իր մահէն ետք:

Երկու փաստ կարելի է ներկայացնել.-

1.- Պետրոս առաքեալ կը վկայէ որ թէպէտ Քրիստոս *«մեռաւ մարմինով, բայց կենդանի մնաց հոգիով: Եւ հոգիով ալ՝ գնաց քարոզեց բանտարկուած հոգիներուն, որոնք ատենօք չհնազանդեցան Աստուծոյ, երբ անիկա ներողամտութեամբ կը համբերէր»* (Ա.Պտ 3.18-20): Եթէ Քրիստոսի աստուածութիւնը բաժնուած ըլլար իր մարդկային հոգիէն՝ ի՞նչպէս ան պիտի կարենար երթալ բանտարկուած հոգիներուն եւ քարոզել անոնց: Նման բան ընելը՝ Աստուծոյ յատուկ բան է: Հետեւաբար, Քրիստոսի

աստուածութիւնը Քրիստոսի մարդկային հոգիին հետ էր երբ ան գնաց բանտարկուած հոգիներուն քարոզելու:

2.- Ղուկաս կը վկայէ որ Յիսուս իրեն խաչակից եղող աջակողմեան աւազակին ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինծի հետ պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43): Քրիստոս իր մահուամբ բացաւ դրախտին դուռը, այսինքն՝ Աստուծոյ անմիջական ներկայութեան առաջնորդող դուռը: Ան ո՛չ միայն դժոխքէն դրախտ փոխադրեց աւազակը, այլեւ Հին Կտակարանի բոլոր արդար մարդիկը որոնք կը շարունակէին բանտարկուած մնալ դժոխքին մէջ:

Ադամի մեղանչումէն ետք դրախտին դուռը փակուեցաւ եւ փակուած մնաց մինչեւ Քրիստոսի մահը: Քրիստոս այդ դուռը բացաւ իր մահուամբ: Ան պիտի չկրնար այդ դուռը բանալ եթէ երբեք իր աստուածութիւնը բաժնուէր մարդկային իր հոգիէն, որովհետեւ դրախտին դուռը բանալը՝ աստուածային արարք մըն էր: Ուստի, Քրիստոսի աստուածութիւնը երբեք չբաժնուեցաւ իր մարդկային հոգիէն:

15.- Ի՞նչպէս կարելի է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը չբաժնուեցաւ Քրիստոսի մարդկային մարմինէն իր մահէն ետք:

Չորս ձեւերով կարելի է փաստել.-

1.- Մե՛ղքն է որ կ՚ապականէ մարմինը. բայց քանի Քրիստոս բնաւ «մեղք չգործեց» (Ա.Պտ 2.22: Ա.Յհ 3.5), ուրեմն, իր մահէն ետք անոր մարմինը մնաց անապական, եւ ասիկա ինքնին փաստ մըն է, որ իր աստուածութիւնը երեքօրեայ թաղումի ընթացքին չբաժնուեցաւ մարդկային իր մարմինէն:

2.- Քրիստոսի հրաշափառ յարութիւնը եւս ապացոյց մըն է որ Քրիստոսի աստուածութիւնը բնա՛ւ չբաժնուեցաւ մարդկային իր մարմինէն: Քրիստոսի աստուածութեան միացած մնալը իր մարդկային մարմինին՝ գրաւականն էր Քրիստոսի յարութեան:

3.- Քրիստոսի յարութիւնը չնմանեցաւ Ղազարոսի յարութեան, Նայինի պատանիին յարութեան, կամ Յայրոսի աղջկան յարութեան: Քրիստոս ի՛նքն էր որ անոնց հրամայեց որ ոտքի ելլեն. բայց իր յարութիւնը ինքնակամօրէն տեղի ունեցաւ, այլ խօսքով՝ ինք իր ազատ կամքով յարութիւն առաւ եւ ո՛չ թէ մէկը հրամայեց իրեն որ ոտքի ելլէ: Ինքն իսկ ըսաւ. *«Ոչ որ կրնայ կեանքս ինձմէ խլել: Ես իմ կամքովս կեանքս կու տամ: Իրաւունք ունիմ զայն*

տալու, ինչպէս նաեւ իրաւունք ունիմ զայն կրկին առնելու» (Յհ 10.18): Քրիստոսի ինքնակամօրէն յարութիւն առնելը զօրե՛ղ կերպով կ'ապացուցանէ որ Քրիստոսի աստուածութիւնը անբաժան մնաց իր մարդկային մարմինէն:

4.- Եթէ մահէն ետք Քրիստոսի աստուածութիւնը բաժնուէր իր մարդկային մարմինէն, մեր փրկութիւնը ամբողջական պիտի չըլլար կամ պիտի չնկատուէր, որովհետեւ Քրիստոսի աստուածութեան եւ Քրիստոսի մարդկային մարմինին միացած մնալով էր որ մարդկային մեր մարմիններուն փրկութիւնը ամբողջական պիտի սեպուէր:

16.- Ինչո՞ւ Մատթէոս Աւետարանիչ Քրիստոսի ազգաբանութիւնը կը բաժնէ երեք մասի՝ Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, եւ իւրաքանչիւր մաս 14 սերունդով կը ներկայացնէ (Մտ 1.17):

Մատթէոս իր Աւետարանին առաջին 16 համարներուն մէջ կը յիշէ ազգաբանութիւնը Քրիստոսի, որ կը բաղկանայ 42 անուններէ: Ըստ իր ներկայացուցած ցանկին,

Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ 14 սերունդ կայ,

Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն՝ 14 սերունդ,

Եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս՝ 14 սերունդ:

Արդ, հարց կու տանք, իսկապէ՞ս Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ 14 սերունդ կայ, եւ Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն՝ 14 սերունդ, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս՝ 14 սերունդ: Այլ խօսքով, միայն 42 անձե՞ր ապրած են Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս: Յստակ է որ ոչ: Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս աւելի քան 2000 տարուայ ժամանակամիջոց մը կայ, եւ տրամաբանական չի թուիր ըսել թէ 42 անձեր կրնան լեցնել այդ ժամանակամիջոցը:

Հետեւաբար, այս ընդարձակ ժամանակամիջոցը կ'ընդգրկէ 42 անձերէ աւելի: Փաստօրէն, երբ համեմատենք Մատթէոսի յիշած այս ազգատոհմը Հին Կտակարանի մէջ յիշուած որոշ ազգատոհմերու հետ, կը տեսնենք որ որոշ անուններ ցանկէն դուրս ձգուած են: Օրինակ, 8-րդ համարին մէջ կը կարդանք.

«Ասա ծնաւ Յովսափատը,

Յովսափատ ծնաւ Յովրամը,

Յովրամ ծնաւ Ոզիան» (հին թրգ.):

Մատթէոսի ներկայացուցած այս ցանկին համեմատ Յովրամ կը ծնի Ոզիան, մինչդեռ երբ նայինք Հին Կտակարանին, հոն կը տեսնենք որ Յովրամ կը ծնի Ոքոզիան (Դ.Թգ 8.25, տե՛ս նաեւ Բ.Մն 22.1), Ոքոզիան կը ծնի Յովասը (Դ.Թգ 11.2), Յովաս կը ծնի Ամասիան (Դ.Թգ 14.1), Ամասիան կը ծնի Ոզիան [որ կոչուած է նաեւ Ազարիա] (Դ.Թգ 14.21: Ա.Մն 3.12): Այս իմաստով, Մատթէոսի յիշած Յովրամի եւ Ոզիայի միջեւ կան երեք թագաւորներու անուններ որոնք դուրս ձգուած են, որ են՝ Ոքոզիա, Յովաս եւ Ամասիա:

Կամ, օրինակ, երբ նայինք 11-րդ համարին, հոն Մատթէոս կ'ըսէ. «Յովսիա ծնաւ Յեքոնիան»: Մինչդեռ Հին Կտակարանէն գիտենք որ Յովսիայի եւ Յեքոնիայի միջեւ Եղիակիմը կայ [որ կը կոչուի նաեւ Յովակիմ] (Դ.Թգ 23.34): Այս իմաստով, Յեքոնիան [որ կը կոչուի նաեւ Յովաքին] Յովսիայի որդին չէ, այլ՝ թոռնիկը:

Ասոնցմէ զատ, վստահաբար ուրիշ անուններ եւս դուրս ձգուած են, եւ ասիկա հաւանական կը թուի եթէ երբեք նկատի առնենք այն ժամանակամիջոցին երկարութիւնը որ կայ որոշ անձերու միջեւ: Օրինակ, Մտ 1.4-ին մէջ կը հանդիպինք Նաասոն անունին որ ժամանակակից եղած է Մովսէսի: Նաասոնէն մինչեւ Դաւիթ ունինք մօտաւորապէս 500 տարիներու ժամանակամիջոց մը. անոնց միջեւ յիշուած է 6 անձերու անուններ միայն (տե՛ս 4-5 համարներ): Արդ, երբեք հաւանական չէ որ 6 անձեր կարողացած ըլլան լեցնել 500 տարիներու ժամանակամիջոց մը:

Ցոյց տալէ ետք որ Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս միայն 42 անձեր չեն ապրած, հիմա կու գանք խօսելու թիւերուն եւ կատարուած բաժանումներուն մասին: Թէ ի՛նչ իմաստ կը կանգնի 14 թիւին ետին՝ չենք գիտեր, եւ հաւանաբար ալ ոեւէ իմաստ պէտք չէ փորձել գտնել 14 թիւին ետին: Պարզապէս կրնանք ըսել որ 7 թիւը Եբրայական մտածողութեան մէջ կատարելութիւն խորհրդանշող թիւ մըն է, եւ 14 թիւը պարզապէս 7 թիւին կրկնապատկումն է, ինչպէս դիտել կու տայ Զարեհ Սրբազանը:

Մեզ հետաքրքրողը սակայն այս հանգրուանին, այն է՝ թէ ինչո՛ւ Մատթէոս իր յիշած ցանկը երեք մասերու կամ երեք հանգրուաններու կը բաժնէ: Երեք շրջաններու բաժնելը յատուկ նշանակութիւն մը ունի.-

Առաջին շրջանը, Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, կը կոչուի՝ ԱՍՏՈՒԱԾՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Աստուածպետական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին ուղղակիօրէն

Աստուած ի՛նք կը ղեկավարէր իր ժողովուրդը, եւ կամ, մարգարէներու միջոցաւ կը ղեկավարէր:

Երկրորդ շրջանը, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, կը կոչուի՝ ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ կամ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Թագաւորական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին թագաւորներ, իբրեւ բացարձակ միապետներ, իրե՛նք է որ կը ղեկավարէին ժողովուրդին կեանքը:

Երրորդ շրջանը, Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, կը կոչուի՝ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Նուիրապետական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին Իսրայէլը քահանայապետով եւ քահանաներով կը ղեկավարուէր:

Այս երեք շրջաններուն յիշատակութեամբ, Աւետարանիչը խորքին մէջ լռելեայն կերպով կ'ուզէ մեզի ցոյց տալ, թէ ծնող Փրկիչը՝ Քրիստոս, թէ՛ Մարգարէ է, թէ՛ Թագաւոր է, եւ թէ՛ Քահանայապետ:

17.- Եթէ միայն Աքար մեղանչեց, ինչո՞ւ իրեն հետ միասին իր զաւակները, իր անասունները եւ իր ամբողջ ունեցուածքը քարկոծուեցան եւ հրկիզուեցան (Յես 7.24-26):

Թող Զարեհ Արք. Ազնաւորեանը պատասխանէ այս հարցումին.-

Երիքով քաղաքի գրաւման առիթով, Աստուած կը հրահանգէ Երիքովի բնակիչները կոտորել եւ գանձերը Աստուծոյ նուիրել՝ նզովքի սպառնալիքով: Կը գտնուի անսաստող մը, Աքար, որուն հետեւանքով Իսրայէլացիներ Ամորհացիներէն պարտութիւն մը կը կրեն: Աստուած փնտռել կու տայ յանցագործը, որ իր ընտանիքով ու լման տունով՝ քարկոծումով ու հրկիզումով կը պատժուի:

Ունէ՞ արդարացում ունի՞ նման հրահանգ մը կամ պատիժ մը:

Մարդիկ յաճախ սխալ մեկնութիւն տալով մեղադրած են զԱստուած իբրեւ բիրտ, կոպիտ, հաւաքական կոտորածներ պահանջող, ամբողջ ցեղերու բնաջնջում հրահանգող ու պահանջող, որոնց մէջ անխտիր իրենց տեղը ունին նաեւ անմեղ մանուկներն ու ծերերը:

Այստեղ Աստուծոյ վարմունքը անհասկնալի կը թուի մեզի, եւ անընդունելի. բայց իր ժամանակի մտայնութեամբ՝ հասկնալի է անիկա: Ինչո՞ւ Աքարի զաւակներն ու աղջիկները միասին պիտի պատժուէին, նոյնիսկ կենդանիները: Որովհետեւ իր ժամանակի հաւատալիքն էր՝ թէ մեղքը վարակիչ է եւ կը փոխանցուի

ընտանիքի անդամներուն, նոյնիսկ կենդանիներուն, որուն առաջքը առնելու արմատական ձեւը՝ սկիզբէն ծառը իր ճիւղերով միասին կտրելն է:

Արմատական այս կեցուածքը կամ բիրտ վարմունքը շատ մը պարագաներու կ'երեւի Աստուածաշունչին մէջ, յատկապէս օրէնքի մը կամ կանոնի մը գործադրութեան առաջին հանգրուանին, զուտ դաստիարակչական նպատակով, որպէսզի անիկա հետագայ սերունդներուն ահարկու ազդարարութիւն եւ զգուշացում ըլլայ: Այդպիսի պարագաներ են՝ Շաբաթի պահպանութեան վերաբերող խախտումին հանդէպ աններող կեցուածքը (Թւ 15.32-36), քահանայութեան իրաւունքի բռնաբարման փորձին առիթով՝ Կորխի, Դաթանի եւ Աբիրոնի սարսափելի մահուամբ պատուհասումը (Թւ 16.1-35), եւլն:

18.- Պօղոս առաքեալ Կորնթոսի մեղաւոր մարդուն վերաբերեալ կ'ըսէ. *«Այդ անբարոյութիւնը գործողը իր մարմինով Սատանային կամքին ձգէք, որպէսզի մարմինը կորսուի, եւ այսպիսով թերեւս հոգին փրկուի մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի դատաստանին օրը»* (Ա.Կր 5.5): Արդ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մարմինը կորսուի իսկ հոգին փրկուի: Մենք գիտենք որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին:

«Մարմինը կորսուի»: Հոս Պօղոս առաքեալ մարմինի յաւիտենական կորուստին կամ յաւիտենական դատապարտութեան մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ երկրի վրայ անոր կրելիք պատիժին ու տառապանքին մասին, որ ժամանակաւոր բնոյթ ունի:

Փաստը որ խօսքը յաւիտենական կորուստին մասին չէ, նոյնինքն առաքեալին խօսքն է. *«Սատանային կամքին ձգէք, որպէսզի մարմինը կորսուի»:* Առաքեալը չ'ըսեր Աստուծոյ կամքին ձգէք, այլ՝ Սատանային կամքին: Մեղաւորին մարմինը յաւիտենական կորուստի մատնողը Սատանան պիտի չըլլայ, այլ՝ Աստուած:

Քանի առաքեալը Սատանան կը յիշէ, ուրեմն, ակնարկութիւնը չի կրնար յաւիտենական կորուստին ըլլալ, այլ, ինչպէս ըսի, ակնարկութիւնը մարմինին կրելիք երկրաւոր եւ ժամանակաւոր պատիժին ու վիշտին է, ինչ որ արդէն տեղի ունեցաւ (Բ.Կր 2.6):

Առաքեալը կը շեշտէ որ մարմնաւոր այս պատիժին նպատակը՝ հոգիին փրկութիւնն է: Երբ մեղանչող մարմինը պէտք եղածին պէս

պատժուի, այլ խօսքով՝ տառապանքի, նեղութեան եւ զրկանքի ենթարկուի՝ կը դադրի մեղանչելէ: Եւ երբ դադրի կամաւորապէս մեղանչելէ՝ կը փրկուի ի՛նք եւ իր հոգին, այլապէս՝ երկուքն ալ կը կորսուին:

Հոգին եւ մարմինը, կա՛մ միասին պիտի փրկուին եւ կա՛մ միասին պիտի կորսուին: Չի կրնար պատահիլ որ անոնցմէ մին փրկուի եւ միւսը կորսուի: Աստուածաշունչը կ'ուսուցանէ եւ Հայ Եկեղեցւոյ տեսակէտն ալ այն է՝ որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին:

Քանի կը խօսինք մեղաւորի մը մարմինը Սատանային կամքին ձգելու մասին, յիշենք որ Յոբի մարմինը ինք եւս Սատանային կամքին ձգուեցաւ (Յոբ 2.5-8): Բայց Յոբի պարագան հարկաւ տարբեր է Կորնթոսի մեղաւոր մարդուն պարագայէն, որովհետեւ Յոբ իր հաւատքին համար էր որ ենթակայ եղաւ հարուածի ու տառապանքի:

Չմոռնանք նաեւ որ Պօղոս առաքեալ ինք եւս կը վկայէ որ Աստուած փուշի պէս ծակող ցաւ մը տուաւ իր մարմինին, կարծես Սատանային ներկայացուցիչը ըլլար ատիկա իր մարմինին մէջ, որպէսզի անով զինք զգաստացնէր եւ չհպարտանար իր ունեցած բացառիկ յայտնութիւններով (Բ.Կր 12.7):

Տուեալ երեք օրինակներն ալ ցոյց կու տան, որ Աստուած երբեմն կը գործածէ Սատանան, կամ թոյլ կու տայ անոր որ որոշ սահմաններու մէջ միայն դպնայ մեր մարմինին, նպատակ ունենալով՝ մեզ հեռու պահել մեղքէն:

19.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Աղուէսները որջ ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»* (Մտ 8.19-20):

Տուեալ խօսքին ճշգրիտ իմաստը գիտնալու համար, նախ պէտք է գիտնալ թէ ի՛նչ առիթով Յիսուս այս խօսքը ըսաւ:

Օրէնքի ուսուցիչ մը մօտեցաւ Յիսուսին եւ ըսաւ. *«Վարդապե՛տ, ուր որ երթաս՝ ետեւէդ պիտի գամ»:* Յիսուս պատասխանեց. *«Աղուէսները որջ ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»:*

Ահաւասիկ Օրէնքի ուսուցիչ մը որ կ'ուզէր Յիսուսին հետեւիլ, անոր աշակերտը ըլլալ: Բարի՞ տրամադրութեամբ մօտեցաւ մեր Տիրոջ: Մաքո՞ւր սրտէ կը բխէր իր առաջարկը: Եթէ կարենանք թափանցել մեր Տիրոջ խօսքին ճշգրիտ իմաստին, դիւրին պիտի

ըլլայ մեզի համար ճանչնալ Օրէնքի ուսուցիչին ներքին աշխարհն ու տրամադրութիւնը:

Արդ, ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս վերոյիշեալ խօսքով: Քանի մը կէտերու մէջ խտացնենք մեր միտքը.-

1.- Ի՞նչ բանի խորհրդանիշ են աղուէսներն ու թռչունները: Սուրբ Օգոստինոս աղուէսները խորհրդանիշ կը նկատէ խաբեբայութեան, իսկ թռչունները՝ գոռոզութեան եւ հպարտութեան: Ան կ'ըսէ. *«Տէրը մերժեց հպարտութեամբ կուրցած Օրէնքի ուսուցիչը ընդունիլ իբրեւ իր աշակերտը, եւ աղուէսի ու թռչունի օրինակով, կարծէք անոր կ'ըսէր.- Ո՜վ մարդ, մէջդ աղուէսի նման խաբեբայութիւն կայ, եւ երկինքի թռչուններուն նման գոռոզութիւն, բայց Մարդու Որդին պարզ է, անոր մէջ խաբեբայութիւն եւ գոռոզութիւն չկա՜յ. ան գլուխը դնելիք կամ կրթնեցնելիք տեղ չունի: Այո՜, ան գլուխը խոնարհաբար դէպի վար կը դնէ եւ ո՜չ թէ գոռոզաբար կը բարձրացնէ, որովհետեւ հեզ է եւ խոնարհ»:*

Տուեալ բացատրութենէն կը սորվինք, որ Յիսուս չի կրնար տեղ գտնել խաբեբայութեամբ եւ գոռոզութեամբ լեցուն մարդոց սիրտերուն մէջ: Ան չի կրնար հանգչիլ կամ հանգիստ գտնել նման մարդոց ներսիդին: Հպարտ մարդը չի կրնար մեր հեզ Տիրոջ աշակերտը ըլլալ:

Օրէնքի ուսուցիչը փորձեց ինքզինք անկեղծ աշակերտ իբրեւ ցուցնել, բայց Յիսուս հանդէս բերաւ անոր կեղծաւորութիւնը: Ուզեց ինքզինք խոնարհ ձեւացնել, բայց Յիսուս հրապարակեց անոր գոռոզութիւնը: Բոլոր անոնք որոնք կը ծածկեն իրենց իսկական ինքնութիւնն ու դիմագիծը, ժամանակ պիտի գայ երբ Քրիստոս պիտի դիմակազերծէ զիրենք, այլ խօսքով՝ իրենց իսկական ինքնութիւնը մէջտեղ պիտի հանէ, ճիշդ ինչպէս ըրաւ Օրէնքի ուսուցիչին: Չենք կրնար մեր Տիրոջ վրայ խնդալ: Ան գիտէ մեր սիրտերը: Ան մեր բերնի խօսքերուն չի նայիր, այլ՝ մեր սրտի խորհուրդներուն:

2.- Օրէնքի ուսուցիչը տակաւին քիչ առաջ ականատես եղած էր Յիսուսի կատարած բժշկութիւններուն, եւ վստահաբար մէջը փափաք արթնցած էր որ նոյնը ինք ընէր: Իր փնտռածը կարծէք փառքն էր: Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերէն եւ 4-րդ դարու հեղինակ՝ Որոգինէս՝ կ'ըսէ. *«Քրիստոս մերժեց Օրէնքի ուսուցիչը ընդունիլ իբրեւ աշակերտ, որովհետեւ ան տեսած էր Տիրոջ գործած հրաշքները եւ ուզած էր հետեւիլ իրեն, որպէսզի օգտուէր իրմէ: Ան կը փափաքէր այն ինչ որ կախարդ Սիմոնը փափաքեցաւ երբ ուզեց*

Պետրոս առաքեալէն Սուրբ Հոգիի տրւչութեան պարգեւը ստանալ: Ատոր համար ալ Յիսուս դատապարտեց անոր «հաւատքը» եւ ըսաւ անոր.- Ինչո՞ւ կ՚ուզես հետեւիլ ինծի. հարստութեան ու փառքի՞ համար. գիտցի՛ր թէ շատ աղքատ եմ ես, եւ տուն-տեղ չունիմ»:

Քրիստոս չ՚ուզեր որ մարդիկ իրեն դիմեն պարզապէս որովհետեւ հրաշագործ Աստուած է: Ան չ՚ուզեր իր փառքէն կամ իր կարողութենէն շլացած քովը գանք: Աղուէսութի՛ւն է Քրիստոսի գալ տարբեր-տարբեր մարդկային եւ անձնական հաշիւներէ մղուած: Աղուէսութի՛ւն է դիմել Քրիստոսի՝ օգտուելու համար անկէ եւ փառաւորուելու համար անով:

3.- *«Աղուէսները որջ ունին»:* Դարձեալ, Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերէն եւ 4-րդ դարու հեղինակ՝ Ամբրոսիոս՝ կ՚ըսէ. *«Աղուէսը կը ներկայացնէ Սատանան: Սատանան աղուէսի նման խաբեբայ ու խաբող է, ծուղակներ կը լարէ եւ խաբեբայութեամբ կը սնանի: Անդադար կը փնտռէ մէկը որուն մէջ կարենայ բնակիլ: Աստուած հերետիկոսները կը նմանցնէ աղուէսներու եւ կը հրամայէ բռնել զանոնք կամ հեռացնել Տիրոջ այգիէն որպէսզի չաւերեն զայն (Երգ 2.15): Երկինքի թռչունները կը ներկայացնեն չար ոգիները, որոնք իրենց բոյները կը հաստատեն չար մարդոց սիրտերուն մէջ. Աստուծոյ Որդին չի կրնար բնակութիւն հաստատել այդպիսիներուն մէջ»:*

Սիրտ մը որ բնակարան դարձած է աղուէսներու եւ թռչուններու, այլ խօսքով՝ Սատանային եւ անոր չար արբանեակներուն՝ չի կրնար բնակարան եւ հանգստատեղի դառնալ Քրիստոսի: Երբ Քրիստոս մտնէ մեր սիրտերէն ներս՝ պէտք է կարենայ հանգիստ ընել հոն:

Եւ վերջին բան մը *«Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»* խօսքին մասին: Մարդու Որդին յատուկ տեղ մը չունի, որովհետեւ ան ամէն տեղ է: Ան յատուկ բան մը չունի, որովհետեւ ամէն բան եւ ամէն ինչ իրն է: Երկիրը լեցուն է մեղքով, եւ ուստի, մեր երկնաւոր Տէրը չի կրնար հանգիստ ունենալ երկրի վրայ:

Մեկնիչ մը ըսած է. *«Օրէնքի ուսուցիչը կապուած էր աշխարհին. ան ուզեց աշակերտիլ Տիրոջ՝ ո՛չ թէ նոյնինքն Տիրոջ փառքին համար, այլ երկրաւոր փառքի եւ ժամանակաւոր շահի համար, եւ Տէրը սորվեցուց իրեն, թէ անապատներուն մէջ ապրող աղուէսները ունին իրենց որջերը որոնց կապուած են, թռչունները ունին իրենց բոյները որոնց կը վերադառնան ժամանակ առ ժամանակ, բայց Մարդու Որդին երկնաւոր է, ժամանակաւոր բաներուն մէջ հանգիստ չունի եւ ո՛չ ալ երկրի վրայ յատուկ կեդրոն*

մը ուր կարենայ հանգիստ ըլլալ, ուստի դուն չես կրնար աշակերտ եւ հետեւորդ ըլլալ իրեն եթէ սիրտդ չզատես եւ չազատես աշխարհէն, եւ հոգիդ չբարձրացնես դէպի բարձունքները երկինքի»:

20.- Ինչո՞ւ եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի:

Հիմնական երեք պատճառներով.-

1.- Եկեղեցին Քրիստոսի Հարսն է, եւ Հարսը կը նայի եւ պէտք է նայի իր Փեսայի ելքի վայրին, այլ խօսքով, Եկեղեցին իր Փեսային գալստեան նշանը արեւելքէն պէտք է սպասէ: Եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի, որովհետեւ արեւելքէն եկաւ Քրիստոսի առաջին գալստեան աւետիսը, եւ արեւելքէն պիտի գայ անոր երկրորդ գալստեան աւետիսը: Յիշենք որ Քրիստոսի առաջին գալուստը աւետող աստղը արեւելքի մէջ երեւցաւ, եւ չմոռնանք, որ իր երկրորդ գալուստը աւետող խաչը դարձեալ արեւելքի մէջ պիտի երեւի: Յիսուս ինքն իսկ հաստատեց թէ *«պիտի գայ կայծակի նման, որ երբ փայլատակէ՝ կը լուսաւորէ ամբողջ երկնակամարը, արեւելքէն արեւմուտք»* (Մտ 24.27):

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին իր Աղօթամատեանին Բան Հե-ի 14-րդ բաժնին մէջ կ'ըսէ. *«Եկեղեցւոյ դիրքը դէպի արեւելք է, ուր էր մեզի խոստացուած բնակութեան առաջին տեղը. կարծես ձեռքովը կը ցուցնէ Աստուծոյ գալուստին շաւիղը. Տիրոջը փայլակին առակը, իր վրայ ներկայացնելով, կը սորվեցնէ մեզի. երկրաւոր արարածներուն՝ վերջին օրուանը մէջ Քրիստոսական երեւումին արեւելքէն ծագող փրկութիւնը կը քարոզէ. Քրիստոսի՝ արուսեակին ծագած կողմէն երեւիլը կը բացատրէ մարդկութեան»:*

2.- Դարձեալ, եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի, որովհետեւ նախամարդուն յատկացուած դրախտը (Եդեմի պարտէզը) արեւելքի մէջ էր (Ծն 2.8): Խորանը արեւելք կը նայի, մէկ կողմէն յիշեցնելու համար մեզի՝ մեր գործած մեղքին պատճառով մեր կորսնցուցած դրախտը, իսկ միւս կողմէն, յիշեցնելու համար մեզի որ պէտք է սպասենք իսկական դրախտին՝ երկինքի արքայութեան, որուն յառած պէտք է պահենք մեր աչքերը, ճիշդ ինչպէս եկեղեցւոյ խորանը իր աչքերը յառած կը պահէ դէպի արեւելք, դէպի երանութիւնը արքայութեան:

3.- Երբեմն նաեւ «արեւելք» բացատրութիւնը կը ներկայացնէ նոյնինքն զԱստուած: Օրինակ, Յայտնութեան գիրքին 7.2-ին մէջ կը կարդանք. *«Տեսայ ուրիշ հրեշտակ մըն ալ, որ արեւելքէն ելաւ եւ որ*

կենդանի Աստուծոյ կնիքը ունէր»: Մեկնիչներ «արեւելքէն ելաւ» ըսելով հասկցած են՝ «Աստուծմէ ելաւ», կամ՝ «Աստուծմէ եկաւ»: Զարեհ Արք. Ազնաւորեան խօսելով «արեւելքէն ելաւ» բառերուն մասին՝ կ՚ըսէ. *«Արեւելքը՝ Աստուածաշնչական մտածողութեան մէջ կը խորհրդանշէ Աստուծոյ ներկայութիւնը: Եւ ուստի, "արեւելքէն ելաւ" բացատրութեամբ, պարզապէս պէտք է հասկնալ որ հրեշտակը Աստուծոյ կողմէ ղրկուեցաւ»:* Եթէ «արեւելք»ը Աստուծոյ ներկայութիւնը կը խորհրդանշէ, այս իմաստով, եկեղեցւոյ խորանին դէպի արեւելք նայիլը՝ կը յիշեցնէ մեզի թէ Քրիստոսի Եկեղեցին պէտք է իր աչքերը սեւեռէ ու սեւեռած պահէ Աստուծոյ վրայ, անկէ՛ առնելու համար իր լոյսը:

21.- Ինչո՞ւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի մկրտութեան ժամանակ Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով յայտնուեցաւ եւ ո՛չ ուրիշ բանի կերպարանքով (Մտ 3.16: Մր 1.10: Ղկ 3.22: Յհ1.32):

Նկատի առնել որ պիտի չբացատրուի թէ ինչո՛ւ Սուրբ Հոգին հանգչեցաւ Քրիստոսի վրայ մկրտութեան ժամանակ, այլ պարզապէս՝ թէ ինչո՛ւ աղաւնիի կերպարանքով կամ իբրեւ աղաւնի յայտնուեցաւ:

1.- Աղաւնին ամենէն հանդարտ ու ամենէն խաղաղ կենդանին է: Ան նաեւ ամենէն շատ խաղաղութիւնը սիրող ու փնտռող կենդանին է: Այս իմաստով, աղաւնին խաղաղութեան նշան է: Սուրբ Հոգիին էջքը աղաւնիի նմանութեամբ տեղի ունեցաւ, ցոյց տալու համար մեզի երեք բան. (1) թէ՝ Յիսուս խաղաղութեան Իշխանն է (Ես 9.6): (2) Թէ՝ Աստուած խաղաղութեան Աստուած է եւ ահա կու գար իր Որդիին միջոցաւ խաղաղութեան ու հաշտութեան ուխտ մը կնքելու մարդկութեան հետ: (3) Եւ թէ՝ մարդիկ կոչուած են խաղաղութեամբ ապրելու իրարու եւ Աստուծոյ հետ:

2.- Նոյ տապանի պատուհանէն արձակեց ագռաւ եւ աղաւնի: Ագռաւը կը ներկայացնէ ամբարիշտ ու անհաւատարիմ մարդիկը, իսկ աղաւնին՝ հաւատացեալ ու հաւատարիմ մարդիկը: Ագռաւին ու աղաւնիին տապանէն արձակուիլը, ցոյց կու տայ որ տապանէն դուրս պիտի գային հաւատացեալ ու անհաւատ մարդիկ: Արձակուած ագռաւը ետ չդարձաւ, մինչդեռ արձակուած աղաւնին՝ ետ դարձաւ (Ծն 8.7-8): Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ, կարծէք ցոյց տալու համար, որ հաւատացեալ մարդիկը, ճիշդ աղաւնիի նման, մնայուն կերպով փրկութեան տապանը պիտի

դառնան, Աստուծոյ զիրկը պիտի վազեն: Անոնք չեն նմանիր ագռաւներուն որոնք փախուստ կու տան իրենց փրկութեան տապանէն:

3.- Երկրի երեսին վրայ ջուրերուն քիչցած ըլլալուն աւետիսը աղաւնի մը բերաւ երբ *«բերանը ձիթենիի նոր փրցուած տերեւ»*ով մը ներկայացաւ Նոյի տապանը (Ծն 8.10-11): Մեկնիչ հայրեր ձիթենին եւ *«ձիթենիի նոր փրցուած տերեւ»ը* հաշտութեան ու խաղաղութեան նշան նկատած են: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նման իջաւ, այդ հաշտութեան ու խաղաղութեան աւետիսը բերելու մարդկութեան:

4.- Մեզմէ ո՞վ չի գիտեր որ աղաւնին հաւատարիմ կենդանին է, իսկ ագռաւը՝ ապերախտ: Ուստի, աղաւնին հաւատարմութեան խորհրդանիշ է, իսկ ագռաւը՝ ապերախտութեան: Ցիշեցէք որ ագռաւն ու աղաւնին առատօրէն կերակրուեցան Նոյի տապանին մէջ ջրհեղեղի օրերուն. եւ սակայն, երբ ագռաւը տապանէն արձակուեցաւ՝ ետ չդարձաւ, բայց երբ աղաւնին արձակուեցաւ՝ անիկա ետ դարձաւ (Ծն 8.7-11): Ագռաւին ետ չդառնալը՝ անհաւատարմութիւն էր, իսկ աղաւնիին ետ դառնալը՝ հաւատարմութիւն: Ճիշդ է որ աղաւնին երրորդ անգամ երբ արձակուեցաւ՝ ետ տապան չդարձաւ, (եւ բնական է որ չդառնար, քանի ջուրերը քիչցած էին երկրի վրայ), բայց չմոռնանք որ առաջին երկու անգամներուն դարձաւ, եւ ի՛նքն էր որ Նոյին աւետիս բերաւ թէ *«ջուրերը երկրի վրայէն քիչցած են»:* Աղաւնին հաւատարիմ գտնուեցաւ իր տիրոջ՝ Նոյին հանդէպ, որովհետեւ, զայն չթողուց մինչեւ երկրի մակերեսէն ջուրերուն նուազիլը: Հետեւաբար, Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իջաւ, նախ ցոյց տալու համար որ Աստուած հաւատարիմ Աստուած է, եւ երկրորդ, բացայայտելու համար որ ինք կ'իջնէ միայն հաւատարիմներուն վրայ:

5.- Աղաւնին ո՛չ միայն երկինքի օդին մէջ թռչող կենդանին է, այլեւ՝ դէպի երկինք թռչիլ սիրող կենդանին է: Ուստի Սուրբ Հոգիին աղաւնակերպ էջքը կրնայ ցոյց տալ մեզի Քրիստոսի երկնային ծագում ունենալու իրողութիւնը, այլ խօսքով՝ անոր աստուածային բնութիւնը:

6.- Ղեւտացւոց գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս յանցապարտ մարդը եթէ աղքատ եւ անկարող ըլլար անասնական զոհեր մատուցանելու իր մեղքերու քաւութեան համար, գոնէ պէտք է *«երկու տատրակ կամ աղաւնիի երկու ձագ»* մատուցանէր (Ղւ 14.22: Տե՛ս նաեւ Ղկ 2.24): Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ, որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ ինք «հոգիով» աղքատ եղողներուն

Աստուածն է: Յիսուս երանի տուաւ հոգիով աղքատներուն եւ խոստացաւ անոնց պարգեւել Աստուծոյ արքայութիւնը (Մտ 5.3): Հոգիով աղքատները Աստուծոյ կարիքը զգացող մարդիկն են: Եթէ դուն Աստուծոյ կարիքը կը զգաս՝ վստահ եղիր որ Սուրբ Հոգին պիտի իջնէ քու վրադ:

7.- Աղաւնին պարզութեան, անմեղութեան եւ միամտութեան խորհրդանիշ է (Մտ 10.16): «Միամիտ» չի նշանակեր «անխելք» ինչպէս էր պարազան Եփրեմին (Ովս 7.11): Այստեղ «միամիտ» կը նշանակէ աննենգ, անխարդախ: Սուրբ Հոգիին աղաւնակերպ էջքը ցոյց կու տայ Յիսուսի հոգիին աղաւնակերպ ըլլալը, այլ խօսքով՝ պարզ ու անմեղ ըլլալը: Աստուծոյ պարզ Հոգին՝ Քրիստոսի պարզ հոգիին վրայ է որ կ'իջնէ: Անոր անմեղ Հոգին Աստուծոյ Որդիին անմեղ հոգիին է որ կը միանայ: Ասիկա նաեւ կը յիշեցնէ մեզի, որ Սուրբ Հոգին պատրաստ է իջնելու եւ կ'իջնէ միայն պարզ ու իրենց սրտին մէջ նենգութիւն չունեցողներուն վրայ:

8.- Աղաւնին «հանգիստ»ը, այլ խօսքով՝ հանդարտութիւնը, խաղաղ կացութիւնը սիրող կենդանին է: Ան չի սիրեր խռովայոյզ կացութիւնը: Չի սիրեր անհանդարտ ու աղմկալից պահերը կամ վայրերը: Սաղմոսագիրը կ'ըսէ. *«Երանի՜ թէ աղաւնիի թեւեր ունենայի, որպէսզի թռչէի ու հանգիստ ըլլայի»* (Սղ 55.6): Սաղմոսագիրին հոգին հանգիստ փնտռող հոգին է. այդ հանգիստը ծուլութիւնը չէ, այլ՝ հոգեկան հանգիստը, որ ձեռք կը ձգուի մեղքէն ձերբազատելով միայն: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ Յիսուսի վրայ, ցոյց տալու համար որ ինք պատրաստ է իջնելու եւ լեցնելու բոլոր այն սիրտերը որոնք հանգիստ կը փնտռեն, որոնք մեղքէն ազատագրուելու փափաք ունին:

9.- Սուրբ Հոգին արծիւի նման չիջաւ. արծիւը թէպէտ երկինքի մէջ ճախրել սիրող կենդանին է, բայց գիշատիչ է, մսակեր է, եւ մարդասէր չէ: Այդպէս չէ աղաւնին: Աղաւնին գիշատիչ չէ, մսակեր չէ, եւ մարդասէր է: Աղաւնին կը գիշատուի բայց չի գիշատեր: Աղաւնին վնաս կրած պահուն անգամ իր խաղաղութիւնը չի կորսնցներ: Ան մահը խաղաղութեամբ դիմակալող կենդանին է: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նման իջաւ, ցոյց տալու համար, թէ Յիսուս ինք եւս աղաւնիի նման մահը խաղաղութեամբ դիմակալող մարդն է: Մանաւանդ, ցոյց տալու համար որ Յիսուս մեղքի մէջ մեռած մարդոց միսը ուտելու չէ եկած, ինչպէս պիտի ընէր արծիւը, այլ աղաւնիի նման մարդասիրութիւն ցուցաբերելու եկած է: Յիշեցէք որ երբ աշակերտները Յիսուսի առաջարկեցին երկինքէն կրակ տեղացնել եւ սպաննել մեղաւորները, Յիսուս անոնց ըսաւ. *«Չէ՛ք*

գիտէր թէ ի՛նչ տեսակ հոգիի կը պատկանիք։ Որովհետեւ մարդու Որդին չեկաւ մարդիկը կորսնցնելու, այլ՝ զանոնք փրկելու» (Ղկ 9.55)։

10.- Արծիւի մասին խօսած ատենս, հետեւեալ գաղափարը ինծի եկաւ։ Արծիւը երբ կը ճախրէ երկինքի բարձունքներուն մէջ, հոնկէ կը դիտէ երկրի վրայ, եւ կը փնտռէ այն կենդանին որ տկար է եւ անզգոյշ, որպէսզի վրան յարձակելով զայն բզքտէ եւ ուտէ։ Աղաւնին ո՛չ միայն իրմէ տկարին վրայ չի յարձակիր, այլեւ՝ ինք տկար կենդանի մըն է։ Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իջաւ եւ ո՛չ թէ արծիւի կերպարանքով, որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Աստուած մարդոց մէջ տկարները փնտռող եւ անոնց վրայ յարձակող ու զանոնք կործանող Աստուած մը չէ, ընդհակառակը, ան տկարներուն զօրավիգ կեցող Աստուածն է։

11.- Աղաւնին թռչող կենդանիներուն մէջ ամենէն անվնաս կենդանին է։ Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ Տիրոջ վրայ, ցոյց տալու համար որ Աստուած երբեք մարդոց վնաս չի հասցներ եւ չ'ուզեր որ հասնի։ Բայց ասիկա նաեւ պատգամ մըն է մեզի ուղղուած. Քրիստոս կը սպասէ իր հետեւորդներէն ըլլալու բոլորովին անվնաս, այլ խօսքով՝ մարդոց երբեք վնաս չհասցնող արարածներ, ճիշդ աղաւնիներու պէս։

12.- Ողջակէզի պատարագի համար եթէ երբեք «ընծան թռչուններէն» պիտի ըլլար, ատիկա պէտք էր տատրակ կամ աղաւնի ըլլար (Ղւ 1.14)։ Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ ցոյց տալու համար որ Յիսուս ի՛նք պիտի ըլլար մարդկութեան փրկութեան համար մատուցուող ողջակէզի միակ փրկարար պատարագը։

13.- Երգ Երգոց գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս «մարդ»ը խօսքը ուղղելով «կնոջ»՝ կ'ըսէ. *«Ահա գեղեցիկ ես, ո՛վ իմ սիրուհիս, ահա գեղեցիկ ես. քու աչքերդ աղաւնիներու աչքերուն նման են»* (Երգ 1.15, 4.1)։ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին կը բացատրէ թէ հոս յիշուած «մարդ»ը Քրիստոս ինքն է, իսկ «կին»ը՝ կը ներկայացնէ Եկեղեցին։ Երգ Երգոց գիրքը խօսակցութիւն մըն է երկնային Փեսային՝ Քրիստոսի, եւ իր հարսին՝ Եկեղեցիին միջեւ։ Քրիստոս խօսքը ուղղելով Եկեղեցիին՝ կ'ըսէ. *«Քու աչքերդ աղաւնիներու աչքերուն նման են»։* Ինչո՞ւ Քրիստոս իր հարսին՝ Եկեղեցիին աչքերը կը նմանցնէ աղաւնիներու աչքերուն։ Աղաւնին այն կենդանին է որ իր աչքերը մնայուն կերպով յառած կը պահէ իր տիրոջ որ զինք կը կերակրէ ու կը պաշտպանէ։ Հետեւաբար, Քրիստոս Եկեղեցիին աչքերը կը նմանցնէ աղաւնիներու աչքերուն,

որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Եկեղեցին, այսինքն՝ հաւատացեալներու բազմութիւնը, իր աչքերը մնայուն կերպով պէտք է յառած պահէ Իր վրայ, եւ Իրմէ ակնկալէ իր հոգեւոր սնունդը եւ պաշտպանութիւնը: Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իջաւ, նախ որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Աստուծոյ աչքը մնայուն կերպով կը հսկէ իր արարածներուն վրայ, եւ երկրորդ, որպէսզի յիշեցնէ մեզի թէ մենք կոչուած ենք աղաւնիներու աչքերուն նման աչքեր ունենալու, այլ խօսքով՝ զԱստուած փնտռող աչքեր ունենալու, Անկէ մեր հոգեւոր աւիշը ակնկալող հոգի՛ ունենալու:

14.- *«Ո՛վ իմ աղաւնիս, վէմին խոռոչներուն մէջ, ապառաժին հովանիին տակ եկուր»* (Երգ 2.14): Դարձեալ, Քրիստոս է որ կը հրաւիրէ իր աղաւնին՝ իր Եկեղեցին, *«վէմին խոռոչներուն մէջ, ապառաժին հովանիին տակ»,* այլ խօսքով՝ ի՛ր քով, իր գրկին մէջ ապաստան գտնելու: Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իջաւ Տիրոջ վրայ, ցոյց տալու համար մեզի որ մենք եւս աղաւնիներու նման պէտք է դիմենք Յիսուսի, որ մեր վէմն է, մեր ապառաժը, մեր հովանին, մեր պաշտպանութիւնը:

15.- Երգ Երգոց գիրքին 6.9-ին մէջ, Քրիստոս Եկեղեցին կը կոչէ՝ իր «աղաւնին», իր «ընտրեալը» որ իրմէ ծնունդ առած է: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ, նախ որպէսզի ցոյց տայ թէ Յիսուս երկնաւոր Հօր կողմէ «ընտրեալ» այն անձն է որ փրկութիւն պիտի բերէ մարդոց, եւ երկրորդ, որպէսզի ցոյց տայ թէ ինք կ՚իջնէ ոեւէ մէկուն վրայ որ ցանկացողն է այդ փրկութեան, եւ կը փափաքի մաս կազմել ընտրեալներու հոյլին:

16.- Երբ Յուդայի Եզեկիա թագաւորը հիւանդացաւ ու պիտի մեռնէր, դառնապէս լացաւ եւ խնդրեց Աստուծոյ գթութիւնը. Աստուած վերստին զինք առողջացուց. այդ առիթով թագաւորը սրտառուչ խօսքեր արտասանեց, որոնցմէ կը յիշեմ հետեւեալ տողը. *«Աղաւնիի պէս կը մնչէի: Վեր նայելէն աչքերս տկարացան»* (Ես 38.14): Հոս թագաւորը կը խօսի այն աղիողորմ լաց ու կոծին մասին զորս ան ապրեցաւ իր մահաբեր հիւանդութեան ժամանակ: Պէտք կա՞յ յիշեցնելու որ մեր Տէրը՝ Քրիստոս ինք եւս լացաւ դառնապէս (Եբր 6.7), տագնապեցաւ ու քրտնեցաւ ահեղապէս (Ղկ 22.44): Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով իջաւ Տիրոջ վրայ, մեզ հրաւիրելու համար որ Եզեկիա թագաւորին նման արցունքով դիմենք Յիսուսին եւ խնդրենք անոր գթութիւնը որպէսզի կեանք շնորհէ մեզի ինչպէս թագաւորին շնորհեց:

Յիսուս արցունքո՛վ բացաւ դո՛ւռը կեանքի, քրտինքո՛վ բացաւ դո՛ւռը դրախտին, արիւնո՛վ բացաւ քերովբէներուն եւ *«ամէն կողմ*

դարձող բոցեղէն սուրին» կողմէ փակուած Կենաց Ծառին ճամբան: Յիսուս այդ դուռն ու ճամբան չբացաւ ինքնիր անձին համար, այլ զանոնք բացաւ մեզի համար: Նոյնը ընենք մենք: Արցունքով ու քրտինքով, բանա՛նք դուռը դրախտին. զայն բանանք մեր եւ ուրիշներուն դիմաց:

17.- *«Դէպի իրենց վանդակը թռչող աղաւնիներու պէս»* (Ես 60.8) պէտք է մենք եւս «թռչինք» դէպի Յիսուսը: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ Յիսուսի վրայ, եւ կարծէք ատիկա հրաւէր մըն է մեզի, աղաւնիի անմեղութեամբ, աղաւնիի պարզութեամբ, գալու Յիսուսի, վստահելու Յիսուսի, հանգչելու Յիսուսի վրայ:

22.- Կարելի՞ է բացատրել Յիսուսի հետեւեալ խօսքը.- *«Դուք էք երկրի աղը: Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն զայն: Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»* (Մտ 5.13):

Ինչո՞ւ Յիսուս իր հետեւորդները կը կոչէ «երկրի աղը»: Քանի մը պատճառներով.-

1.- Մենք գիտենք որ աղը ուտելիքները նեխածութենէ հեռու պահելու յատկութիւնը ունի: Այս իմաստով, երբ Յիսուս իր հետեւորդները կը կոչէ «երկրի աղը», ըսել կ'ուզէ, թէ անո՛նք են որ երկիրը մեղքի նեխածութենէն հեռու կը պահեն եւ պէտք է պահեն: Առանց հաւատացեալներու ներկայութեան, երկիրը այլ խօսքով՝ աշխարհը կը նեխի, կը զարշահոտի:

2.- Գիտենք նաեւ որ աղը կերակուրին համ տուող տարրն է: Հաւատացեալներ պէտք է ապրին հաւատքի իսկական կեանք մը, որպէսզի կարենան դառնալ ու ըլլալ համը այս աշխարհին: Երբ չկան ճշմարիտ հաւատացեալներ աշխարհի մէջ՝ անհամ է աշխարհը:

3.- Աղաջուրը շատ մը վէրքեր շուտով մաքրելու եւ հոն գտնուող մանրէները չեզոքացնելու յատկութիւնը ունի: Ահա նոյնպէս ալ, հաւատացեալը մարդոց սրտի վէրքերը բուժելու եւ անոնց ցաւերը ամոքելու կարողութիւնը պէտք է ունենայ:

4.- Ինչպէս եթէ սահմանուած քանակէն աւելի աղ դրուի կերակուրին մէջ՝ մարդիկ փոխանակ կերակուրին համը առնելու, աղին համը պիտի առնեն, այնպէս ալ, քրիստոնեայ մարդը եթէ իրեն սահմանուած գործէն զատ փորձէ ուրիշ գործեր կամ ամէն գործ կատարել, մարդիկ իր կեանքին մէջ զի՛նք է որ պիտի տեսնեն

եւ ոչ թէ Քրիստոսը, եւ այդ ձեւով, փառքը իրե՛ն պիտի տրուի եւ ո՛չ թէ Քրիստոսի:

5.- Ինչպէս աղը կերակուրին մէջ հալելով է որ կերակուրին համ կու տայ, այնպէս ալ, հաւատացեալներ ուրիշներուն կեանքին մէջ հալելով է, այլ բացատրութեամբ՝ ուրիշներուն համար զոհուելով է որ Քրիստոսի համը կը փոխանցեն անոնց:

6.- Թէպէտ աղը ամենէն աժան համեմն է, եւ սակայն կարելի չէ հրաժարիլ անկէ. ահա նոյն ձեւով, Քրիստոսի հետեւորդները պէտք է խոնարհութեան ճամբան ընտրեն եւ իրենք զիրենք թանկագին կամ անգին չկարծեն: Անոնք աղի նման, պատրաստ պէտք է ըլլան «աժան կերպով» իրենց կեանքերը ի սպաս դնելու իրենց նմաններուն:

7.- Յովհան Ոսկեբերան կը բացատրէ որ «երկիր» ըսելով պէտք չէ հասկնալ յատուկ երկիր մը, այլ՝ ամբողջ աշխարհը: Յիսուս իր աշակերտները «երկրին աղը» կոչելով, կ'ուզէ ցոյց տալ, թէ համայն տիեզերքը նեխած էր մեղքով, բայց իր հետեւորդները կոչուած են փարատիչները ըլլալու այդ նեխածութեան:

8.- Քիչ մը վերեւ ըսինք թէ աղը համեմներուն մէջ ամենէն աժան բանն է, որ սակայն առանց անոր կարելի չէ ապրիլ: Պատճառներէն մին նաեւ թէ ինչու Յիսուս իր հետեւորդները «աղ» կը կոչէ, հաւանաբար այն է, որ ուզեց ցոյց տալ անոնց, թէ մարդիկ զիրենք աժան բան պիտի սեպեն, անպէտք տարրեր պիտի նկատեն եւ պէտք եղած կարեւորութիւնը կամ արժէքը պիտի չտան անոնց: Պատմութիւնը ինք չի՞ վկայեր այս իրողութեան: Չե՞ն եղած եւ այսօր ալ չկա՞ն մարդիկ որոնք Քրիստոսի ճշմարիտ հետեւորդները ընկերութեան անպէտք ու անպիտանի տարրերը կը սեպեն: Չկա՞ն մարդիկ որոնք հաւատացեալներուն կը նային այնպէս ինչպէս պիտի նայէին աժան ապրանքի մը, որոնք անարգանքով կը վերաբերին մեղքի անարգանքը մերժողներուն հետ: Մի՛շտ եղած են այդպիսի մարդիկ եւ մի՛շտ պիտի ըլլան: Այդպիսի մարդոց կը յիշեցնենք ու կ'ըսենք. «Ինչպէս աղը աժան բան է բայց առանց անոր կերակուրները իրենց համը կը կորսնցնեն, այնպէս ալ, թէպէտ դուք հաւատացեալները աժան բան կը նկատէք, բայց լաւ գիտցէք որ առանց անոնց դուք անհամ էք, դուք աղքատ էք, դուք խաւար էք, դուք անյոյս էք»:

9.- Աղը չի բուսնիր: Աղը կը հաւաքուի ովկիանոսներէն ու ծովերէն: Աստուծոյ պարգեւն է անիկա: Յիսուս աւետարանելու կոչուած իր աշակերտները «աղ» անուանելով, կարծէք ուզեց ցոյց տալ մեզի, թէ աւետարանիչները պարգեւն են Աստուծոյ, թէ՝

Աստուած ի՛նք է որ կը պատրաստէ իր խօսքի տարածիչները եւ ո՛չ թէ մարդիկ իրենք: Ինչպէս աղը Աստուծոյ պարգեւն է, այնպէս ալ, մեր կեանքերը աղող հաւատացեալները պարգեւն են Աստուծոյ. անոնք Աստուծոյ կողմէ բարերարուած եւ մարդկութեան բարերարները դարձած հրեշտակներ են:

10.- Յիսուս ափ մը հետեւորդներ ունէր դիմացը եւ զանոնք է որ կոչեց «աղը երկրին»: Հետաքրքրական բան մը կայ այստեղ որուն պէտք է ուշադրութիւն դարձնել: Մենք գիտենք որ ափ մը աղը կրնայ մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել: Արդարեւ, ինչպէս քիչ մը աղը կրնայ մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել, այնպէս ալ, Յիսուսի հետեւորդներու պզտիկ խումբ մըն էր որ Աստուծոյ արքայութեան Աւետարանը տարածեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Յիշեցէք որ թթխմորի օրինակը եւս մեզի նոյն ճշմարտութիւնն է որ ցոյց կու տայ: Ինչպէս քիչ մը թթխմորը կրնայ մեծ քանակութեամբ խմորը թթուեցնել, այնպէս ալ, Քրիստոսի աշակերտներուն պզտիկ բանակը, կրցաւ ամբողջ ամբողջ աշխարհը Աւետարանի լոյսով ողողել:

11.- *«Դուք էք երկրի աղը»:* Նախ առաքեալները, ապա Քրիստոսի անմիջական հետեւորդները, ապա անոնց յաջորդները, եւ այսօր մենք, ա՛ղն ենք երկրին, ա՛ղն ենք ամբողջ աշխարհին ու մարդկութեան: Ով որ Քրիստոսի Աւետարանը կը քարոզէ մարդոց՝ ա՛ղ կը դառնայ մարդոց: Ով որ Յիսուսի սիրոյն մասին կը խօսի մարդոց՝ կը դառնայ ա՛ղը մարդկութեան, հա՛մը մարդկութեան, լո՛յսը աշխարհի:

Ա՛ղ են անոնք որոնք տկար ձեռքերը կը զօրացնեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք յուսահատները յոյսով կը զօտեպնդեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք երկինքի ճամբան ցոյց կու տան իրենց նմաններուն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք մոլորածները ուղղութեան կը բերեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք սգաւոր սիրտերը կը մխիթարեն ու տրտում հոգիները կ'ուրախացնեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք արցունքով աչքերը եւ քրտինքոտ ճակատները կը սրբեն:

«Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն զայն»: Մեր Տէրը իր այս հաստատումով անուղղակիօրէն կոչ մըն է որ կ'ուղղէ մեզի, զգոյշ ըլլալու որ մեր աղը, այսինքն՝ Քրիստոսապարգեւ մեր զօրութիւնը, աստուածատուր մեր կարողութիւնները, Հոգիաբաշխ մեր պարգեւներն ու շնորհքները չկորսնցնելու:

Եթէ երբեք աղը ուտելիքները նեխածութենէ հեռու պահելու յատկութիւնը ունի, ինչպէս վերեւ ըսինք, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կորսնցուցած են մեղքի նեխածութեան դէմ պայքարելու իրենց կարողութիւնը:

Եթէ աղը համ կու տայ կերակուրին, ինչպէս հաւատացեալը համ ու արժէք կու տայ այս աշխարհին, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը պատկերէ այն մարդիկը՝ որոնք անհամ ու անհաճելի ներկայութիւն են այս աշխարհին մէջ:

Եթէ աղը որոշ վէրքեր մաքրելու եւ անոնց մէջ գտնուող մանրէները չեզոքացնելու յատկութիւնը ունի, ապա ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք բնաւ աշխատանք չեն տանիր խոցոտուած սիրտերը սփոփելու ու մխիթարելու:

Եթէ աղին նպատակը կերակուրին համ տալն է, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը պատկերացնէ այն մարդիկը՝ որոնք չեն ապրիր այն նպատակին համար որ Աստուած զիրենք ստեղծած է: Սրբութեան կեանք ապրելու համար ստեղծուած բայց պղծութեան կեանք ապրող մարդիկը կը նմանին կերակուրի համար պատրաստուած բայց կերակուրին համար չգործածուող աղին, եւ ուստի՝ անհամ աղին:

Եթէ աղը կերակուրին մէջ հալելով է որ կերակուրին համ կու տայ, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մերժեն «հալիլ», այսինքն՝ զոհուիլ ու աշխատիլ մարդոց կեանքին մէջ, անոնց օգտակար դառնալու համար:

Եթէ աղը կերակուրի համեմներուն մէջ ամենէն աժան բանն է որ սակայն մարդիկ չեն կրնար անկէ հրաժարիլ, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մերժեն իրենց «աժան» ըլլալը, որոնք կը մերժեն խոնարհութեան ճամբան, որոնք իրենք զիրենք թանկագին մարգարիտներու շարքին կը դասեն, որոնք հպարտութեան հոգիով լեցուած են:

Եթէ աղը Աստուծոյ պարգեւն է, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մոռնան թէ իրենք Աստուծոյ պարգեւն են մարդկութեան, կը մոռնան որ իրենք կոչուած են դառնալու բարերարները մարդկութեան:

Եթէ պզտիկ քանակութեամբ աղով կարելի է մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը դժուարանան հաւատալ թէ Աստուած իրենց պզտիկ անձերուն ընդմէջէն, իրենց

պզտիկ կարողութիւններուն միջոցաւ, կարող է մեծ գործեր կատարել:

«Ինչո՞վ պիտի աղեն զայն»: Այս հարցադրումը ցոյց կու տայ թէ այն քրիստոնեան որ կը կորսնցնէ իր աղութիւնը, այլ խօսքով՝ մեղքի նախածութեան դէմ պայքարելու իր ուժականութիւնը՝ ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ այլեւս ոյժ տալ իրեն կռուելու մեղքի նախածութեան դէմ:

Այո՛, ո՞վ կրնայ աղի համ տալ իր աղի համը կորսնցուցած աղին: Ինչպէս կարելի չէ աղի համ տալ իր աղի համը կորսնցուցած աղին, այնպէս ալ կարելի չէ հաւատքի գործեր ակնկալել իր հաւատքը կորսնցուցած մարդ անհատէն:

Եթէ հաւատացեալ մը կորսնցուցած է իր աղը, այսինքն՝ իր զօրութիւնը, իր համը, իր փառքը, կեանքի իր նպատակը, իր ճամբան, իր արժէքը, իր հաւատքը, իր յոյսն ու սէրը, իր սրբութիւնը, իր հաւատարմութիւնը, Աստուծոյ կողմէ իրեն տրուած կարողութիւնն ու կարողականութիւնը, պարգեւներն ու շնորհքները, ալ ո՞վ կրնայ զայն վերստին աղել, այսինքն՝ վերստին վերադարձնել սիրոյ ու սրբութեան, վերադարձնել իր հաւատքի կեանքին:

«Ինչո՞վ պիտի աղեն զայն»: Քրիստոս ի՛նքն է որ կ'աղէ սիրտն ու հոգին մարդուն, որպէսզի ան իր կարգին աղէ ուրիշներուն սիրտերն ու հոգիները: Եթէ Քրիստոս չաղէ մարդ արարածին սիրտն ու հոգին՝ ո՞վ կրնայ աղել զայն, կամ *«ինչո՞վ պիտի աղեն զայն»:* Եթէ Քրիստոս չլեցնէ մարդուն էութիւնը՝ ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ զայն լեցնել: Եթէ քրիստոնէութիւնը չյագեցնէ ծարաւը մարդուն հոգիին՝ ո՞ր կրօնքը պիտի կարենայ յագեցնել:

Այո՛, Աստուծոյ կողմէ իրեն տրուածը կորսնցնող մարդը, Քրիստոսով աղ չդարձող մարդը, *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»:*

Մեղքը կոխկռտելու կոչուած մարդը՝ կը կոխկռտուի մեղքին ու մեղաւորներուն կողմէ, երբ դադրի ապրելու այն կեանքը զոր Աստուած կոչած է զինք ապրելու:

Աստուծոյ ծառան ըլլալու կոչուած մարդը *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ»* եթէ դառնայ ծառան մեղքի ու աշխարհային հաճոյքներու:

«Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ» այն մարդը որ դադրած է Աստուծոյ ծառան ըլլալէ: Ի՞նչ կրնանք ակնկալել այն մարդէն որ չունի Աստուած իր կեանքին մէջ եւ իբրեւ իր կեանքը: Ի՞նչ բարիք կրնանք սպասել այն անձէն՝ որ հեռու է աշխարհի Բարերարէն: Ի՞նչ

օգնութիւն կրնանք գտնել այն անհատէն՝ որուն օգնականը Աստուած չէ: Ի՞նչ կրնանք յուսալ անկէ՝ որուն յոյսը Աստուած չէ: Այդպիսի մէկը *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»:* Այո՛, մարդիկ ոտքի կոխան կ'ընեն այն անձերը որոնք կը կորսնցնեն Աստուծոյ կողմէ իրենց տրուած ամէն բան: «Ոտքի կոխան» ընել, կը նշանակէ՝ անարգել, արժէք չտալ, անտեսել, քամահարել, արհամարհել, ծաղր ու ծանակ դարձնել, նախատել:

«Զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»: Սիրելի՛ ընթերցող, կ'ուզե՞ս թափուիլ եւ մարդոց ոտքի կոխան դառնալ դուն որ ստեղծուած ես օր մը թագաղրուելու երկինքի ու երկրի թագաւորին՝ Տէր Յիսուս Քրիստոսի կողմէ: Ինչո՞ւ թափուիս, այլ խօսքով՝ անտեսուիս, դուն որ ամենատես Աստուծոյ զաւակը ըլլալու կոչումը ունիս: Ինչո՞ւ ոտքի կոխան ըլլաս դուն որ իշխանութիւն ունիս *«կոխկռտելու օձերն ու կարիճները, ինչպէս նաեւ յաղթահարելու թշնամիին զօրութիւնը»* (Ղկ 10.19):

Եկուր եւ ճանչցիր քեզի տրուած պատիւը:

Դուն ամենակալ Աստուծոյ զաւակը ըլլալու պատիւը ունիս: Խորհէ՛ այդ պատիւին մասին:

Դուն աշխահին յաղթած Քրիստոսի քաջ զինուորը ըլլալու շնորհքը ունիս: Միացի՛ր Քրիստոսի զինուորներու բանակին:

Դուն Սուրբ Հոգիին անխոնջ գործակիցը դառնալու եւ անոր սուրբ տաճարը դառնալու առիթը ունիս: Մի՛ փախցներ այդ առիթը:

23.- Ինչո՞ւ Յիսուս իր մայրը՝ Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարէն «կին» կոչեց երկու առիթներով (տե՛ս հին թարգմանութիւնը Յհ 2.4, 19.26):

Գիտնալու համար թէ ինչո՛ւ Յիսուս Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարէն «կին» կոչեց, պէտք է մտաբերենք թէ ե՛րբ կամ ի՛նչ առիթով զայն կին կոչեց: Առաջին անգամ զայն կին կոչեց Կանայի հարսանիքի ընթացքին: Երբ Մարիամ տեսաւ որ գինին սպառեցաւ, դարձաւ իր Որդիին եւ ըսաւ. «Գինի չունին»: Անոր վրայ Յիսուս պատասխանեց. *«Ո՛վ կին, մեզի ի՛նչ, իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած (հին թրգմ.)»* (Յհ 2.3-4):

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան խօսելով «Իմ ժամանակս չէ հասած» բացատրութեան մասին՝ կ'ըսէ. *«Յիսուսի բերնին մէջ յաճախ հանդիպող այս բացատրութիւնը երկու հիմնական իրողութեանց ակնարկութիւն է.- Առաջին.- Ակնարկութիւն է ինքզինք իբրեւ*

Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, ինչպէս է այստեղ (տե՛ս նաեւ 7.6): Երկրորդ.- Ակնարկութիւն է իր զոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին (12.23 եւ 27, 13.1, 17.1: Հմմտ Մտ 26.18: Յհ 7.30)»:

Ոմանք, ինչպէս Յովհաննէս Ոսկեբերան Հայրապետ, եւ ուրիշներ, կը հաստատեն թէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած *«իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած»* բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ ինքզինք իբրեւ Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, իսկ ուրիշներ, ինչպէս Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, կը հաստատէ թէ տուեալ խօսքով, Յիսուս կ'ակնարկէ իր զոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին:

Ո՛ր բացատրութիւնն ալ առնենք՝ մեր տալիք մեկնութիւնը նոյնը կը մնայ: Եթէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած *«իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած»* բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ ինքզինք իբրեւ Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, պարզ է որ իր մայրը մայր պիտի չկոչէր, որովհետեւ իր մայրը Մարիամը չէր որ աշխարհին պէտք էր յայտնէր իր Որդիին խոստացեալ Քրիստոսը (Մեսիան) ըլլալու իրողութիւնը, այլ՝ Սուրբ Հոգին ինք պէտք էր ընէր ատիկա:

Իսկ եթէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած *«իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած»* բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ իր զոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին, դարձեալ, պարզ է որ իր մայրը մայր պիտի չկոչէր, որովհետեւ *«իր մօրը Մարիամին իրաւունքը չէր ճշդել թէ ե՛րբ իր Որդին պիտի խաչուէր, այլ զինք ղրկող Հօրը իրաւունքն էր, որովհետեւ ան եկաւ իր Հօրը կամքը կատարելու համար եւ իր անձը զոհելու աշխարհի փրկութեան համար»* (Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան):

Երկրորդ անգամ Յիսուս խաչին վրայ էր երբ իր մայրը «կին» կոչեց (19.26): Այստեղ զայն կին կոչեց երկու պատճառով.-

1.- Յիսուս խաչին վրայ եղած ժամանակ իր մայրը «մայր» չկոչեց, որպէսզի խոցուած եւ առաւել ցաւցուած չըլլար անոր մայրական սիրտը: Եւ ասիկա շիտակ է: Պահ մը երեւակայեցէք որ Մարիամ իր արիւնլուայ Որդիին բերնէն լսէր «մա՛յր» բառը, չէ՞ք կարծեր որ իր սիրտը պիտի ճմլուէր, աղիքները իր ներսիդին պիտի գալարուէին, աղիողորմ ձայնով մը պիտի ողբար եւ արտասուէր, աւելի քան ինչ որ վստահաբար ըրաւ: Արդէն վիրաւոր էր Մարիամի մայրական սիրտը. զայն «մայր» կոչելը իրեն համար մխիթարութիւն պիտի չըլլար, այլ՝ յաւելեալ վէրք ու վիշտ:

2.- Յիսուս զինք չկոչեց «մայր» ցոյց տալու համար որ ան կը դադրէր լոկ իր մայրը ըլլալէ եւ կը դառնար ամբողջ եկեղեցւոյ մայրը, Յովհաննէս Աւետարանիչին անձին ընդմէջէն:

24.- Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Ռախաբ պոռնիկ ըլլալով, իրեն համար կ'ըսուի. *«Իր գործերով արդարացաւ»* (Յկ 2.25):

Ռախաբ արդարացաւ երեք պատճառներով.-

1.- Ռախաբ լսած էր Աստուծոյ կատարած մեծամեծ գործերուն, սքանչելիքներուն եւ հրաշքներուն մասին որոնք պատահած էին ըլլա՛յ Եգիպտոսի մէջ, ըլլա՛յ Կարմիր ծովուն մէջ եւ ըլլա՛յ Սինայի անապատին մէջ, եւ կռապաշտ մը ըլլալով՝ հաւատացած էր որ Իսրայէլի Տէր Աստուածը՝ մէ՛կ եւ միա՛կ ճշմարիտ Աստուածն էր:

2.- Ռախաբ լսած էր նաեւ որ Աստուած որոշած էր Երիքովը եւ ամբողջ Քանաանը Իսրայէլացիներուն տալ եւ հաւատացած էր որ ան կարող էր այդ ընելու եւ պիտի ընէր: Ճիշդ անոր համար ալ, երբ Մովսէս լրտեսներ ղրկեց որպէսզի լրտեսէին Երիքով քաղաքը, Ռախաբ գործնապէս արտայայտեց իր հաւատքը «Իսրայէլի Տէր Աստուծոյն հանդէպ» օգնելով լրտեսներուն, ինչպէս Յակոբոս առաքեալը կ'ըսէ. *«Ռախաբ իր գործերով արդարացաւ, երբ Իսրայէլացի լրտեսները իր տունը հիւրընկալեց եւ օգնեց՝ որ ուրիշ ճամբով փախչին»* (Յկ 2.25):

3.- Աստուծոյ ծրագիրն էր Քանաանը տալ Իսրայէլացիներուն: Ռախաբ Եբրայեցի լրտեսները հիւրընկալելով եւ անոնց օգնելով՝ իր բաժինը բերած եղաւ Աստուծոյ ծրագիրին իրականացման մէջ, ճիշդ անոր համար ալ արդարացաւ: Բայց հարկաւ սա չի նշանակեր, որ եթէ երբեք չար մարդիկ իրենց կատարած չարագործութիւններով պատճառ ըլլան որ Աստուծոյ ծրագիրը կատարուի ու կամքը իրականանայ՝ պիտի արդարանան ու փրկուին: Ռախաբ ինչ որ ըրաւ՝ Աստուծոյ հանդէպ իր ունեցած հաւատքին ու վախին իբրեւ արտայայտութիւն ըրաւ, ուստի, իր պարագան տարբեր է այն մարդոցմէն՝ որոնք չարիք կ'ընեն եւ երբեք Աստուծոյ վախը չունին իրենց սրտին մէջ: Յետոյ չմոռնանք որ Ռախաբ չարիք չըրաւ, այլ՝ բարի՛ք ըրաւ. բարիք ընելով էր որ իր բաժինը բերած եղաւ Աստուծոյ ծրագիրին իրականացման մէջ:

25.- Ղուկաս կ'ըսէ. *«Յիսուս օր մը լեռ բարձրացաւ աղօթելու համար եւ ամբողջ գիշերը Աստուծոյ աղօթելով անցուց: Առաւօտուն իր մօտ կանչեց իր աշակերտները եւ անոնցմէ տասներկու հոգի*

ընտրեց, որոնք նաեւ առաքեալ կոչեց» (Ղկ 6.12-13)։ Ինչո՞ւ Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթքով անցուց։

Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթքով անցուց.-

ա.- Սորվեցնելու համար մեզի թէ պէտք է ջերմեռանդ կերպով աղօթել ուէլ անձ հոգեւոր առաքելութեան մը նշանակելէ առաջ։

բ.- Սորվեցնելու համար եկեղեցիին թէ պէտք է աղօթէ եւ Աստուծոյ առաջնորդութիւնը խնդրէ ուէլ անհատ քահանայական կարգի հրաւիրելէ առաջ։

գ.- Սորվեցնելու համար մեզի թէ հոգեւոր առաքելութեան կանչուած մարդիկը, այլ խօսքով, Քրիստոսի դաշտին մէջ գործելու կանչուածները պէտք է Աստուծոյ կողմէ ընտրուին եւ ո՛չ թէ մարդոց կողմէ։ Այ՛ս էր որ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Հունձքը առատ է, բայց մշակները՝ քիչ։ Հետեւաբար խնդրեցէք հունձքի Տիրոջմէն, որ իր հունձքին համար մշակներ ղրկէ»* (Մտ 9.38)։ Հունձքը Աստուծո՛յ հունձքն է, եւ հետեւաբար, Աստուած ի՛նք պէտք է ըլլայ իր հունձքին համար մշակներ պատրաստողն ու ղրկողը։

26.- Թագաւորութեան առաջին գիրքին 28-րդ գլուխին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս Սաւուղ վհուկ կնոջ մը միջոցաւ կանչել կու տայ Սամուէլի հոգին։ Արդ, վհուկ կինը իսկապէ՞ս Սամուէլին հոգին կանչել տուաւ։

Քանի մը արագ հաստատումներ.-

1.- Ոմանք կ՚ենթադրեն որ բերուածը կամ կանչուածը պարզապէս երեւոյթ մըն էր, իրական անձ մը չէր։ Երեւոյթ ըսելով կը հասկնանք բան մը որ կրնայ երեւիլ խաբեպատիր կերպարանքով մը, կամ սուտ ձեւով մը, որուն ետին իրականութիւն մը գոյութիւն չունի։

2.- Ուրիշներ կ՚ենթադրեն որ երեւցողը նոյնինքն Սատանան էր, կամ անոր մէկ չար ոգին, որ Աստուծոյ արտօնութեամբ, երեւցաւ Սամուէլի կերպարանքով եւ հագուածքով, խաբելու համար թէ՛ վհուկը եւ թէ՛ Սաւուղը։ Այս կէտը մեզ պէտք չէ զարմացնէ։ Եթէ երբեք Սատանան «լուսաւոր հրեշտակի կերպարանքով» կրնայ երեւիլ (Բ.Կր 11.14), իրեն համար շատ աւելի դիւրին է մարդու կերպարանքով երեւիլը։

3.- Ոմանք ալ կը հաւատան որ իսկապէս Սամուէլի հոգին էր որ եկաւ:

Արդ, տուեալ կէտերէն ո՞ր մէկը շիտակ է: Ես երբեք կասկած չունիմ որ երկրորդ կէտն է շիտակը, այսինքն՝ երեւցողը Սատանան ինքն էր: Աստուած թոյլ տուաւ Սատանային որ Սամուէլի կերպարանքով երեւի վհուկ կնոջ, որպէսզի անոր միջոցաւ կատարեալ ըլլայ դատապարտութիւնը Սաւուղին:

Սամուէլի ողջութեան, Սաւուղ չէր կատարած կամքը Աստուծոյ, եւ հիմա, դիմելով կախարդներուն, ան կը շարունակէր անհնազանդ գտնուիլ Աստուծոյ հանդէպ: Երբ մարդ մերժէ դարձի գալ, Աստուած թոյլ կու տայ անոր ամբողջովին մխրճուելու մեղքի տիղմին մէջ, ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Քանի որ չուզեցին զԱստուած ճանչնալ, Աստուած ալ թոյլ տուաւ որ անոնք իրենց անարգ միտքերուն անձնատուր եղած՝ ընեն ինչ որ պէտք չէ ընել»* (Հռ 1.28):

Բնագիրին մէջ յստակ եւ անառարկելի երկու փաստեր կան որոնք կ'ապացուցանեն որ Սամուէլի հոգին չէր երեւցողը.-

1.- (Հ)ոգին երեւելէ ետք՝ կ'ըսէ Սաւուղին. *«Ինչո՞ւ համար ինծի նեղութիւն տուիր ու զիս վեր հանեցիր»* (Ա.Թգ 28.15): «Վեր հանեցիր» բառերը ցոյց կու տան որ երեւցողը Սամուէլին հոգին չէր: Եթէ երեւցողը Սամուէլին հոգին ըլլար, պէտք է ըսէր՝ «զիս վար իջեցուցիր», որովհետեւ արդարներուն հոգին վերն են (երկինքի մէջ) եւ ո՛չ թէ վար (երկրին ստորին տեղերը): «Վեր հանեցիր» բառերը հետեւաբար, ցոյց կու տան որ բերուած ոգին՝ գետնին տակէն տեղէ մը եկաւ, մինչդեռ մենք գիտենք, որ արդար մարդոց «հոգիները վեր կ'ելլեն» (Ժղ 3.21), եւ ո՛չ թէ վար կ'իջնեն:

Յիշեցէք աղքատ Ղազարոսին առակը: Ղազարոսին համար կ'ըսուի թէ երբ մահացաւ՝ *«հրեշտակները զինք տարին Աբրահամին մօտ»:* Ի՞նչ կը նշանակէ՝ «տարին»: Տարին՝ կը նշանակէ՝ վե՛ր առին, վե՛ր տարին, երկի՛նք փոխադրեցին, հոն՝ ուր Աբրահամ կը գտնուէր: Մինչդեռ հարուստին համար կ'ըսուի. *«Մեռաւ եւ թաղուեցաւ»:* Թաղուեցաւ բառն իսկ ցոյց կու տայ որ հարուստին հոգին վար առնուեցաւ՝ գետնի տակ: Նոյն առակին մէջ ուրիշ յստուկ բառ մըն ալ կայ որ ցոյց կու տայ թէ Ղազարոսին հոգին աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ կը գտնուէր քան հարուստին հոգին: Հարուստին համար կ'ըսուի թէ երբ կը տանջուէր, *«աչքերը բարձրացուց եւ հեռուն Աբրահամը տեսաւ, ինչպէս նաեւ Ղազարոսը՝ անոր քով»* (Ղկ 1622-23): Ի՞նչ ցոյց կու տայ «աչքերը բարձրացուց» բացատրութիւնը: Ցոյց կու տայ որ

Ղազարոսին հոգին վեր կամ վերերը կը գտնուէր, եւ հարուստը անոր նայելու համար՝ պէտք էր իր աչքերը բարձրացնէր: Հարկաւ տուեալ բառերը կամ խօսքերը ունին իրենց յատուկ մեկնութիւնը զոր այստեղ զանց կ'ընեմ:

2.- Երեւցող ոգին Սաւուղին կ'ըսէ. *«Վաղը դուն ու քու որդիներդ իմ քովս պիտի ըլլաք»* (Ա.Թգ 28.19): Այս բառերը ըսողը չի կրնար Սամուէլը ըլլալ, որովհետեւ, Սաւուղին եւ իր որդիներուն հոգիները չեն կրնար Սամուէլին քով գացած ըլլալ: Սաւուղ երբեք չապաշխարեց, երբեք դարձի չեկաւ եւ իր մեղքերուն համար առանց քաւութիւն ստանալու՝ սպաննուեցաւ, ուստի անոր հոգին չի կրնար գացած ըլլալ հոն՝ ուր կը գտնուէր Սամուէլի հոգին:

«Վաղը դուն ու քու որդիներդ իմ քովս պիտի ըլլաք»: Այս բառերը Սատանային բառերն են, ուստի, յստակ է թէ Սաւուղի հոգին ուր գնաց իր մահէն ետք:

27.- Ճի՞շդ է որ կախարդութեամբ զբաղողներ կան որոնք կրնան մեռելներու հոգիները կանչել տալ:

Հոգիները անգամ մը որ մեկնին այս աշխարհէն, կա՛մ դրախտի մէջ կ'ըլլան եւ կա՛մ՝ դժոխքի մէջ: Մենք ո՛չ կրնանք դրախտ գացող հոգի մը ակնթարթի մը համար հեռացնել դրախտային իր հանգիստէն եւ ո՛չ ալ կրնանք դժոխք գացող հոգի մը երկվայրկեանի մը համար հեռացնել զինք իր դժոխային վիճակէն, եւ այս մէկը Աբրահամ յստակ դարձուց երբ մեծահարուստին ըսաւ. *«Գիտցիր նաեւ, որ մեծ անդունդ մը կայ մեր եւ ձեր միջեւ: Եթէ ուզեն այստեղէն ձեր մօտ անցնիլ՝ չեն կրնար, եւ ոչ ալ մէկը հոնկէ մեր մօտ կրնայ գալ»* (Ղկ 16.26):

Կարեւոր է նկատի առնել որ երբ հոգիները մեկնին անդի աշխարհ, ո՛չ մենք կրնանք զիրենք աստի աշխարհ բերել եւ ո՛չ ալ իրենք ազատութիւնը ունին աստի աշխարհ գալու:

Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Կը ցանկամ այս կեանքէն ելլել եւ Քրիստոսի հետ ըլլալ»* (Փլպ 1.13): Հաւատացեալ մարդուն հոգին երբ բաժնուի այս աշխարհէն՝ կ'երթայ Քրիստոսի հետ ըլլալու. հարց կու տամ, մենք իրաւունք ունի՞նք Քրիստոսի ներկայութեան մէջ ապրող հոգիները մեր երկիրը բերելու: Եւ Քրիստոս ինք պիտի ուզէ՞ր կամ թոյլ պիտի տա՞ր որ կախարդ մարդիկ իրենց ուզած ատեն իր սուրբերուն հոգիները հեռացնեն իրմէ: Եւ կամ՝ հոգիները իրենք, որոնք կ'ապրին Յիսուսի քաղցր ներկայութեան մէջ՝ պիտի ուզե՞ն նոյնիսկ երկվայրկեանի մը համար հեռանալ կամ հեռացուիլ

Փրկիչին քովէն եւ գալ մեղքի այս աշխարհը, անգամ մը որ առ յաւէտ հեռացած էին անկէ:

Յիսուս իրեն խաչակից եղող աջակողմեան աւազակին ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինծի հետ պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43): Նոյն հարցադրումները որ վերեւ ըրինք, հոս ալ կրնանք ընել: Դրախտ գացած հոգի մը կրնա՞նք դրախտէն դուրս բերել: Աղքատ Ղազարոսին համար կ'ըսուի թէ անոր հոգին տարուեցաւ Աբրահամին գիրկը (Ղկ 16.22): Աստուծոյ հաւատարիմ զինուորը՝ Աբրահամ, թոյլ պիտի տա՞ր որ կախարդ ու Քրիստոսի թշնամի մէկը իր գիրկը բերուած աղքատ Ղազարոսին հոգին խլէր իր գիրկէն: Աստուած պիտի արտօնէ՞ր այդպիսի բան:

Աստուած պիտի արտօնէ՞ր որ կախարդներ իրենց ուզած ժամանակ՝ իրենց ուզած հոգին բերել տային եւ ետ ղրկէին: Սա պիտի նշանակէր թէ կախարդներուն զօրութիւնը կամ իշխանութիւնը երկինքէն նե՛րս ալ կարող է թափանցել, դրախտի սահմաններէն նե՛րս ալ կրնայ մուտք գործել: Եւ եթէ այդպիսի բան կայ, ուրեմն, մեզմէ ո՞վ կրնայ հանգիստ հոգիով ու միտքով իր աչքերը փակել այս աշխարհի մէջ: Ո՞վ կրնայ ննջել եւ վստահ ըլլալ որ դարձեալ այս աշխարհ պիտի չբերուի, իր կամքէն անկախ:

Վերեւ ըսինք, որ աղքատ Ղազարոսին հոգին տարուեցաւ Աբրահամին գիրկը: Բայց կայ աւելի աւելին: Սուրբ Ստեփանոս իր հոգին Տիրոջ յանձնեց. *«Տէ՛ր Յիսուս, ընդունէ իմ հոգիս»* (Գրծ 7.59): Հոգի մը որ Տիրոջ կողմէ կ'ընդունուի իր ամենակալ ձեռքին մէջ՝ ո՞վ կրնայ այդ հոգին Տիրոջ ամենակալ ձեռքէն դուրս բերելով՝ ետ այս աշխարհ բերել: Եւ Տէրը ինք պիտի ընդունի՞ կամ թոյլ պիտի տա՞յ որ Սատանայի զաւակները եղող կախարդ մարդիկ կարենան իր զաւակներուն հոգիները դուրս բերել իր ամենակալ ձեռքէն:

Թէ հաւատացեալներուն հոգիները Աստուած իր ձեռքերուն մէջ կ'ընդունի՝ ահիկա յստակ է նոյնինքն Քրիստոսի խօսքէն. *«Հա՛յր ձեռքերուդ մէջ կ'աւանդեմ հոգիս»* (Ղկ 23.46): Յիսուսի սա խօսքը վստահութիւն կու տայ մեզի, թէ մենք եւս մեր հոգիները մեր երկնաւոր Հօր ձեռքը կը յանձնենք՝ ննջման պահուն, եւ ո՛չ Սատանան եւ ո՛չ ալ Սատանային կամքը կատարող կախարդները կարող են մեզ անհանգստացնել՝ մեզ Աստուծմէ բաժնելով:

Աւարտելէ առաջ հարցումին պատասխանը, կատարենք չորս արագ հաստատումներ.-

1.- Ոեւէ կախարդ ոեւէ կախարդական միջոցներով չի կրնար արդար կամ չար մարդոց հոգիները բերել այս աշխարհ, որպէսզի հանդիպին ու խօսին իրենց հարազատներուն: Աստուած կրնայ թոյլ

տալ որ արդար մարդու մը հոգին երեւի իր հարազատներուն եւ որոշ պատուէրներ տայ անոնց, կամ զգուշացումներ ընէ, կամ դարձի գալու կոչ ուղղէ, կամ ռեւէ այլ յատուկ նպատակով մը: Բայց նման օրինակ մենք չունինք Աստուածաշունչին մէջ: Բայց, կը կրկնեմ, որ կախարդներ զիրենք չեն կրնար Աստուծոյ ներկայութենէն հեռացնել. Աստուած ի՛նքն է որ իր ազատ կամքով եւ յատուկ նպատակի մը համար կրնայ ղրկել՝ եթէ՛ կամենայ:

2.- Կախարդները որոնք կ'ըսեն թէ մարդոց հոգիները կը բերեն այս աշխարհ, ի՞նչ փաստ ունին թէ բերուած հոգիները իսկապէս մարդոց հոգիներն են: Անկասկած որ անոնք Սատանային արբանեակներն են, այսինքն՝ չար ոգիներն ու պիղծ դեւերն են: Նախորդ հարցումի պատասխանին մէջ ըսինք, ու կը կրկնենք, եթէ երբեք Սատանան «լուսաւոր հրեշտակի կերպարանքով» կրնայ երեւիլ (Բ.Կր 11.14), իրեն համար շատ աւելի դիւրին չէ՞ մարդու կերպարանքով երեւիլը:

Հարց կու տամ, դեւը չի՞ կրնար մարդու կերպարանքով երեւիլ մեզի եւ խօսիլ մեզի հետ: Այո՛, կրնա՛յ: Բայց Աստուած վստահաբար չ'արտօներ իրեն որ այդպիսի բան ընէ: Բայց եթէ մարդիկ իրենք իրենց ազատ կամքով կախարդներու կը դիմեն եւ իրենց այս կամ այդ հարազատին «հոգին» կանչել կու տան, Աստուած երբեք ալ պիտի չարգիլէ չար դեւին որ երեւի անոնց իրենց հարազատին պատկերով եւ խօսի ու ուսուցանէ անոնց որոշ բաներ: Յիշեցէք որ Պօղոս առաքեալ ինք եւս կը խօսի *«մոլորեցուցիչ չար ոգիներու եւ դեւերու ուսուցումներուն»* մասին, *«որոնք կը քարոզուին կեղծաւոր եւ ստաբան մարդոց կողմէ, որոնց խիղճը Սատանային կնիքով խարանուած է»* (Ա.Տմ 4.1-2): Եւ որո՞նք են կախարդները, եթէ ոչ այն մարդիկը՝ *«որոնց խիղճը Սատանային կնիքով խարանուած է»,* եւ որոնք *«մոլորեցուցիչ չար ոգիներու եւ դեւերու ուսուցումներուն»* հետեւորդներն են:

3.- Ոմանք հարց կու տայ թէ «բերուած (հ)ոգիները ի՞նչպէս կրնան մեզի պատմել մեր անցեալին ու ներկային մասին»: Այսպէս ըսողներուն կը պատասխանեմ, թէ, անոնք՝ չար ոգիներն ու դեւերը, շատ լաւ գիտեն մեր անցեալին մասին: Ուստի մեզ թող չզարմացնէ որ անոնք գիտեն մեր անցեալին մասին: Մեղքեր զոր մենք գործած ենք տասնեակ տարիներ առաջ եւ մոռցած ենք, անոնք երբե՛ք չեն մոռցած եւ չեն մոռնար, եւ ճիշդ ատենին զանոնք կը գործածեն մեզի դէմ, եթէ երբեք չերթանք եւ չխոստովանինք զանոնք:

4.- Աստուածաշունչը յստակօրէն կ'արգիլէ եւ կը դատապարտէ կախարդութիւնը, գուշակութիւնը, հմայութիւնը, դիւթութիւնը, եւ

նման բաներ, եւ կը պատուիրէ քարկոծել այդպիսի բաներով զբաղողները (Ղւ 20.27: Բ.Օր 18.10-12: Դ.Թգ 17.17, 21.6: Բ.Մն 33.6 եւլն): Եթէ Աստուած կ'արգիլէ այդպիսի բաներ ընել, ի՞նչպէս կրնայ թոյլ տալ որ բարի հոգի մը հեռացուի դրախտէն, կամ չար հոգի մը հեռացուի դժոխքէն: Իսկ եթէ կը հեռացուի առանց Աստուծոյ գիտութեան կամ արտօնութեան, կը նշանակէ թէ Աստուած ո՛չ ամենակարող է եւ ո՛չ ալ ամենագէտ: Բայց քա՛ւ լիցի որ ուրանանք մեր Փրկիչ Աստուծոյն ամենակարողութիւնն ու ամենագիտութիւնը, որոնց մէջ կը տեսնենք մեր ապահովութիւնը եւ վստահութիւնը:

28.- Եթէ մտածեցի մեղք մը գործել բայց առիթը չունեցայ գործելու, մեղք կը սեպուի՞:

Վստահաբար: Յիսուս կ'ըսէ. *«Ո՛վ որ ցանկութեամբ նայի ուէ կնոջ՝ արդէն իսկ իր սրտին մէջ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ անոր հետ»* (Մտ 5.28): Յստակ է մեր Տիրոջ ըսել ուզածը: Շնութիւնը միայն մարմնաւոր յարաբերութիւնը չէ: Այր մարդը կրնայ կնոջ մը նայիլ կամ կինը կրնայ այր մարդու մը նայիլ ցանկութեամբ, ասիկա արդէն սրտին մէջ շնութիւն ընել կը նշանակէ:

Հարցում: Ցանկութեամբ եւ շնական նպատակով իր նմանին նայող անձին դիմաց՝ եթէ առիթը ներկայանայ շնութիւն ընելու՝ պիտի չընէ՞: Վստահաբար: Ուրեմն զայն շնացող պէ՞տք է նկատել թէ ոչ:

Դատաստանի օրը միայն գործուած մեղքերը չէ որ երեւան պիտի գան, այլ նաեւ ու մանաւանդ, մտածուած մեղքերը: Եւ ատիկա կարեւոր է, որովհետեւ աշխարհի մէջ չէ եղած եւ չկայ դատարան մը կամ դատաւոր մը, որ դատապարտէ մտքի եւ սրտի մէջ եղող մեղքերը: Օրինակ, աշխարհի մէջ կա՞յ դատարան մը որ դատէ իր սրտին մէջ ատելութիւն եւ նախանձ ունեցող մարդը. ո՛չ: Բոլոր դատարաններն ալ միայն գործուած մեղքերն են որ կը դատապարտեն. մտածուած մեղքերուն մասին մտածող կամ դատող դատարան չկա՛յ: Ահա թէ ինչո՛ւ, շատ կարեւոր է որ ըլլայ այնպիսի աստուածային դատարան մը որ դատէ եւ պատիժ սահմանէ մտքի ու սրտի մէջ սնուցուած մեղքերուն համար:

Մտածուած ուէ մեղք եթէ առիթն ու պատեհութիւնը ունենայ՝ անկասկած որ կը գործուի: Կրնայ առիթը կամ պատեհութիւնը չներկայանալ մեր մտքին մէջ եղած մեղքը գործելու, բայց մեղքը մեղք ըլլալէ չի դադրիր:

Օրինակ, եթէ մէկը կ'երթայ տուն մը կողոպտելու, եւ եթէ յանկարծ ոստիկան մը տեսնէ եւ միտքը փոխելով տուն դառնայ, ատիկա կը նշանակէ՞ որ ինք գող մը չէ: Ան իր մտածած մեղքին գիտակցութիւնը ունենալով չէ որ միտքը փոխեց, այլ՝ ոստիկանէն վախցաւ ըսելով:

Մէկը որ կը պատրաստուի բախտագուշակի երթալու, եւ յանկարծ դուռը կը զարնուի եւ հիւր կու գայ իրեն, եւ ան առիթը չ'ունենար բախտագուշակի երթալու, այն անձը կը դադրի՞ մեղքի եւ սխալ ընթացքի մէջ ըլլալէ:

Կամ եթէ մէկը կը պատրաստուի անձ մը սպաննելու, բայց անձը որուն պիտի սպաննէ ճշդուած ժամուն իր ուզած փողոցէն չ'անցնիր, ատիկա կը նշանակէ՞ որ ինք մարդասպան չէ: Մարդասպանութիւնը միայն մէկու մը կեանքը խլե՞լն է, միայն արիւն թափե՞լն է: Յովհաննէս առաքեալը չ'ը՞սեր թէ *«ով որ իր եղբայրը կ'ատէ՝ մարդասպան մըն է»* (Ա.Յհ 3.15):

Բան մը որ սրտին ու մտքին մէջ է եւ տակաւին գործի չէ վերածուած, մեղք չի՞ սեպուիր: Օրինակ, եթէ սրտի մը մէջ ատելութիւն կայ, քէն կայ, նախանձ կայ, կարեւո՞ր է որ ասոնք իրենք զիրենք գործնական ձեւով արտայայտեն որպէսզի մեղք սեպուին:

Յիշեցէք որ Արուսեակ քերովբէն պարզապէս իր սրտին մէջ մտածած էր երկինք ելլել եւ Աստուծոյ գահը գրաւել (Ես 14.13): Ան միայն մտածած էր, բայց չէր յաջողած իր մտածածը գործադրել, հակառակ ասոր, իր մտածածը աններելի ու յաւիտենական մեղք սեպուեցաւ եւ Աստուած դատապարտեց զայն:

Մտաբերեցէք Յուդա Իսկարիոտացիին պարագան: Յիսուս գիտէր որ Յուդա զինք պիտի մատնէր: Մատնութեան գործողութիւնը տակաւին չիրագործուած, Յիսուս Յուդայի վերաբերեալ ըսաւ. *«Երանի՜ անիկա ծնած չըլլար»* (Մտ 26.24): Յիսուս դատապարտեց Յուդան թէպէտ Յուդա տակաւին չէր մատնած զինք: Ուրեմն, մեղքը դատապարտելի է երբ տակաւին ան սրտին ու մտքին մէջ է, երբ տակաւին ան մտածումի սահմանին մէջ է եւ գործի չէ վերածուած:

<u>29.- Ո՞վ էր Թէոփիլոսը որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:</u>

<u>Չորս ենթադրութիւններ կան այս ուղղութեամբ.-</u>

1.- Յունարէն լեզուի մէջ Թէոփիլոս կը նշանակէ՝ Աստուածասէր: Ոմանք մեկնելով Թէոփիլոս անունին նշանակութենէն, կ'ենթադրեն որ Ղուկաս, իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը կ'ուղղէ ո՛չ թէ յատուկ անձի մը որուն անունը Թէոփիլոս (Աստուածասէր) էր, այլ մէկու մը՝ որ զԱստուած կը սիրէր, եւ բնականօրէն անոր ընդմէջէն, իր գրութիւնները կ'ուղղուէին բոլոր անոնց՝ որոնք կը սիրէին զԱստուած: Իսկ թէ ինչո՛ւ Ղուկաս չի յիշեր Աստուածասէր այս անձին անունը, հաւանաբար, անոր համար որ չուզեց պատճառ ըլլալ որ անիկա հրեաներուն կողմէ հալածանքի հանդիպի իր քրիստոնէական հաւատքին համար, ինչպէս կարգ մը մեկնիչներ դիտել կու տան:

2.- Ոմանք մեկնելով Ղկ 1.1-էն որ Թէոփիլոսի համար կը գործածէ «Գրաբար՝ Քաջդ Թէոփիլէ, Յունարէն՝ κρατιστε» բառը, որ ընդհանրապէս իշխանութեան տէր մարդոց համար կը գործածուէր անցեալին, կ'ենթադրեն որ Թէոփիլոսը հրէական ընկերութեան մէջ ներկայանալի դիրք ունեցող եւ իշխանութեան տէր անձնաւորութիւն մը եղած է, որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր գործերը, որպէսզի, օգտուելով անոր բարձր դիրքէն եւ ունեցած իշխանութենէն ու հեղինակութենէն, կարենայ անոր ընդմէջէն Յիսուսի Աւետարանը տարածել հրեաներուն մէջ:

3.- Երրորդ ենթադրութիւն մըն ալ կայ որ սակայն բոլորովին անհաւանական կը թուի: Գիտենք, որ Ղուկաս պաշտօնով բժիշկ էր: Որոշ մեկնիչներ կը հաստատեն թէ անցեալին բժիշկները ծառայի մակարդակի վրայ կը գտնուէին, եւ իբրեւ ծառայ կ'աշխատէին հարուստ անձերու քով: Արդ, ոմանք կ'ենթադրեն որ Թէոփիլոս հարուստ անձ մըն էր եւ Ղուկաս քովը կ'աշխատէր իբրեւ ծառայ: Այս կարծիքին եղող մարդիկը, կ'ըսեն, թէ օր մը Թէոփիլոս կը վարակուի հիւանդութեամբ մը որուն դեղն ու դարմանը չկար. Ղուկաս կը յաջողի բուժել զինք: Թէոփիլոս երբ կը բուժուի՝ կը մտածէ վարձատրել Ղուկասը: Եւ լաւագոյն վարձատրութիւնը որ կրնար տալ Ղուկասին, զինք իր ծառայական վիճակէն ազատ արձակելն էր: Երբ Ղուկաս ազատ կ'արձակուի, մտածեց ձեւով մը իր երախտագիտութիւնը յայտնել Թէոփիլոսին զինք ազատ արձակած ըլլալուն համար. եւ խորհեցաւ որ լաւագոյն եւ գեղեցկագոյն նուէրը որ կրնար Թէոփիլոսին տալ՝ անոր յայտնելն էր Քրիստոսի փրկութեան աւետիսը, եւ ուստի, անո՛ր ուղղեց Յիսուսի Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:

4.- Ամենէն հաւանականը այս չորրորդ կէտն է: Կ'ենթադրուի որ Թէոփիլոսը նորադարձ երեւելի հրեայ անձնաւորութիւն մըն էր,

որ շատ բան լսած էր եւ կը լսէր Յիսուսի մասին, եւ շփոթ յառաջ եկած էր իր մտքին մէջ ճշմարտութեան վերաբերեալ: Ղուկաս իր Աւետարանը անոր կ'ուղղէ, վստահեցնելով անոր որ իր գրածը ճշմարտութիւնն է, փաստուած, հետազօտուած եւ ստուգուած: Եւ վստահութիւն ներշնչելու համար Թէոփիլոսին, կ'ըսէ անոր. *«Սկիզբէն բծախնդրութեամբ հետազօտած ըլլալով այս դէպքերը՝ քեզի կը գրեմ դասաւորելով զանոնք, որպէսզի գիտնաս թէ ճշմարիտ է ինչ որ սորվեցար»* (Ղկ 1.3-4):

30.- Ի՞նչ մեղքի մասին է որ կը խօսի Յովհաննէս առաքեալ երբ կը հաստատէ թէ *«մահացու մեղքեր ալ կան, որոնց համար»* պէտք չէ աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

Գիտնալու համար թէ առաքեալը ի՞նչ տեսակ մեղքերու մասին է որ կը խօսի, կարեւոր է նկատի առնել, որ ան այստեղ պարզ մարդոց կամ Աստուած չճանչցող մարդոց մասին չէ որ կը խօսի, այլ կը խօսի «հաւատացեալ եղբայրներու» մասին որոնք այլ եւ այլ պատճառներով կը հեռանան իրենց հաւատքէն եւ կը սկսին ընդդիմանալ եւ կատաղօրէն պայքարիլ հաւատացեալներուն դէմ: Այս պայքարը՝ Աստուծոյ փրկարար շնորհքին դէմ մղուած պայքար կը նկատուի. նման պայքար տանողին համար աղօթելը երբեք օգուտ չ'ըներ: Մահացու մեղք է, ճանչնալէ ետք Յիսուսի սէրը՝ թշնամի դառնալ այդ սիրոյն եւ այդ սէրը ունեցողներուն:

Այդպէս ընողին համար է որ առաքեալը կ'արգիլէ աղօթել, եւ այդպիսիին համար ապաշխարութիւն ալ չկա՛յ: Այս մասին Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Անոնք որ անգամ մը լուսաւորուելով մկրտուելէ, երկնային պարգեւները վայելելէ, Սուրբ Հոգիին հաղորդակից դառնալէ, Աստուծոյ բարի խօսքը ճաշակելէ եւ հանդերձեալ աշխարհի սքանչելիքներուն նախաճաշակը առնելէ ետք՝ իրենց հաւատքը կը լքեն, այդպիսիները կարելի չէ երկրորդ անգամ ապաշխարութեան բերել»* (Եբր 6.4-6: Բ.Պտ 2.20-22: Եբր 10.26):

31.- Որո՞նք են այն մեղքերը որոնք մահացու չեն եւ որոնց համար կարելի է աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

Կ'ենթադրեմ կարիքը չկայ այս նիւթին մասին մանրամասնօրէն խօսելու, պարզապէս ըսեմ որ մահացու մեղք չեն նկատուիր.-

ա.- Այն մեղքերը՝ որոնք տգիտութեան իբրեւ արդիւնք գործուած են:

բ.- Այն մեղքերը՝ որոնք վախի իբրեւ հետեւանք կատարուած են:

գ.- Այն մեղքերը՝ որոնք մարդկային բնութեան տկարութեան իբրեւ հետեւանք գործուած են:

դ.- Այն մեղքերը՝ որոնք մեր կամքէն անկախ կը կատարուին (հմմտ Հռ 7.15):

Որեւէ մեղք որ չ'իյնար կամաւորապէս եւ գիտակցօրէն կատարուած Աստուածուրացողական մեղքերու շարքին մէջ, եւ ինքզինք չ'արտայայտեր ընդդիմութեամբ՝ կ'իյնայ ոչ-մահացու մեղքերու ծիրին մէջ, եւ ուստի, կարելի է աղօթել զայն գործողին համար, եւ զայն գործողն ալ կրնայ դառնալ Աստուծոյ, քաւութիւն հայցել եւ ներում ստանալ:

32.- Ամբողջ մարդկութիւնը միայն Ադամէն եւ Եւայէ՞ն յառաջ եկաւ, թէ՝ Աստուած անոնցմէ զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց:

Ուղղակի եւ անուղղակի շատ ակնարկութիւններ կան որոնք ցոյց կու տան որ Աստուած սկիզբէն միայն երկու անձ՝ Ադամն ու Եւան ստեղծեց: Ես յիշեմ միայն ուղղակի ակնարկութիւնները որոնք չորս են.-

ա.- *«Աղէկ չէ որ Ադամ մինակ ըլլայ. անոր օգնական մը ընեմ իրեն յարմար»* (Ծն 2.18): Ադամին համար գործածուած «մինակ» բառը եւ Եւային համար գործածուած «օգնական մը» բառերը յստակօրէն ցոյց կու տան որ սկիզբէն միայն երկու անձեր ստեղծուեցան:

բ.- Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ որ Աստուած *«միակ մարդէ մը ամբողջ մարդկութիւնը յառաջ բերաւ, որպէսզի աշխարհի բոլոր կողմերը բնակին»* (Գրծ 17.26-27): Ուշադրաւ է որ այս համարը միայն «մէ՛կ» անձի ակնարկութիւն կ'ընէ:

գ.- *«Մէկ անձի մը պատճառով էր որ մեղքը աշխարհ մտաւ»* (Հռ 5.1): Հոս եւս միայն «մէ՛կ» անձի մասին է որ կը խօսուի:

դ.- *«Առաջին մարդը՝ Ադամ, ստեղծուեցաւ իբրեւ շնչաւոր էակ, մինչ երկրորդ Ադամը՝ կենդանարար հոգի»* (Ա.Կր 15.45): *«Առաջին մարդը երկրէն էր եւ հողեղէն, մինչ երկրորդ մարդը՝ մեր Տէրը, երկինքէն է»* (Ա.Կր 15.47): *«Առաջին մարդը»* բացատրութիւնը յստակօրէն մէկ անձի չէ՞ որ կ'ակնարկէ:

33.- Ադամ եւ Եւա ունեցան երկու որդիներ՝ Կայէն եւ Աբէլ: Կայէն սպաննեց Աբէլը (Ծն 4.8), եւ ապա Կայէն գնաց եւ ամուսնացաւ (Ծն 4.17): Որո՞ւ հետ ամուսնացաւ Կայէն:

Ոմանք հիմնուելով Ծն 4.17-ին մէջ արձանագրուած «Կայէն իր կինը գիտցաւ» բառերուն վրայ, կ'ըսեն, թէ Աստուած Ադամէն ու Եւայէն զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց: Այդպիսի բանի մը մասին մենք չենք կարդար Աստուածաշունչին մէջ: Մենք ասոր մասին խօսեցանք նախորդ բաժնին մէջ:

Եթէ յիշեալ կինը որուն հետ Կայէն ամուսնացաւ, Ադամէն ու Եւայէն զատ ստեղծուած ուրիշ արարած մը չէր, հապա ո՞վ էր: Հայրեր դիտել կու տան որ Կայէն պէտք է ամուսնացած ըլլայ նոյնինքն իր քրոջ հետ: Ունէ՞ր քոյրեր: Այո՛, ունէր: Ծն 5.4-ին մէջ կը կարդանք որ Ադամ *«տղաներ ու աղջիկներ ծնաւ»:* Աստուածաշունչը Ադամին այս տղոց եւ աղջիկներուն անունները չի յիշեր, եւ կարեւոր ալ չէ որ յիշէ, կարեւորը գիտնալն է որ Ադամ ու Եւա Կայէնի, Աբէլի եւ Սէթի կողքին ունեցան ուրիշ զաւակներ նաեւ:

Կրնա՞ր Կայէն ամուսնանալ իր քրոջ հետ, կամ Օրէնքը կ'արտօնէ՞ր նման բան: «Օրէնք»ի մասին չենք կրնար խօսիլ, որովհետեւ Կայէնի ատեն Օրէնքը չէր տրուած: Այնքան ատեն որ տակաւին Օրէնքը չէր տրուած, եւ նման հարցերու վերաբերեալ յստակ օրէնքներ չէին հաստատուած, այո՛, Կայէն կրնա՛ր նման քայլի դիմել: Հոս կրնանք ուրիշ հարցում մը մէջտեղ դնել: Աղջիկ մը կրնա՞ր իր հօրմէն զաւակ ունենալ: Մեր տրամաբանութիւնը կ'ըսէ՝ ո՛չ: Եւ սակայն, յիշենք որ Սոդոմի եւ Գոմորի կործանումէն ետք, Ղովտին երկու աղջիկները տեսնելով որ *«երկրի մէջ մէկը չկար»* որուն հետ կարենային ամուսնանալ եւ զաւակ ունենալ, գինի խմցուցին իրենց հօրը եւ առաջին օրը մեծ աղջիկը հետը պառկեցաւ եւ յղի մնաց անկէ, իսկ յաջորդ օրը պզտիկ աղջիկը անոր հետ պառկեցաւ եւ յղի մնաց անկէ, եւ երկուքը երկու զաւակներ ունեցան՝ Մովաբ եւ Բենամմի (Ծն 19.30-38): Ուշագրաւ է որ Աստուածաշունչը չի դատապարտեր անոնց ըրածը:

Եթէ աղջիկ մը կրնար իր հօրմէն զաւակ ունենալ, շատ աւելի տրամաբանական չէ՞ որ եղբայր մը իր քրոջմէն կարենայ զաւակ ունենալ:

34.- Ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէսի Աւետարանին 1.29-ին մէջ Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» բառը եւ Յայտնութեան

գիրքին 5.5-ին մէջ գործածուած «Առիւծ» բառը երկու զիրար հակասող հաստատումներ են: Ճի՞շդ է ասիկա:

Կարիքը չեմ զգար այս մասին շատ բան գրելու:

Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» եւ «Առիւծ» բացատրութիւնները զիրար չեն հակասեր, որովհետեւ երկու պատկերներէն իւրաքանչիւրը Յիսուսի անձին մէկ նկարագիրն է որ կը պարզէ:

Օրինակ, «Գառնուկ» բացատրութիւնը Յիսուսի հեզութիւնն ու խոնարհութիւնն է որ կը պարզէ, իսկ «Առիւծ» բացատրութիւնը անոր զօրութիւնն ու թագաւորութիւնն է որ կը պատկերացնէ:

Քրիստոս հեզ էր, բայց իրեն համար հեզութիւնը՝ տկարութիւն չէր, ընդհակառակը, զօրութիւն էր:

Յիշենք նաեւ որ «Գառնուկ» բացատրութիւնը մեզի կը յիշեցնէ որ Յիսուս ի՛նք պիտի ըլլար այն զոհը որ մարդոց մեղքերը պիտի սրբէր: Արդարեւ, Յիսուս «Գառնուկի» պէս զոհուելու տարուեցաւ, բայց «Առիւծի՛» պէս յարութիւն առաւ:

35.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցին Սուրբ Պատարագի ընթացքին զուտ գինի կամ անխառն գինի կը գործածէ, իսկ Կաթոլիկ Եկեղեցին Պատարագի գինիին մէջ ջուր կը խառնէ: Եւ ինչո՞ւ որոշ եկեղեցիներ խմորուն հաց կը գործածեն, իսկ Հայ Եկեղեցին՝ բաղարջ հաց:

Տարբեր եկեղեցիներ տարբեր աւանդութիւններ ունին, որոնք սակայն Աստուածաշունչին հետ կապ չունին, այլ խօսքով՝ Աստուածաշունչի այս կամ այն համարին վրայ հիմնուելով չէ որ գոյութեան եկան:

Մենք գիտենք որ Վերջին Ընթրիքի պահուն Յիսուս օրհնութեան բաժակը առաւ, օրհնեց, գոհացաւ եւ աշկերտներուն տուաւ որ խմեն, եւ ըսաւ որ ատիկա իր *«արիւնն է, որով Աստուծոյ հետ նոր ուխտ կը կնքուի եւ որ շատերու համար կը թափուի՝ իրենց մեղքերու թողութեան համար»* (Մտ 26.28): Այս բաժակը որ Յիսուս տուաւ իր աշակերտներուն որ խմեն՝ ջրախա՞ռն էր: Աստուածաշունչը այս մասին բան մը չ՚ըսեր. նման պարագայի կը դիմենք աւանդութեան, բնականօրէն հրէական աւանդութեան եւ ո՛չ թէ քրիստոնէական աւանդութեան, որովհետեւ Զատիկի սովորութիւնը Քրիստոսի ժամանակներուն չէր որ սկսաւ, այլ Քրիստոսէ 15 դարեր առաջ արդէն սկսած էր, այն պահէն սկսեալ

երբ Աստուած Մովսէսի ձեռքով ազատագրեց հրեաները Եգիպտոսի գերութենէն:

Զատկական ընթրիքի ընթացքին գործածուող գինիին մէջ հրեաներ ջուր կը խառնէի՞ն, թէ՝ ոչ: Ո՛չ, չէին խառներ: Ուեւէ շփոթի առաջքը առած ըլլալու համար, ըսենք, որ գինիի ուրիշ բաժակներ ալ կ'ըլլային սեղանին վրայ, որոնց մէջ քիչ մը ջուր կը խառնուէր, բայց Յիսուսի առած, օրհնած եւ աշակերտներուն տուած բաժակը զատկական զառնուկին կողքին դրուած բաժակն էր, որ անխառն էր:

Արդ, Արեւելքի եկեղեցիներուն կամ Արեւմուտքի Կաթոլիկ Եկեղեցիին մէջ ջուր խառնելու սովորութիւնը ուրկէ՞ եկաւ: Մխիթարեան միաբաններէն՝ Հայր Պօղոս Անանեան, հարցը թեթեւ կերպով բացատրելով, կ'ըսէ, թէ՝ հայերը հինէն ի վեր անխառն գինի խմելու սովորութիւն ունեցած են, եւ անոր համար ալ Հայ Եկեղեցին անխառն գինի կը գործածէ Պատարագի ընթացքին, մինչդեռ Հռոմայեցիներ սովորութիւն ունէին գինիին ջուր խառնելու: Հետեւաբար, պարզ ժողովրդական սովորութիւն մըն էր որ անցաւ ծիսական կեանքին, կ'ըսէ Հայր Անանեան:

Արեւելքի ուրիշ եկեղեցիներ, ինչպէս Ասորի եւ Յոյն Եկեղեցիները, կ'ըսեն թէ իրենց գործածած գինին կը ներկայացնէ ո՛չ միայն Զատկական ընթրիքի խորհուրդը, այլ՝ Քրիստոսի կողէն բղխած արիւնի ու ջուրի խորհուրդը նաեւ, եւ այս բացատրութեան հիման վրայ ալ, գինիին մէջ քիչ մը ջուր կը խառնեն, իբրեւ խորհրդանիշ Քրիստոսի կողէն հոսած ջուրին:

Մեր Եկեղեցին սակայն, Պատարագի գինիին մէջ ջուր չի խառներ, ո՛չ թէ որովհետեւ մեր ժողովուրդը հինէն ի վեր անխառն գինի խմելու սովորութիւն ունեցած է, ինչպէս Հայր Պօղոս Անանեան կ'ըսէ, այլ որովհետեւ Քրիստոսի կողէն հոսած արիւնը կը նկատէ խորհրդանիշ փրկագործութեան, իսկ անկէ հոսած ջուրը՝ խորհրդանիշ աւազանին, այլ խօսքով՝ մկրտութեան, որ խորքին մէջ արեամբ իրագործուած փրկութեան շարունակութիւնն է, եւ ճիշդ անոր համար ալ գինիին մէջ ջուր չի խառներ:

Գալով Հացին, գիտենք որ հրեաներ զատկական ամբողջ ութ օրերուն միայն բաղարջ հաց պէտք էր ուտէին: Բաղարջ, կը նշանակէ անխմոր հաց, թթխմոր չունեցող հաց: Մեր Եկեղեցին եւ Կաթոլիկ Եկեղեցին բաղարջ հաց կը գործածենք, բայց տարբեր է սովորութիւնը Արեւելքի որոշ եկեղեցիներու, ինչպէս՝ Յոյն, Ասորի եւ Ղպտի եկեղեցիներուն: Ասոնք խմորուն հաց կը գործածեն, այլ խօսքով՝ պարզ եփած հաց, որովհետեւ, ըստ իրենց, խմորուն հացը

մարդկային բնութիւնն է որ կը ներկայացնէ իր ամբողջ կիրքերով եւ կը խորհրդանշէ ապականութիւն: Հետեւաբար, անոնք կը բացատրեն որ հացը պէտք է խմորեալ ըլլայ, որովհետեւ Քրիստոսի բնութիւնը խմորեալ բնութիւն է, այլ խօսքով՝ աստուածամարդկային բնութիւն է: Բայց մեր բացատրութիւնը այն է, որ Քրիստոսի մարմինը անապական մարմին էր, ուստի կարելի չէր անապականութեան խորհրդանիշ եղող բաղարջին խմորեալ (ապականեալ) բան խառնել:

Կարեւոր է գիտնալ որ խմորուն հացին գործածութիւնը Յոյն, Ասորի եւ Ղպտի եկեղեցիներուն կեանքին մէջ, սկզբնական շրջանին պարզ սովորութեամբ մը սկսած է. իրենք մասնաւոր աստուածաբանական մտահոգութիւն չեն ունեցած. հետագային է որ անոր վրայ աւելցուցած են վերոյիշեալ աստուածաբանական բացատրութիւնը:

Վերջին խօսք մը: Եկեղեցիները տարբեր սովորութիւններ ունին, եւ անցեալին, այդ տարբեր սովորութիւններուն համար ալ երկար բարակ իրարու հետ վիճաբանութիւն ըրեր են, երբեմն նոյնիսկ իրար նզովեր են, բայց սիրելիներ, այս բոլոր զանազանութիւնները իրական նշանակութիւն մը չունին. եթէ երբեք սուրբ Պատարագը Քրիստոսի զոհագործման ճշմարիտ խորհուրդն է եւ եթէ երբեք բոլոր եկեղեցիները Քրիստոսի աստուածութեան հաւատքով եւ ճշմարիտ մարմինին գիտակցութեամբ կը կատարեն նոյն զոհագործական խորհուրդը, մենք այդ խորհուրդին վաւերականութիւնը կ'ընդունինք: Չենք կրնար եւ պէտք չէ խորհուրդը մերժենք պարզապէս որովհետեւ մէկը ջուր կը խառնէ, իսկ միւսը՝ թթխմոր:

Իւրաքանչիւր եկեղեցի կը պահէ իր աւանդութիւնը, եւ մենք հպարտ ենք մեր աւանդութեամբ եւ կը պահենք զայն: Բայց այս գետնի վրայ, մասնաւորաբար, ներկայ ժամանակին, չենք կրնար մեր միտքը նեղ սահմաններու մէջ պահել եւ նոյն վէճերը արծարծել, ընդհակառակը, պէտք է շատ լայնախոհ կերպով դիտենք բոլոր եկեղեցիներու բոլոր աւանդութիւնները, այն հաստատ համոզումով, որ եթէ անոնք ճշմարիտ հաւատքին մէջ են՝ կը նշանակէ ճշմարտութեան մէջ են, եւ ուստի, նոյնքան ընդունելի են մեզի համար (Զարեհ Արք. Ազնաւորեան):

36.- Ի՞նչ բան ցոյց կու տայ կամ ի՞նչ բանի խորհրդանիշ է Իսրայէլի ժողովուրդին Կարմիր ծովէն անցքը, եւ Փարաւոնին ու իր բանակին խեղդուիլը Կարմիր ծովու ջուրերուն մէջ:

Պօղոս առաքեալ կը բացատրէ որ Իսրայէլի ժողովուրդին ամպին եւ ծովուն ջուրերուն մէջէն անցնիլը՝ այդ ջուրերուն մէջ մկրտուիլ կը նշանակէ (Ա.Կր 10.2)։

Ընդհանրական Եկեղեցւոյ մեկնիչ հայրերը Կարմիր ծովը խորհրդանիշ նկատած են մկրտութեան աւազանին, ուր հաւատացեալը կը թաղուի Քրիստոսի հետ եւ անոր հետ միասին յարութիւն կ՚առնէ, այլ խօսքով՝ իր մէջ հին մարդը կը մեռնի եւ նոր մարդը յառաջ կու գայ, մինչդեռ նոյն այդ մկրտութեան ջուրերուն մէջ կը տանջուի Սատանան եւ կը ցրուին իր չար գործերը։

Այս ուղղութեամբ, Սուրբ Գրիգորիոս Եպիսկոպոս Նիւսացին՝ կ՚ըսէ. *«Երբ Իսրայէլացիները փախչելով Եգիպտոսէն, այլ խօսքով՝ աշխարհի սէրէն եւ մեղքի ծանրութենէն, մտան նորոգութեան ջուրերուն մէջ, ազատագրուեցան եւ փրկուեցան, - այդ ձեւով նախապատկերացնելով մեր նորոգութիւնը որ տեղի պիտի ունենար մկրտութեան աւազանի ջուրերուն մէջ- բայց Սատանան եւ իր ծառաները, այսինքն՝ չար ու պիղծ ոգիները նոյն այդ ջուրերուն մէջ տանջուեցան եւ կորսուեցան, որովհետեւ մարդկութեան փրկութիւնը իրենց համար չարիք կը սեպէն»:*

Սուրբ Օգոստինոս կ՚ըսէ. *«Աստուծոյ ժողովուրդը ազատեցաւ Եգիպտոսէն, այլ խօսքով՝ աշխարհի սէրէն, եւ ուղղուեցաւ դէպի Կարմիր ծով, որպէսզի ծովուն ջուրերուն մէջ - որ մկրտութեան աւազանին ջուրերը կը խորհրդանշէին - վերջ տնէին իրենց թշնամիները՝ Փարաւոնը եւ իր զօրքը, որոնք կը խորհրդանշեն Սատանան եւ իր չար արբանեակները»:*

Ո՛չ միայն Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերը Փարաւոնն ու իր զօրքը խորհրդանիշ կը նկատեն Սատանային եւ իր չար ոգիներուն, այլ նոյնինքն Աստուածաշունչը։ Սաղմոսաց գիրքին մէջ կը կարդանք. *«Դուն քու զօրութիւնովդ ծովը պատռեցիր, վիշապներուն գլուխները ջուրերուն մէջ փշրեցիր»* (Սղ 74.13)։ Հետաքրքրական է որ Սաղմոսագիրը «եգիպտացիներուն գլուխները» ըսելու փոխարէն, կ՚ըսէ՝ *«վիշապներուն գլուխները»*, յստակ դարձնելով որ հոս յիշուած վիշապները ակնարկութիւն են Սատանային եւ իր պիղծ դեւերուն։

Սուրբ Գրիգորիոս Եպիսկոպոս Նիւսացին կը բացատրէ, որ Փարաւոնին, իր զօրքին, իր կառքերուն եւ իր բոլոր զօրութիւններուն խեղդուիլը Կարմիր ծովու ջուրերուն մէջ, կը պատկերացնէ Չարին մահը իր ամբողջ կարողութիւններով, ցանկութիւններով, չար խորհուրդներով, բարկութիւնով,

ատելութիւնով, նախանձով մկրտութեան խորհրդալից ջուրերուն մէջ:

37.- Պօղոս առաքեալ Եփեսացիս 2.8-9-ին մէջ կ'ըսէ թէ մենք Աստուծոյ շնորհքովը փրկուեցանք, եւ թէ փրկութիւնը մեր արժանիքը չէ, եւ թէ՝ *«մեր գործերով շահուած չէ անիկա»,* իսկ Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը պատուիրէ երկիւղած բարեպաշտութեամբ աշխատիլ մեր փրկութեան համար: Եթէ երբեք փրկութիւնը մեր գործերով շահուած չէ, ինչո՞ւ առաքեալը կը պատուիրէ աշխատիլ մեր փրկութեան համար:

Առաքեալը չ'ըսեր. *«Աշխատեցէք ձեր փրկագործութեան համար, ձեր մեղքերու քաւութեան համար, ձեր վերածնունդին համար»,* այլ կ'ըսէ. *«Աշխատեցէք ձեր փրկութեան համար»:* Այս երկու հաստատումները տարբեր են իրարմէ: Փրկագործութիւնը, մեղքերու քաւութիւնը, վերածնունդը մեր աշխատանքին արդիւնքը չեն, այլ խաչին վրայ Քրիստոսի մահուան արդիւնքն են, Սուրբ Հոգիին մեր վրայ էջքին հետեւանքն են:

Եփեսացիս 2.8-9-ին մէջ առաքեալը փրկութիւն ըսելով, կը հասկնայ՝ փրկագործութիւն, մեղքերու քաւութիւն, վերածնունդ: Ասոնք մեր կամքով կամ մեր աշխատանքով տեղի չունեցան: Մենք չխնդրեցինք Յիսուսէն որ խաչին վրայ մեռնի մեզի համար եւ մեզ փրկէ: Մենք չխնդրեցինք Սուրբ Հոգիէն որ մեր վրայ իջնէ եւ մեզ վերածնունդի առաջնորդէ:

Իսկ այն «փրկութիւնը» որուն մասին առաքեալը Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը խօսի, փրկագործութիւնը չէ, մեղքերու քաւութիւնը չէ, վերածնունդը չէ, այլ արդէն իսկ փրկագործուած, մեղքերու քաւութիւն ստացած եւ Սուրբ Հոգիէն վերածնած, եւ ուստի, Քրիստոսի կողմէ հաւատացեալ մարդուն շնորհուած փրկութիւնն է:

Աւելի պարզ բառերով, առաքեալը Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը խօսի Քրիստոսի կողմէ հաւատացեալին շնորհուած փրկութեան մասին եւ ո՛չ թէ խաչին վրայ կատարուած փրկագործութեան մասին: Հետեւաբար, երբ առաքեալը կը պատուիրէ աշխատիլ մեր փրկութեան համար, իր ըսել ուզածը այն է՝ որ անգամ մը որ փրկութեան պարգեւը հաւատքով ընդունեցինք, պէտք է աշխատանք տանինք չկորսնցնելու այդ փրկութիւնը:

Առաքեալին կոչը՝ *«Ձեր փրկութեան համար աշխատեցէք»,* ուղղուած է փրկութիւնը ընդունած հաւատացեալ մարդուն եւ ո՛չ թէ փրկութենէն հեռու եղող մարդուն: Նախ պէտք է ընդունիլ այդ

փրկութիւնը, յետո՛յ միայն սկսիլ աշխատիլ այդ փրկութեան համար:

38.- Պօղոս առաքեալ կ՚ըսէ. *«Անձը ինք պիտի փրկուի, սակայն իր գործերուն համար վարձատրութիւն պիտի չստանայ»* (Ա.Կր 3.15): Ի՞նչպէս մէկը կրնայ փրկուիլ բայց չվարձատրուիլ:

Եթէ երբեք ուսումնասիրենք Ա.Կր 3.1-15 հատուածը, շատ յստակ պիտի տեսնենք որ Սրբազան Առաքեալը կը խօսի մեր «Աստուծոյ գործակիցներ» ըլլալուն մասին, եւ իբրեւ «Աստուծոյ գործակիցներ»՝ մարդիկը հաւատքի բերելու մասին: Օրինակ, ան ինքզինք կը ներկայացնէ «հաւատքի հիմը» դրած անձ իբրեւ (Ա.Կր 3.10):

Հաւատացեալին մեծագոյն պարտականութիւնը՝ մարդիկը Քրիստոսի հաւատքին բերելն է: Եթէ հաւատացեալը չընէ իր այս պարտականութիւնը, թէպէտ *«անձը ինք պիտի փրկուի, սակայն վարձատրութիւն պիտի չստանայ»:* Ամէն մէկ կորսուած հոգի որ Քրիստոսի կը բերենք՝ անոր փոխարէն Քրիստոս պիտի վարձատրէ մեզ:

Երբ առաքեալը Ա.Կր 3.13-ին մէջ կը հաստատէ թէ *«իւրաքանչիւրին գործը դատաստանի օրը պիտի յայտնուի»* պատահական գործերու մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ մարդիկը Քրիստոսի հաւատքին բերելու գործին մասին, ինչպէս ըսի:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեզի տրուելիք վարձատրութիւնը: Մեզի տրուելիք վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ նոյնինքն այն փառքն ու փայլքը, այն շքեղութիւնն ու պայծառութիւնը որ պիտի ունենան մեր յարուցեալ մարմինները՝ յարութեան օրը, միաժամանակ պիտի ըլլայ այն բացառիկ մօտիկութիւնն ու մտերմութիւնը որ պիտի վայելենք Յիսուսի հետ՝ մարդիկը իրեն բերած ըլլալնուս համար:

Իսկ եթէ ապրինք եսակեդրոն կեանք մը եւ միայն մեր անձերուն փրկութիւնը հետապնդենք՝ անկասկած որ կրնանք փրկուիլ, բայց վարձատրութիւն պիտի չստանանք, այսինքն՝ պիտի չունենանք այն մեծ փառքն ու շքեղութիւնը, որ խոստացուած է մարդոց փրկութեան համար աշխատող հաւատացեալներուն:

Հետեւաբար, երբ առաքեալը կ՚ըսէ. *«Վարձատրութիւն պիտի չստանայ»,* ըսել չ՚ուզեր թէ յարուցեալ մարմինը բնաւ շքեղութիւն ու պայծառութիւն պիտի չունենայ, այլ պարզապէս ըսել կ՚ուզէ, թէ խոստացուած շքեղութիւնն ու պայծառութիւնը պիտի չունենայ: Մեզի խոստացուած շքեղութիւնը՝ արեւի՛ նման ճառագայթելն է

երկինքի արքայութեան մէջ (Մտ 13.43), եւ ո՛չ թէ աստղի նման (Ա.Կր 15.41):

Պօղոս առաքեալ Ա.Կր 15.39-41-ին մէջ կը խօսի յարուցեալ մարմիններուն շքեղութեան մասին, եւ յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ ինչպէս ոմանք արեւի նման շքեղ պիտի ըլլան, ոմանք՝ լուսինի նման շքեղ, ոմանք՝ աստղերու նման շքեղ, եւ դեռ աստղերէն (հաւատացեալներէն) ալ ոմանք աւելի շքեղ պիտի ըլլան քան միւսները: Այս կէտին մասին տարբեր առիթով մը խօսած եմ, ուստի այսքանով կը բաւարարուիմ:

39.- Յովհաննէսի աշակերտները մօտեցան Յիսուսի եւ հարցուցին *«Ինչո՞ւ մենք եւ Փարիսեցիները յաճախ ծոմ կը պահենք, իսկ քու աշակերտներդ չեն պահեր»* (Մտ 9.14): Ի՞նչ ծոմի մասին է խօսքը:

Զաքարիայի մարգարէութեան մէջ կը կարդանք որ հրեաներ ծոմ կը պահէին 4-րդ, 5-րդ, 7-րդ, եւ 10-րդ ամիսներուն (Զք 8.19): Այս իմաստով, անոնք ծոմապահութեան հիմնական չորս առիթներ ունէին.-

1.- Ծոմ կը պահէին չորրորդ ամիսը՝ Յունիս 17, ի յիշատակ Երուսաղէմի պարիսպին ճեղքումի արարքին, որ տեղի ունեցաւ երբ Երուսաղէմ քաղաքը շրջապատուած էր Նաբուգոդոնոսորի բանակին կողմէ (Եր 52.6-7):

2.- Ծոմ կը պահէին հինգերորդ ամիսը՝ Յուլիս 4, ի յիշատակ Երուսաղէմի տաճարին հրկիզման (Եր 52.12-13):

3.- Ծոմ կը պահէին եօթներորդ ամիսը՝ Սեպտեմբեր 3, ի յիշատակ Գոդողիայի սպանութեան, որ պատճառ եղաւ որ ժողովուրդը աւելի ցրուի:

4.- Ծոմ կը պահէին տասներորդ ամիսը՝ Դեկտեմբեր 10, ի յիշատակ Երուսաղէմ քաղաքի շրջապատումին (Բ.Թգ 25.1):

Յիշենք նաեւ որ ընդհանրապէս հրեաները բայց մասնաւորաբար Փարիսեցիները եւ անոնց աշակերտները, ծոմ կը պահէին շաբթուան երկրորդ եւ հինգերորդ օրերը (Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի), որովհետեւ ըստ իրենց աւանդութեան, Մովսէս Սինայի լեռը բարձրացաւ շաբթուան հինգերորդ օրը եւ անկէ վար իջաւ յաջորդող շաբթուան երկրորդ օրը:

Յիշեալ բոլոր ծոմերը կը պահուէին Յովհաննէսի աշակերտներուն, Փարիսեցիներուն, ինչպէս նաեւ կրօնասէր ժողովուրդին կողմէ:

Յիսուս մերժեց որ իր աշակերտները հրէական ծոմը պահէին (Մտ 9.15), որովհետեւ ծոմը եղած էր ինքնացուցադրութեան առիթ (Մտ 6.16), մինչդեռ երբ կը նայինք Հին Կտակարանին, հոն կը տեսնենք թէ ծոմը՝ Աստուծոյ դիմաց խոնարհելու առիթ մըն էր (Զք 7.1-7):

40.- Ուրկէ՞ յառաջ եկած է Բէեղզեբուղ անունը եւ ի՞նչ կը նշանակէ (Մտ 12.24):

Դեւերը իրենց մէջ իշխաններ ունին: Բէեղզեբուղ այդ իշխաններէն մին է, ինչպէս Փարիսեցիներն անգամ զայն կը կոչեն՝ «դեւերու իշխան» (Մտ 12.24: Մր 3.22: Ղկ 11.15):

Բէեղզեբուղը Քանանացիներուն, այլ խօսքով՝ Պաղեստինցիներուն կողմէ Ակկարոնի մէջ պաշտուող աստուած մըն էր (Դ.Թգ 1.2-16):

Բէեղզեբուղ բառը երկու անուններէ բաղկացած է: Բէեղ-ը Բահաղն է: Սեմական լեզուի մէջ, «Բահաղ» կը նշանակէ՝ «կալուածատէր», «ամուսին», «տէր»:

Թէ Բէեղզեբուղ բառը իր սկզբնական ծագման մէջ ի՛նչ ձեւով կը գրուէր կամ ի՛նչ նշանակութիւն ունէր՝ չենք գիտեր, բայց հաւանական է որ սկզբնապէս Բէեղզեբուղ (Baalzebub) անունը կը նշանակէր՝ «Բարձր բնակատեղիին տէրը»: Անգլերէն՝ «lord of the lofty abode»:

Ինչո՞ւ «Բարձր բնակատեղիին տէրը» անունը տրուած է Բէեղզեբուղին: Կ'ենթադրուի որ այս անունը տրուած է իրեն, նկատի ունենալով որ ան նախապէս Արուսեակ անունով քերովբէ մըն էր եւ կը բնակէր «Բարձր բնակատեղիին» այսինքն՝ երկինքի մէջ, մինչեւ իր իյնալը կամ տապալիլը եւ չար ոյժի վերածուիլը (Ես 14.12-15): Այս իմաստով, հետեւաբար, Բէեղզեբուղը կը նոյնանայ Սատանային հետ: Բայց ճշգրիտ չենք գիտեր թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ պայմաններու տակ Արուսեակ Սատանային սկսաւ տրուիլ Բէեղզեբուղ անունը:

Հետագային սակայն, քանի այս աստուածը Եբրայեցիներուն կողմէ նկատուած էր զօրաւոր հակառակորդը կամ մրցակիցը Եհովային, ճիշդ անոր համար ալ, հաւանական է որ «Բէեղզեբուղ» անունը փոխեցին եւ անոր փոխարէն սկսան գործածել «Ճանճերու տէր» (lord of flies) անունը: Աստուածաշունչին մէջ ալ կը տեսնենք թէ ինչպէս Բահաղը կը կոչուի՝ «Բահաղ-Ճանճիկ աստուած» (Դ.Թգ 1.2-3, 6) եւայլն:

Եբրայերէն լեզուի մէջ «Բահաղ-Ճանճիկ» անունին համար գործածուած է bay΄uhl-zee΄buhb բառը որուն տարադարձումը անգլերէն լեզուի մէջ Baal-zebub է, իսկ հայերէնի մէջ՝ Բէեղզեբուղ: Ուշագրաւ է որ zebub բառը մենք ունինք նաեւ արաբերէն լեզուի մէջ՝ զուպէպ, եւ դարձեալ կը նշանակէ՝ «ճանճ»: Հետեւաբար, Baal-zebub կամ Բէեղ-զեբուղ անունը իսկապէս կրնայ թարգմանուիլ՝ «Բահաղ-Ճանճիկ»:

Աւելի ուշ ժամանակներուն, Բէեղզեբուղ (Baal-zebub) անունը դարձեալ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ եւ սկսաւ գրուիլ կամ կոչուիլ Բէեղզեբուղ (beel-zebul), որ կը նշանակէ՝ «աղբին տէրը»: Եւ ուշագրաւ է որ արաբերէն լեզուի մէջ զիպլ (zebul) բառը որ ունինք կը նշանակէ՝ «աղբ»: Այս իմաստով, Բէեղ-զեբուղ անունին համար տրուած «աղբին տէրը» նշանակութիւնը կ'արդարանայ: Արդարեւ Բէեղզեբուղ անունը կրնայ թարգմանուիլ՝ «աղբին տէրը», նայած թէ ինչ ձեւով կը գրուի Եբրայերէն լեզուի մէջ:

Ըսեմ, թէ Սուրբ Գիրքի որոշ մասնագէտներ մեր ուշադրութեան կը յանձնեն, թէ Բէեղզեբուղի համար այստեղ գործածուած «աղբ» բառը՝ պէտք չէ հասկնալ պարզ «աղբ»ը, այլ պէտք է հասկնալ «կենդանիի աղբը»:

41.- Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«երբ ամէն բան ենթարկուի Որդիին, այն ատեն Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ, որ ամէն բան իրեն ենթարկեց, որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»* (Ա.Կր 15.28): Երբ Յիսուս ինքզինք կ'ենթարկէ Աստուծոյ՝ այս չի՞ նշանակեր թէ ինք ստորադաս է քան Աստուած:

Յիսուս Աստուծոյ եւ աշխարհի միջեւ միջնորդ է (Ա.Տմ 2.5: Եբր 8.6, 9.15, 12.24), Յիսուս աշխարհի մարդկութեան համար բարեխօս է (Ա.Յհ 2.1: Եբր 7.25: Հռ 8.34): Յիսուսի միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնը կապուած է ներկայ աշխարհի գոյութեան հետ, բայց երբ ներկայ աշխարհը Տիրոջ երկրորդ գալուստով դադրի գոյութենէ՝ Յիսուսի միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնն ալ բնականօրէն պիտի դադրի, եւ բոլոր անոնք որոնք Որդիին միջնորդութեամբ ու բարեխօսութեամբ Որդիին ենթակայ եղած կ'ըլլան՝ ձեռք ձգած կ'ըլլան փրկութիւնը: Իսկ ի՞նչ պիտի ընէ Որդին երբ փրկութեան արժանացածները իրեն ենթակայ եղած ըլլան: *«Այն ատեն Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ»:* Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ այս հաստատումը: Քանի մը ձեւերով.-

ա.- Քանի Քրիստոս մարդկութեան միջնորդն ու բարեխօսն է, եւ քանի մարդկութեան ներկայացուցիչն է Աստուծոյ դիմաց՝ ուստի «ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել» կը նշանակէ՝ համայն մարդկութիւնը ենթարկել Աստուծոյ, քանի ինք համայն մարդկութիւնն է որ իր մէջ խտացուցած է:

բ.- «Ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել», կը նշանակէ նաեւ՝ յայտարարել երկնաւոր Հօր դիմաց որ իր միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնը վերջ գտաւ:

գ.- Երբ կ'ըսուի *«Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ»*, յստակ է որ ան ինքզինք պիտի ենթարկէ իբրեւ Մարդու Որդի եւ ո՛չ իբրեւ Աստուծոյ Որդի:

դ.- Ամենէն կարեւորը սակայն, «ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել», կը նշանակէ՝ վերստին մտնել այն մեծ փառքին մէջ որ ունէր իր Հօրը հետ միասին եւ որմէ կամաւորաբար հրաժարեցաւ մեր սիրոյն ու մեր փրկութեան համար: Հաւանաբար ոմանք մտածեն թէ Յիսուս իր աստուածային փառքին մէջ մտաւ արդէն իր յարութենէն ու երկինք համբարձումէն ետք: Այո՛, ճիշդ է որ Քրիստոս իր յարութեամբ դարձեալ մուտք գործեց իր աստուածային փառքէն ներս, բայց չմոռնանք որ Յիսուս մուտք չգործեց երկինք իբրեւ Դատաւոր, այլ՝ իբրեւ միջնորդ ու բարեխօս: Հետեւաբար, *«ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել»*, կը նշանակէ՝ իր միջնորդի ու բարեխօսի պաշտօնով ինքզինք Աստուծոյ յանձնել, որպէսզի դադրի միջնորդ ու բարեխօս ըլլալէ եւ դառնայ Դատաւոր:

Արդարեւ, դատաստանի օրը՝ «Քրիստոսի՛ դատաստանին օրը» պիտի ըլլայ (Բ.Կր 1.14): Դատաստանի ատեանը՝ «Քրիստոսի՛ ատեան»ը պիտի ըլլայ (Հռ 14.10):

ե.- Վերջապէս, պէտք է ուշադրութիւն դարձնել որ բնագիրը չ'ըսեր՝ *«Որպէսզի Հայրը ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»*, այլ կ'ըսէ՝ *«Որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»:* Իսկ Աստուած ըսելով չենք հասկնար Հայրը միայն կամ Հայրը առանձին, այլ կը հասկնանք՝ Հայրը Որդին եւ Սուրբ Հոգին, որոնք ունին միեւնոյն փառքն ու պատիւը, միեւնոյն կարողութիւնն ու զօրութիւնը, եւ ունին մէ՛կ անուն, եւ ճիշդ անոր համար ալ երբ Յիսուս իր աշակերտները պիտի ղրկէր որպէսզի քարոզեն, մկրտեն ու մարդիկը իրեն աշակերտ դարձնեն, անոնց չըսաւ. *«Զանոնք մկրտեցէք՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիին անուններով»*, այլ ըսաւ. *«Զանոնք մկրտեցէք՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիին անունով»* (Մտ 28.19):

Հետեւաբար, *«Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ»* բացատրութիւնը կը գործածուի, շեշտելու համար Աստուծոյ մէկութիւնը, Երրորդութեան մէկութիւնը, բայց մանաւանդ՝ Յիսուսի մէկութիւնը Աստուծոյ հետ (Յհ 10.30), իր հաւասարութի՛ւնը Աստուծոյ հետ (Յհ 17.10), իր անբաժանելիութի՛ւնը Աստուծմէ (Յհ 3.13):

42.- Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին միայն հրեաներո՞ւն փրկութեան համար աշխատեցաւ:

Քրիստոսի հիմնած թագաւորութիւնը տիեզերական բնոյթ ունեցող թագաւորութիւն մըն է: Քրիստոս միայն հրեաներուն թագաւորը չէ, այլ թագաւորն է բոլոր անոնց՝ որոնք զինք ընդունելով իբրեւ Փրկիչ եւ Տէր՝ կ'անդամագրուին իր թագաւորութեան: Քրիստոս կը յայտարարէ որ իր թագաւորութիւնը այս աշխարհէն չէ (Յհ 18.36): Սա պարզորոշ կերպով ցոյց կու տայ, որ Քրիստոս թագաւորն է թէ՛ երկինքին եւ թէ՛ երկրին եւ զանոնք լեցնող բոլոր արարածներուն, անոնք ըլլան երեւելի թէ աներեւոյթ, հրեղէն թէ հողեղէն:

Աստուածաշունչին ծանօթ ոեւէ մէկը գիտէ որ թէպէտ Քրիստոս իր առաքելութիւնը իրագործեց Պաղեստինի նեղ սահմաններէն ներս միայն, եւ սակայն, ան այլամերժ մը չեղաւ, այլ՝ մերժողը այլամերժութեան գաղափարին: Ան չանտեսեց հաւատքի տէր եղող հեթանոսը: Յիշենք քանի մը օրինակներ: Ղուկասու աւետարանին մէջ կը կարդանք տասը բորոտներու բժշկութեան մասին: Անոնք աղաչեցին Յիսուսի որ զիրենք բժշկէր: Յիսուս անոնց ըսաւ. *«Գացէք եւ ձեզ քահանաներուն ցոյց տուէք»:* Ղուկաս կը հաստատէ թէ *«մինչդեռ կ'երթային արդէն իսկ մաքրուեցան»* (Ղկ 17.14):

Ուշագրաւ է որ տասը բորոտներէն ինն հրեաներ էին, իսկ մէկը՝ Սամարացի: Քրիստոս բուժեց բոլորը առանց խտրութիւն դնելու անոնց միջեւ: Երբ տասը բորոտները մաքրուեցան, միակ անձը որ Քրիստոսի վերադարձաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ զԱստուած փառաւորեց Սամարացին ի՛նքն էր (Ղկ 17.17-18): Յիսուս Սամարացիին դառնալով ըսաւ. *«Ոտքի՛ ել եւ գնա՛, հաւատքդ քեզ փրկեց»* (Ղկ 17.19): Յիսուսի այս խօսքը երկու բան ցոյց կու տայ. *առաջին.*- որ ան աշխարհ եկած էր հաւատք արթնցնելու համար բոլոր մարդոց մէջ, եւ *երկրորդ.*- որ ան խտրութիւն չդրաւ եւ չի դներ հրեային եւ հեթանոսին կողմէ ցուցաբերուած հաւատքին միջեւ: Ան գնահատեց Սամարացիին

հաւատքը եւ իր անգոհունակութիւնը յայտնեց միւս ինը հրեաներուն համար, որոնք չդարձան իր մօտ եւ փառք չտուին Աստուծոյ: Այս իրողութիւնը ցոյց չի՞ տար որ Քրիստոս հակառակ էր ցեղապաշտութեան եւ ազգայնամոլութեան գաղափարին:

Յիշենք ուրիշ Սամարացիի մը օրինակը: Յովհաննու աւետարանը կը վկայէ, որ Սամարացի կնոջ մը վկայութեան պատճառով բազմաթիւ Սամարացիներ հաւատացին Քրիստոսի (Յհ 4.39): Այս Սամարացի կինը հանդիսացաւ վկա՛ն Քրիստոսի: Ան Քրիստոսի հետ խօսելէ ետք գնաց եւ իր քաղաքացիներուն վկայեց անոր մասին: Սամարացի կնոջ ըրածը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ աւետարանչութիւն:

Կարեւոր է նշել որ առաջին մարդիկը որոնք հաւատացին Քրիստոսի ուրիշներուն տուած վկայութեան պատճառով՝ եղան Սամարացիներ: Միւս կողմէն, յիշենք որ նոյնիսկ աշակերտներէն ոմանք չուզեցին հաւատալ Քրիստոսի երբ ուրիշներ վկայեցին անոր համար: Օրինակ, Փիլիպպոս խօսեցաւ Նաթանայէլին (Բարթողոմէոսին) Յիսուսի մասին, Նաթանայէլ չհաւատաց առաջին հերթին (Յհ 1.46): Յիսուս իր յարութենէն ետք երեւցաւ իր աշակերտներուն: Աշակերտներուն խումբէն բացակայ էր Թովմաս: Երբ աշակերտները Թովմասին ըսին որ Յիսուս իրենց երեւցաւ, Թովմաս չհաւատաց (Յհ 20.25):

Տակաւին, Փարիսեցիներուն կողմէ ղրկուած տաճարին պահակները որոնք ղրկուած էին ձերբակալելու Քրիստոսը, երբ վերադարձան եւ վկայեցին ըսելով. *«Այս մարդուն պէս խօսող երբեք չենք տեսած»*, Փարիսեցիները ո՛չ միայն չհաւատացին, այլեւ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին ըսելով. *«Ի՞նչ, դո՞ւք ալ խաբուեցաք: Իշխանաւորներէն կամ Փարիսեցիներէն ոեւէ մէկը հաւատա՞ց անոր»* (Յհ 7.46-48): Սուրբ Գիրքը բացայայտօրէն ցոյց կու տայ, որ հեթանոսներ աւելի շուտ եւ աւելի շատ ուշադրութիւն կը դարձնէին եւ կը հաւատային զՔրիստոս իբրեւ աշխարհի Փրկիչը հռչակող աւետարանիչներու, քան հրեաներ:

Առնենք Մատթէոսի 15-րդ գլխուն մէջ յիշուած Քանանացի կնոջ օրինակը: Այս կինը Սուրիական Փիւնիկէէն էր (Մր 7.26): Փիւնիկէի բնակիչներուն կը տրուէր նաեւ Քանանացի կոչումը: Քանանացի կոչումը ո՛չ միայն կը ցուցնէ որ կինը հեթանոս մըն էր, այլեւ կը ցուցնէ, որ ան սերած էր այնպիսի սերունդէ մը, որ վաղեմի թշնամին էր հրեայ ազգին: 24-րդ համարին մէջ յիշուած Քրիստոսի խօսքը. *«Ես միայն Իսրայէլի ժողովուրդին կորսուած ոչխարներուն*

համար դրկուեցայ», ուստի ձեւով անհասկացողութեան կամ դժուարութեան դուռ պէտք չէ բանայ:

Քրիստոսի ծրագիրին մաս չէր կազմեր իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին աւետարանել եւ ծառայել հեթանոսներուն: Ինչո՞ւ Քրիստոս առաջին հերթին միայն հրեաներուն ուզեց քարոզել եւ ծառայել: Այս հարցումին պատասխանը Պօղոս առաքեալը կու տայ ըսելով. *«Քրիստոս հրեաներուն ծառայեց՝ որպէսզի Աստուծոյ հաւատարմութիւնը ցոյց տայ եւ նախահայրերուն եղած խոստումները հաստատէ»* (Հռ 15.8):

Վերեւ հաստատեցինք որ Քրիստոս չ'անտեսեր մարդուն հաւատքը, ըլլա՛յ ատիկա հրեային կողմէ արտայայտուած ըլլա՛յ հեթանոսին կողմէ: Քանանացի կինը աղաչեց Յիսուսի որ բժշկէր իր աղջիկը որ սաստիկ կերպով կը տանջուէր չար ոգիէ մը: Յիսուսի պատասխանը «վիրաւորական» էր. *«Ճիշդ չէ՛ մանուկներուն ձեռքէն հացը առնել եւ շուներուն նետել»:* Կինը ըսաւ. *«Այո՛, Տէ՛ր, բայց նոյնիսկ շուները իրենց տիրոջ սեղանէն ինկած փշրանքներով կը կերակրուին»:* Այն ատեն Յիսուս անոր պատասխանեց. *«Ո՛վ կին, մեծ է հաւատքդ. թող ուզածիդ պէս ըլլայ»:* Եւ նոյն վայրկեանին անոր աղջիկը բժշկուեցաւ (Մտ 15.21-28): Մեր ծրագիրին մաս չի՛ կազմեր սոյն բաժինին մեկնութիւնը կատարել: Պիտի բաւարարուինք մէկ-երկու մատնանշումներ կատարելով:

Քրիստոսի ժամանակ, Պաղեստինի փողոցներուն մէջ, մանաւանդ ճաշաժամերուն շուներուն ներկայութիւնը տուներուն շուրջ շատ բնական երեւոյթ մըն էր: Թէպէտ ուստի տանտիկին իր զաւակներուն առջեւէն կերակուրը առնելով շուներուն առջեւ չէր նետեր, եւ սակայն, կերակուրին աւելցած բաժինը շուներուն առջեւ նետելը սովորական բան մըն էր: Սեղանէն ինկած փշրանքները եւ կերակուրին աւելցած բաժինը շուներուն արդար իրաւունքը կը նկատուէր: Հետեւաբար, երբ Քրիստոս «շուն» կը կոչէ Քանանացի կինը, խորքին մէջ անոր արդար իրաւունքը նկատած կ'ըլլայ՝ անոր աղջկան բժշկութիւնը: Քանանացի կինը մանուկներուն իրաւունքը եղող հացէն չպահանջեց, այլ պահանջեց այն ինչ որ իր «իրաւունքն» էր, այսինքն՝ փշրանքները անոնց կերած հացին:

Այս բոլորին մէջ մեզ ամենէն շատ հետաքրքրողը եւ անմիջականօրէն մեր նիւթին հետ սերտ առնչութիւն ունեցողը, Քրիստոսի խրախուսիչ խօսքն է ուղղուած Քանանացի կնոջ. *«Ո՛վ կին, մեծ է հաւատքդ. թող ուզածիդ պէս ըլլայ»:* Ուշագրաւ իրողութիւն է որ Քրիստոս իր հիացմունքն ու զարմանքը յայտնեց Քանանացի կնոջ հաւատքին համար: «Ուշագրաւ իրողութիւն»

կոչեցի այս մէկը, որովհետեւ թէպէտ Քրիստոս կը գնահատէր մարդոց հաւատքը, բայց ան ընդհանրապէս չէր ապշեր անոնց յայտնաբերած հաւատքին համար: Պէտք է կարեւորութեամբ ընդգծել, որ Քրիստոս միայն երկու անհատներու ցուցաբերած հաւատքին համար իր հիացմունքը յայտնեց: Այդ երկու մարդիկը հեթանոսներ էին եւ ո՛չ թէ հրեաներ: Առաջինը, Քանանացի կնոջ պարագան է, իսկ երկրորդը, Հռոմայեցի հարիւրապետին պարագան է:

Հռոմայեցի հարիւրապետին վերաբերեալ Քրիստոս ըսաւ. *«Կ'ըսեմ ձեզի, թէ նոյնիսկ Իսրայէլի մէջ այսպիսի հաւատք ունեցող մը չգտայ»* (Մտ 8.10): Քրիստոսի խօսքը ուղղուած Քանանացի կնոջ եւ Հռոմայեցի հարիւրապետին կ'ապացուցանեն, որ ան այլամերժ մը չէր, ցեղապաշտ մը չէր, ազգայնամոլ մը չէր, այլ ան Փրկիչն էր համայն մարդկութեան, ազատագրողն էր մեղքի բոլոր գերիներուն, փրկութեան ճամբան էր բոլոր կորսուածներուն, վերականգնեցնող «Սամարացին» էր բոլոր գլորածներուն:

Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին իր առաքելութիւնը իրագործեց Պաղեստինի նեղ սահմաններէն ներս, բայց իր կամքն ու ծրագիրն էր որ իր խաչելութենէն, յարութենէն եւ Հոգեգալուստէն ետք, փրկութեան աւետիսը տարածուէր համայն աշխարհի մէջ: Ի՛նքն էր որ «մարգարէացաւ» ըսելով. *«Արեւելքէն ու արեւմուտքէն, հիւսիսէն եւ հարաւէն մարդիկ պիտի գան եւ Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ բազմին»* (Ղկ 13.29 հմմտ Մտ 8.11): Կասկածէ վեր է որ Քրիստոս իր այս խօսքով կ'ակնարկէ աշխարհի չորս ծագերուն եւ ո՛չ թէ Պաղեստինի սահմաններուն:

Մտաբերեցէք նաեւ Քրիստոսի ուրիշ մէկ խօսքը որ նոյն իմաստը կ'ընդգրկէ. *«Տակաւին ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ, որոնք այս փարախէն դուրս են. պարտաւոր եմ զանոնք եւս ներս բերել: Անոնք ալ ինծի մտիկ պիտի ընեն, եւ պիտի ըլլան մէկ հօտ՝ մէկ հովիւով»* (Յհ 10.16): Վերոյիշեալ երկու խօսքերը (որ խորքին մէջ խոստումներ են), Քրիստոս արտասանեց իր նախքան յարութիւնը:

Ան նմանօրինակ երկու խօսքեր եւս արտասանեց իր յարութենէն ետք նաեւ զորս կ'արժէ յիշել: Մտ 28.19-ին մէջ կը կարդանք. *«Գացէք եւ բոլոր ժողովուրդները ինծի աշակերտ դարձուցէք»:* Շատ յստակ է, որ *«բոլոր ժողովուրդները»* բացատրութիւնը չի՛ վերաբերիր միայն հրեաներուն, այլ կ'ընդգրկէ ամբողջ մարդկութիւնը: Իսկ Գրծ 1.8-ին մէջ կը կարդանք. *«Երբ Սուրբ Հոգին իջնէ ձեր վրայ, զօրութեամբ պիտի լեցուիք եւ իմ*

վկաներս պիտի ըլլաք՝ Երուսաղէմի, ամբողջ Հրէաստանի եւ Սամարիայի մէջ, եւ մինչեւ աշխարհի ծայրամասերը»:

Այո՛, Քրիստոսի թագաւորութեան սահմանները *«մինչեւ աշխարհի ծայրամասերը»* կը հասնին: Ամէն մարդ կրնայ մուտք գործել Աստուծոյ Որդիին թագաւորութեան սահմանէն ներս, առանց մտավախութիւնը ունենալու որ կրնայ մերժուիլ: Քրիստոս խոստացաւ չմերժել իրեն եկողը (Յհ 6.37): Ան չի՛ կրնար խոստմնադրուժ ըլլալ: Ան իր բերնով ըսածը՝ իր ձեռքով կատարող Աստուած է (Գ.Թգ 8.15):

43.- Յովհաննէս Մկրտիչի կատարած մկրտութիւնը ապաշխարութեան մկրտութիւն էր (Մտ 3.11), Յիսուս սակայն պէտք չունէր ապաշխարութեան, ուստի ինչո՞ւ մկրտուեցաւ: Քանի մը պատճառներով.-

1.- Յիսուսի մկրտութիւնը փոխանորդական մկրտութիւն էր, այսինքն՝ մեր փոխարէն կատարուած մկրտութիւն էր: Ճիշդ ինչպէս իր խաչելութիւնը փոխանորդական էր, այսինքն՝ մեր փոխարէն եւ մեզի համար կատարուած խաչելութիւն մըն էր: Հետաքրքրական է նկատի առնել որ նոյնիսկ խօսքեր կան զորս Յիսուս արտասանեց եւ որոնք փոխանորդական են: Օրինակ, երբ խաչին վրայ ըսաւ. *«Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ լքեցիր զիս»* (Մտ 27.46), յստակ է որ այս խօսքը մարդկութեան անունով ու բերնով էր որ կ'արտասանէր: Աստուած Յիսուսը չէր որ լքած էր, այլ լքած էր այն մեղաւոր ու անզիղջ մարդկութիւնը զոր ներկայացուած էր Յիսուսի անձին մէջ: Յիսուս մարդոց մեղքերը իր վրայ առնելով խաչ բարձրացաւ, եւ որովհետեւ մարդոց մեղքերը իր անձին վրայ կը կրէր, կարծէք պահուան մը համար ինքզինք Աստուծմէ լքուած զգաց, բայց կը կրկնեմ, ինք չէր որ լքուած էր, այլ՝ մեղաւոր մարդկութիւնը: Յիսուսի խօսքին նպատակը, ցոյց տալն է թէ ինչպէս մեղքը բաժանում կը բերէ Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ:

2.- Յիսուս մկրտուեցաւ, վաւերացուցած ըլլալու համար Յովհաննէս Մկրտիչի իրաւասութիւնը եւ իշխանութիւնը մկրտելու մարդիկը:

3.- Յիսուս մկրտուեցաւ, ինչպէս մեր հայրերը կ'ըսեն, իր մարմինով մաքրելու համար Յորդանան գետի ջուրը, որ հետագային մկրտութեան աւազանին խորհրդանիշը պիտի ըլլար: Այս բացատրութեամբ, Յիսուս իր մկրտութեամբ հետագային հաստատուելիք մկրտութեան աւազանն է որ սրբագործեց:

4.- Եթէ երբեք Յիսուս ապաշխարութեան մկրտութեամբ մկրտուեցաւ, մկրտուեցաւ ցոյց տալու համար որ ամէն մարդ պէտք է անցնի այդ ապաշխարութեան ընթացքէն:

5.- Ուրիշ պատճառ թէ ինչո՛ւ Յիսուս մկրտուեցաւ, Յիսուս ինք կը յիշէ. *«Որովհետեւ այսպիսով կատարած պիտի ըլլանք Աստուծոյ արդար կամքը»* (Մտ 3.15): Աստուծոյ արդար կամքն էր որ Յիսուս իր մկրտութեամբ, մարդիկը առաջնորդէր Աստուծոյ արդարութեան: Քրիստոս իր մկրտութեամբ՝ իրմով արդարանալու ճամբան է որ բացուած յայտարարած եղաւ:

6.- Մեր Տէրը մկրտուեցաւ, ցոյց տալու համար որ Աստուծոյ կամքն էր որ մկրտութեան խորհուրդը փոխարինէր թլփատութեան ուխտը: Տիրոջ մկրտութեամբ Աստուած նոր ուխտ մըն էր որ կը կնքէր մարդկութեան հետ:

7.- Հեղինակ մը ըսած է. *«Ինչ որ հետագային Յիսուս պիտի սորվեցնէր եւ ուսուցանէր, սկիզբէն ինք այդ բոլորը կատարեց: Օրինակ, հետագային ան Սուրբ Երրորդութեան անունով մկրտել պիտի պատուիրէր իր աշակերտներուն, ահա ինք, իր առաքելութեան սկիզբը մկրտուեցաւ»:*

8.- Յիսուսի ջուրով մկրտութիւնը նախապատրաստութիւն մըն էր «Սուրբ Հոգիով եւ կրակով» մկրտութեան: Ուշագրաւ է որ Յովհաննէս Մկրտիչ, քիչ մը վերեւ խօսելէ ետք ջուրով մկրտութեան մասին՝ անմիջապէս կը խօսի «Սուրբ Հոգիով եւ կրակով» մկրտութեան մասին (Մտ 3.11):

9.- Երբ Յիսուս մկրտուեցաւ՝ Սուրբ Հոգին եկաւ եւ հանգչեցաւ իր վրայ եւ մեր երկնաւոր Հայրը վկայութիւն տուաւ ըսելով. *«Ասիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հաճեցայ»* (Մտ 3.16-17): Ասիկա տեղի ունեցաւ, որպէսզի յիշենք ու գիտնանք, որ ամէն անգամ երբ կը մկրտենք մեր մանուկները՝ անոնք Սուրբ Հոգին կը ստանան եւ կը դառնան Աստուծոյ սիրելի զաւակները:

44.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Այդ օրերուն վա՜յ է եկեր յղիներուն եւ ստնտու կիներուն»* (Մտ 24.19):

Յղիները կը ներկայացնեն մեղքով յղացած եւ լեցուած մարդիկը: Ինչպէս երբ այր եւ կին իրարու հետ կը յարաբերին, կինը կը յղանայ մանուկով մը, այնպէս ալ, երբ ոեւէ մարդ կը սիրէ աշխարհը եւ կը յարաբերի աշխարհին հետ՝ կը յղանայ աշխարհով: Այսպիսիներուն վիճակը Տիրոջ գալստեան օրը անտանելի պիտի ըլլայ:

Ջուր տեղ չէ որ Քրիստոս յղի կնոջ օրինակը կու տայ խօսելու համար մեղքով լեցուած մարդոց մասին: Ինչպէս յղի կինը դժուար կրնայ վազել, կամ ինչպէս երբ իր ծննդաբերութեան ժամանակը հասնի, երկունքը մէ՛կ անգամէն կը բռնէ զինք եւ չի՛ կրնար ազատիլ, այնպէս ալ, մեղքով լեցուած մարդը Տիրոջ գալստեան ժամանակ ո՛չ պիտի կարենայ վազել ու փախչիլ եւ ո՛չ ալ պիտի կարենայ ազատիլ ու պահուըտիլ:

Իսկ որո՞նք կը ներկայացնեն «ստնտու կիները»: Ասոնք կը ներկայացնեն այն մարդիկը՝ որոնք թունալից կաթ կը ջամբեն իրենց չորս կողմիններուն իրենց բամբասանքներով, իրենց զրպարտութիւններով, իրենց սուտերով, ըսի-ըսաւ-ներով, քսութիւններով, եւայլն:

«Ստնտու կիները» կրնան ըլլալ նաեւ այն մարդիկը՝ որոնք Քրիստոսի Աւետարանին ճշմարտութիւնը կը խեղաթիւրեն եւ այդպէս կը ներկայացնեն ուրիշներուն:

Յովհաննէս Երզնկացի որ շարունակած է Ներսէս Շնորհալիի կիսատ մնացած Մատթէոսի Աւետարանին մեկնութիւնը, կը հաստատէ թէ յղի կիները բանսարկուին չարութեամբ եւ անօրէնութեամբ յղացած մարդիկն են, որոնք կը դիեցնեն անառակ ցանկութեան աղտոտ կաթը:

45.- Ի՞նչ է տարբերութիւնը «Սուրբ Հոգիի մկրտութեան» եւ «Սուրբ Հոգիի լեցունութեան»:

Եթէ աղօթքի մը պահուն Սուրբ Հոգին ստանաք եւ սկսիք անծանօթ լեզուներով խօսիլ, կամ մարգարէութիւն ընել, կամ ուրախութեամբ լեցուիլ, կամ նոյնիսկ խնդալ, ասիկա Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալ չի նշանակեր: Ասիկա Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է, իսկ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը հոգեւոր կեանքին առաջին քայլն է եւ ո՛չ թէ վերջին քայլը: Անոնք որոնք Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը առնելով կը կարծեն որ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը առին, անոնք չեն կրնար աճիլ իրենց հոգեւոր կեանքին մէջ, որովհետեւ կը գոհանան Հոգիին հպումով կամ մկրտութեամբ եւ ալ չեն փնտռեր Հոգիին լեցունութիւնը:

Հետեւեալ օրինակները յստակօրէն ցոյց կու տան թէ ի՛նչ է Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը.-

1.- Ղուկաս կը հաստատէ որ Պենտէկոստէի օրը, մէկտեղուած հաւատացեալներուն վրայ Սուրբ Հոգին իջաւ եւ անոնք սկսան տարբեր լեզուներով խօսիլ (Գրծ 2.4): Ասիկա Սուրբ Հոգիին

մկրտութիւնն է եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը: Լեցունութիւնը ամբողջական փոխակերպում յառաջ կը բերէ: Բան մը՝ որ մենք չենք տեսներ, օրինակ, Պետրոս առաքեալին կեանքին մէջ, նոյնիսկ այս դէպքէն ետք (Գղ 2.11-14):

2.- Եփեսացիներ Տէր Յիսուսի անունով մկրտուեցան եւ *«երբ Պօղոս ձեռքը դրաւ անոնց գլխուն, Սուրբ Հոգին իջաւ անոնց վրայ, անծանօթ լեզուներով կը խօսէին ու կը մարգարէանային»* (Գրծ 19.5-6): Ասիկա եւս Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը:

3.- Երբ Պետրոս առաքեալ կը խօսէր Կոռնելիոսի տունը հաւաքուած հեթանոսներուն՝ Սուրբ Հոգին իջաւ անոնց վրայ եւ անոնք սկսան անծանօթ լեզուներով խօսիլ (Գրծ 10.44-46): Այս եւս Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է պարզապէս եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը:

Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալու համար՝ մարդիկ պէտք է երկա՛ր տարիներ ապրած ըլլան Սուրբ Հոգիով եւ երկար տարիներ սորված ըլլան Սուրբ Հոգիով առաջնորդուիլ, մինչդեռ հոս յիշուած մարդիկը տակաւին մէկ վայրկեան առաջ հեթանոսներ էին:

4.- Երբ Պետրոս եւ Յովհաննէս առաքեալները իրենց ձեռքերը դրին Սամարացիներուն գլխուն վրայ՝ *«անոնք Սուրբ Հոգին ստացան»* (Գրծ 8.17): Եթովպիացի ներքինին մկրտուելէ ետք՝ Սուրբ Հոգին իջաւ անոր վրայ (Գրծ 8.39): Ասոնց համար նոյնիսկ չ'ըսուիր թէ Սուրբ Հոգին ստանալէ ետք՝ անծանօթ լեզուներով խօսեցան:

Տակաւին, կան ուրիշներ որոնց համար կ'ըսուի թէ մկրտուեցան բայց նոյնիսկ չ'ըսուիր եթէ երբեք Սուրբ Հոգին առին թէ ոչ, ինչպէս օրինակ բանտապետը (Գրծ 16.33), Լիդիան (Գրծ 16.15), Պենտէկոստէի օրը մէկտեղուած հազարաւոր հաւատացեալները (Գրծ 2.41), ժողովրդապետ Կրիսպոսն ու շատ մը Կորնթացիներ (Գրծ 18.8): Եւայլն:

Քանի մը մատնանշումներ.-

1.- Սուրբ Հոգիին պարգեւները չեն որ մեզ Սուրբ Հոգիին լեցունութեան կ'առաջնորդեն: Ստեփանոս անծանօթ լեզուներով չէ խօսած բայց ունէր լեցունութիւնը Սուրբ Հոգիին (Գրծ 6.5): Ճիշդ է որ Ստեփանոս *«մեծամեծ հրաշքներ եւ նշաններ կը կատարէր»* (Գրծ 6.8), բայց այս մեծամեծ հրաշքներն ու նշանները չէին որ զինք առաջնորդեցին Սուրբ Հոգիին լեցունութեան, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնն էր որ զինք առաջնորդեց այդ մեծամեծ հրաշքներն ու նշանները գործելու:

2.- Քրիստոնեայ մարդուն նպատակը միայն Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանալը չէ, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը

ստանալը: Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է (հպումն է) որ մեզ կ'առաջնորդէ Սուրբ Հոգիին լեցունութեան, որ կրնայ երկար ժամանակ խլել մեզմէ, բայց երբեք ալ կարող պիտի չըլլանք Սուրբ Հոգիին ամբողջական լեցունութիւնը ապրիլ, մինչեւ որ փոխադրուինք երկինք:

3.- Քու նպատակդ ի՞նչ է, պարզապէս երկինք մտնե՞լը, մազապուրծ փրկուի՞լը, հազիւ դժոխքէն ազատի՞լը: Քրիստոնեայ մարդուն նպատակը ո՛չ թէ պարզապէս փրկուիլ ու երկինք մտնելն է, այլ՝ սուրբ ըլլալ եւ երկինք մտնելը: Իսկ մեզ սրբացնողը Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը չէ, ո՛չ ալ անոր պարգեւները, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնն է, անոր պտուղներն են, անոր ներբնակութիւնն է: Բայց ասոնք ալ չեն ըլլար առանց Սուրբ Հոգիին մկրտութեան:

4.- Սուրբ Հոգին կրնայ ներգործել մեր մէջ եւ մեզ անծանօթ լեզուներով խօսեցնել տալ, բայց եթէ երբեք չներբնակի մեր մէջ՝ անկարելի է որ կարենանք ապրիլ լեցունութիւնը Սուրբ Հոգիին:

5.- Հարց կ'ուզեմ տալ, ո՛չ թէ պարզունակ հաւատք ունեցող հաւատացեալ մամիկներուն ու պապիկներուն, որոնց կեանքը զարդարուած է Սուրբ Հոգիին ինը պտուղներով, եւ որոնց համար պատրաստուած է երկինքի մէկ խոնարհ «անկիւնը», այլ անոնց՝ որոնք կ'ըսեն թէ Սուրբ Հոգիին պարգեւները ունին.-

Գիտէ՞ք որ կրնաք Սուրբ Հոգիին ինը պարգեւները ունենալ եւ չփրկուիլ, եթէ երբեք Հոգիին պտուղները բացակայ են ձեր կեանքէն:

Գիտէ՞ք որքան բան պիտի տուժէք եթէ առանց Հոգիով լեցուած ըլլալու մտնէք Հոգիով լեցուած երկինքը:

Գիտէ՞ք որ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը չէ որ ձեզ կարող կը դարձնէ ապրիլ այն նպատակին համար որ Աստուած ձեզ ստեղծեց, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը:

Գիտէ՞ք որ դուք չէք կրնար ըլլալ այն մարդը որ Աստուած կ'ուզէ որ դուք ըլլաք առանց Սուրբ Հոգիին լեցունութեան: Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը եւ Սուրբ Հոգիին պարգեւները չեն որ կ'օգնեն ձեզի որ դուք Աստուծոյ ուզած մարդը ըլլաք, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը:

Մէկը կրնայ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը եւ Սուրբ Հոգիին ինը պարգեւները ունենալ առանց ունենալու Սուրբ Հոգիին պտուղները՝ *«Սէր, ուրախութիւն, խաղաղութիւն, համբերատարութիւն, ազնուութիւն, բարութիւն, հաւատարմութիւն, հեզութիւն, ժուժկալութիւն»* (Գղ 5.22-23): Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալն է որ կ'օգնէ մեզի ունենալու Սուրբ Հոգիին պտուղները:

Սուրբ Հոգիին ինը պտուղները իրե՛նք փաստ են որ մենք Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունինք եւ ո՛չ թէ անոր ինը պարգեւները: Ուստի, երբ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանանք, անով չբաւարարուինք, այլ ձգտինք Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալու:

Ինչպէս Սուրբ Հոգիով սրբուած ջուրին մէջ մկրտուող մանուկը չի կրնար փրկուիլ եթէ իր մկրտութենէն ետք չստանայ քրիստոնէական դաստիարակութիւն, այնպէս ալ, Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանալէ ետք, այլ խօսքով՝ Սուրբ Հոգիին առաջին հպումը ստանալէ ետք, եթէ չսորվինք Հոգիով առաջնորդուիլ (Գղ 5.18), եթէ չսորվինք *«Աստուծոյ Հոգիով լեցուած պաշտամունք»* կատարել (Փլպ 3.3), չենք կրնար փրկուիլ, իսկ նոյնիսկ եթէ փրկուինք, մեզի համար Աստուծոյ ունեցած ծրագիրն ու նպատակը չենք կրնար իրագործած ըլլալ, եւ նման պարագայի, Աստուծոյ արքայութեան մէջ պիտի չունենանք այն փառքը որ պէտք է որ ունենանք յարութենէն ետք:

46.- Արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենա՞նք:

Յիսուս կ'ըսէ թէ երբ յարութիւն առնենք՝ հրեշտակներուն նման պիտի ըլլանք (Մտ 22.30): Երկինքի բոլոր հրեշտակները իրենց անունները ունի՞ն: Այո՛, ունի՛ն: Քանի անոնք իրենց անունները ունին, եւ քանի որ մենք անոնց նման պիտի ըլլանք, բնականօրէն մենք եւս մեր անունները պիտի ունենանք արքայութեան մէջ:

Անուն ունենալը՝ անձի յատուկ է: Այլ բացատրութեամբ մը, անուն ունենալը՝ անձ կամ անձնաւորութիւն (personality) ըլլալու հետ կապ ունի: Տակաւին, անուն ունենալը՝ ինքնութիւն ունենալու հետ առնչութիւն ունի: Մենք արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենանք, որովհետեւ անձնաւորութիւն պիտի ըլլանք եւ մեզի յատուկ ինքնութիւն պիտի ունենանք, ճիշդ ինչպէս է պարագան երկնային բոլոր մարմիններուն:

Յիսուս ինքն իսկ անուղղակիօրէն հաստատեց թէ արքայութեան զաւակները իրենց անունները պիտի ունենան երբ ըսաւ. *«Դռնապանը դուռը կը բանայ անոր եւ ոչխարները իր ձայնին կը հետեւին: Իրենց անուններով կը կանչէ իր ոչխարները եւ դուրս կը տանի զանոնք»* (Յհ 10.3):

Դաւիթ մարգարէն ինք եւս ակնարկութիւն կ'ընէ թէ հաւատացեալները իրենց անունները պիտի ունենան արքայութեան մէջ: Ան կ'ըսէ. *«Տէրը աստղերուն թիւը կը համրէ:*

Զանոնք իրենց անուններովը կը կանչէ» (Սղ 147.4)։ Յստակ է որ աստղերը մեր գիտցած աստղերը չեն, այլ՝ հաւատացեալներն են։ Պօղոս առաքեալ խօսած ատեն հաւատացեալներու յարութեան մասին, կը հաստատէ թէ ոմանց մարմինները պիտի ըլլան արեւու նման շքեղ, ուրիշներունը՝ լուսինի պէս շքեղ, եւ ուրիշներունը՝ աստղերու պէս շքեղ (Ա.Կր 15.41-42)։ Հոս եւս հաւատացեալները կը կոչուին՝ աստղ։ Ի միջի այլոց, յիշենք նաեւ որ Յիսուս ինք եւս կոչուած է՝ Աստղ (Յյտ 22.16։ Բ.Պտ 1.19)։

Յիսուս խօսելով յաղթանակող մարդուն մասին՝ կ'ըսէ. *«Անոր վրայ պիտի գրեմ իմ Աստուծոյս անունը, ինչպէս նաեւ իմ Աստուծոյս քաղաքին անունը, այսինքն՝ Նոր Երուսաղէմ, որ երկինքէն՝ իմ Աստուծոյս մօտէն պիտի իջնէ։ Եւ անոր վրայ պիտի գրեմ նաեւ իմ նոր անունս»* (Յյտ 3.12, 14.1, 22.4)։ Երեք անգամ անուն դնելու մասին կը խօսի Յիսուս։ Թէպէտ անձնական եւ յատուկ անուններ դնելու մասին չէ որ կը խօսի, բայց այս համարը եւս կրնանք անուղղակի ակնարկութիւն սեպել անուններու տրւչութեան։

Անուն ունենալը՝ իշխանութիւն ունենալուն հետ կապուած է։ Հաւատացեալներ պիտի թագաւորեն ու իշխեն Աստուծոյ արքայութեան մէջ։ Իբրեւ իշխանութիւն ունեցող մարդիկ՝ անոնք իրենց անունները պիտի ունենան, ինչպէս Գաբրիէլ հրեշտակը իր անունը ունի, Միքայէլ հրեշտակը իր անունը ունի եւ ուրիշներ։ Մենք չե՛նք գիտեր թէ հաւատացեալներ ի՛նչ իշխանութիւն պիտի ունենան երկինքի մէջ, բայց մեզ հետաքրքրող եւ մեզի համար ամենէն կարեւոր իշխանութիւնը՝ Աստուծոյ որդիներ ըլլալու իշխանութիւնն է (Յհ 1.12)։

Գեհենն նետուածները անուններու փոփոխութիւն պիտի չունենան։ Անոնց *«սերունդը յաւիտեան պիտի չյիշուի»* (Ես 14.20)։ Հետաքրքրական է յիշել աղքատ Ղազարոսին առակը։ Յիսուս կը յիշէ աղքատին անունը՝ Ղազարոս, բայց չի յիշեր հարուստին անունը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ Ղազարոս կը ներկայացնէ փրկուած մարդիկը, եւ փրկուած մարդիկը իրենց անունները պիտի ունենան, մինչդեռ հարուստին անունը չի յիշեր, որովհետեւ հարուստը կը ներկայացնէ կորսուած մարդիկը, եւ կորսուած մարդիկը իրենց անունները պիտի չունենան, կամ գոնէ նոր անուններ պիտի չունենան։

Հարկաւ գեհեն նետուած մարդը գիտէ թէ ինք ո՛վ է եւ ի՛նչ անուն կը կրէ. բայց երբ կ'ըսենք թէ անոնք անուններ պիտի չունենան, պարզապէս ըսել կ'ուզենք թէ անոնք պիտի չճանչցուին

եւ չընդունուին Քրիստոսի կողմէ, ո՛չ ալ իշխանութիւն պիտի ունենան:

47.- Ի՞նչ բացատրութիւն կարելի է տալ Յիսուսի հետեւեալ խօսքին վերաբերեալ.- *«Ձեր վրայ առէք իմ լուծս: Քանի իմ լուծս դիւրաւ տանելի է եւ բեռս՝ թեթեւ»* (Մտ 11.29-30):

Քանի մը ամփոփ մատնանշումներ.-

1.- Ի՞նչ է այն լուծը զոր Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ մեր վրայ առնելու: Աշխարհի մէջ երկու տեսակ լուծ կայ՝ Յիսուսի լուծը եւ Սատանային լուծը: Սատանային լուծը՝ մեղքի լուծն է, իսկ Յիսուսի լուծը՝ մեղքին համար տառապելու լուծն է: Նախորդ համարին մէջ, Յիսուս կոչ կ'ուղղէ յոգնածներուն եւ բեռնաւորուածներուն իրե՛ն գալու: Յոգնածներն ու բեռնաւորուածները՝ մեղքերով ծանրաբեռնուածներն են, մեղքի լուծին տակ տառապողներն են: Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ հրաժարելու մեղքի տառապեցնող լուծէն եւ մեր վրայ առնելու ի՛ր լուծը որ «դիւրաւ տանելի է»:

Մեղքը բոլորի՛ն կը տառապեցնէ: Կը տառապեցնէ թէ՛ իրեն հնազանդողներուն եւ թէ՛ իր ընդդիմադիրներուն: Քանի այդպէս է, աւելի նախընտրելի է տառապիլ մեղքի դէմ մեր ցուցաբերած ընդդիմութեան համար, քան տառապիլ մեղքի հանդէպ մեր ցուցաբերած հնազանդութեան համար: Եւ խորքին մէջ, Յիսուս ճիշդ ա՛յս է որ կ'ուզէ որ մենք ընենք: 28-րդ համարին մէջ, ան կը պահանջէ որ վա՛ր դնենք մեղքի բեռը կամ լուծը, իսկ 29-րդ համարին մէջ, կը պահանջէ որ մեր վրայ առնենք ի՛ր լուծը որ «դիւրաւ տանելի է», եւ իր բեռը որ «թեթեւ» է:

2.- Յիսուսի լուծը նաեւ՝ հնազանդութիւնն է: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ Յիսուս *«իր չարչարանքներու փորձառութեամբ սորվեցաւ՝ թէ ի՛նչ բան է հնազանդութիւնը»* (Եբր 5.8): Աստուծոյ ընդդիմացող եւ Աստուծոյ անհնազանդ մարդկութեան այս սերունդին մէջ Աստուծոյ հնազանդիլը լուծ մըն է: Լուծ չէ՞ երբ հաւատքի մեր կեանքին համար կը ծաղրուինք: Լուծ չէ՞ երբ Քրիստոսի Աւետարանին համար ատելութեան ու հալածանքի ենթակայ կ'ըլլանք: Այո՛, լուծ է, բայց լուծ մը որ դիւրաւ տանելի է, որովհետեւ կը վայելենք Աստուծոյ օգնականութիւնը, Սուրբ Հոգիին զօրակցութիւնը:

3.- Յիշենք որ ծառաները իրե՛նք են որ *«ծառայութեան լուծին տակ»* կ'ըլլան (Ա.Տմ 6.1): Այս իմաստով, երբ Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ

որ իր լուծը մեր առնենք, խորքին մէջ, մեզ հրաւիրած կ'ըլլայ որ ծառա՛յ ըլլանք իրեն, իր ծառայութեան նուիրուինք, իրե՛ն ծառայենք, ի՛ր կամքը կատարենք:

4.- Քրիստոսի լուծը՝ տառապանքի լուծն է: Խօսքը պատահական տառապանքի մասին չէ, այլ՝ Քրիստոսի՛ անուան ու փառքին համար ապրուած տառապանքին մասին, ահա թէ ինչո՛ւ Յիսուս «լուծ»ը կը կոչէ ի՛ր լուծը՝ «իմ լուծս»: Առանց Քրիստոսի փառքին համար տառապելու լուծը մեր վրայ առնելու՝ չենք կրնար Քրիստոսի փառքին մասնակից դառնալ:

5.- Քրիստոսի լուծը կրելը՝ Քրիստոսի խաչը կրելն է: Քրիստոս մեզ հրաւիրեց իր խաչը կրելու եւ իրեն հետ մեռնելու ամէն օր: Բայց քանի խաչը՝ Քրիստոսի՛ խաչն է, եւ քանի մահը՝ իր չարչարանքներուն մասնակցութիւն է, չարչարանքը հանգիստի կը փոխուի, մահը՝ կեանքի, եւ խաչը՝ յարութեան, եւ այս ձեւով, Տիրոջ լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը դառնայ (Դադրոս Մալդի):

6.- Քրիստոս իր լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը կոչէ, որովհետեւ ի՛նքն է որ կ'օգնէ մեզի, կը զօրացնէ մեզ, կը զօտեպնդէ մեզ, եւ կարող կը դարձնէ պայքարելու մեղքին դէմ ու յաղթելու անոր: Արդարեւ, ո՞ր մէկ լուծը աւելի «դիւրաւ տանելի է»: Աստուծոյ վստահելու եւ մեղքին դէմ պայքարելո՞ւ լուծը, թէ՝ զԱստուած լքելու ու մեղքին յանձնուելու լուծը: Կամ ո՞ր մէկ բեռը աւելի թեթեւ է: Սատանային հնազանդելո՞ւ բեռը, թէ՝ Աստուծոյ հնազանդելու բեռը: Իսկութեան մէջ, Աստուծոյ հնազանդելու բեռը ոչ միայն թեթեւ է, այլեւ նոյնիսկ զանիկա «բեռ» պէտք չէ կոչել, որովհետեւ Սուրբ Հոգիին կողմէ մեզի շնորհուած զօրութեամբ անիկա կը դադրի բեռ ըլլալէ ու կը դառնայ հաճոյք եւ օրհնութիւն:

7.- Տառապանքի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» դարձնողը՝ ապագայի վերաբերեալ մեր ունեցած յոյսն է նաեւ: Քրիստոսի համար տառապող ամէն անհատ գիտէ որ դատաստանի օրը վարձատրութիւն ու հատուցում, փառք ու պատիւ կը սպասէ իրեն, եւ ճիշդ այս յոյսն ու ակնկալութիւնն է որ Քրիստոսի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը դարձնէ: Հետաքրքրական է որ Պօղոս առաքեալ ինք եւս ներկայի մեր կրած նեղութիւնը «թեթեւ» կ'որակէ երբ իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ գալիք փառքին վրայ. *«Ներկայի մեր կրած այս թեթեւ նեղութիւնը արտակարգօրէն գերազանց եւ յաւիտենական փառք մը կ'ապահովէ մեզի»* (Բ.Կր 4.17):

8.- Քրիստոսի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կ'ըլլայ երբ սիրայօժար կերպով զանոնք մեր վրայ կ'առնենք: Օգոստինոս կ'ըսէ. *«Երբ ըսեմ, թէ՝ ինծի հետեւելու համար պէտք է ուրանաս անձդ, դժուա՞ր կը գտնես այս պատուէրը: Ո՛չ, դժուար չէ եւ ոչ ալ ծանր, որովհետեւ օգնականդ եմ ես: Սէրը կը նուազեցնէ պատուիրանին ծանրութենէն»:*

9.- Քրիստոս միայն լուծ չէ որ կու տայ, այլ նաեւ յաղթանակի պսակ: Արքայութեան պսակը Քրիստոսի լուծը յաղթականօրէն տանողներուն համար է: Սատանան իր տուած մեղքի լուծին փոխարէն՝ յաւելեալ չարչարանքի լուծեր կը խոստանայ դժոխքին մէջ, մինչդեռ Յիսուս, իր տուած լուծին փոխարէն՝ յաւիտենական հանգիստ կը խոստանայ:

48.- Ինչո՞ւ Պիղատոս սպաննել տուաւ այն Գալիլեացիները որոնք եկած էին Աստուծոյ զոհ մատուցանելու (Ղկ 13.1-2):

Այս դէպքին մասին Քրիստոսի ժամանակակից հեղինակներ չեն անդրադառնար: Բայց հրեայ պատմիչ՝ Յովսէփոս, կը խօսի Պիղատոսի կողմէ որոշ Գալիլեացիներու սպաննութեան մասին, որոնք իրենց առաջնորդին գլխաւորութեամբ Գարիզիմ լեռը կ'երթային, ուր կառուցուած էր իրենց տաճարը, հոն զոհ մատուցանելու համար: Մեկնիչներ կ'ըսեն թէ Յովսէփոսի յիշած այս դէպքը չի նոյնանար Աւետարանի (Ղկ 13.1-2) տուեալ հատուածին հետ, որովհետեւ, հոս յիշուած Գալիլեացիները Երուսաղէ՛մ եկած էին եւ Երուսաղէմի՛ տաճարին մէջ էր որ իրենց զոհերը կը մատուցանէին եւ ո՛չ թէ Գարիզիմ լերան վրայ շինուած տաճարին մէջ:

Ոմանք հիմնուելով Գործք Առաքելոց գիրքին 5.37-ին վրայ, որ կը խօսի Յուդա անունով Գալիլեացիի մը մասին, որ *«բազմաթիւ ժողովուրդ ապստամբութեան մղեց»,* կը կարծեն որ յիշեալ Գալիլեացիները անոր խումբին կը պատկանէին կամ անոր հետեւորդներն էին, ատոր համար ալ Պիղատոս սպաննել տուաւ զիրենք երբ եկած էին զոհ մատուցանելու Աստուծոյ Երուսաղէմի մէջ: Բայց Պիղատոս չսպաննեց զանոնք պարզապէս որովհետեւ ապստամբ խռովարարներ էին, այլ որովհետեւ անոնք նաեւ կը մերժէին ճանչնալ Կայսրին իշխանութիւնը եւ մաքս չէին վճարեր անոր: Նման երեւոյթ Պիղատոս չէր կրնար հանդուրժել, որովհետեւ կրնար մեծ գլխու ցաւ բերել իրեն Հռոմի կայսրին դիմաց, քանի ինք հռոմայեցի էր եւ Հռոմի կայսրին կողմէ կառավարիչ նշանակուած

էր Հրէաստանի, Սամարիայի եւ Եդոմի վրայ, եւ հաւատարմութիւն խոստացած էր կայսրին: Իր սահմաններէն ներս նման ապստամբներու կամ ոեւէ ապստամբութեան վերաբերեալ՝ Պիղատոս ի՛նքն էր որ հաշիւ եւ զեկուցում պէտք էր տար կայսրին:

Հաւանաբար հետաքրքրական կ'ըլլայ այստեղ անդրադառնալ հետեւեալին: Պիղատոս իշխանութիւն ունէ՞ր Գալիլեացիներ սպաննել տալու: Ո՛չ: Որովհետեւ Գալիլեան Հերովդէս Անտիպասի իշխանութեան ներքեւ կը գտնուէր: Պիղատոս իշխեց Հրէաստանի, Սամարիայի եւ Եդոմի վրայ Ք.Ե. 26-36 թուականներուն, ուստի Գալիլեան անոր իշխանութենէն դուրս էր: Ինչո՞ւ այս մէկը յիշեցի: Որովհետեւ Ղուկասի Աւետարանին մէջ կը կարդանք թէ Պիղատոս եւ Հերովդէս որոշ շրջան մը թշնամի էին իրարու (Ղկ 23.12): Կարգ մը մեկնիչներ կ'ըսեն թէ անոնք թշնամացան իրարու երբ Պիղատոս սպաննել տուաւ յիշեալ Գալիլեացիները: Պիղատոսի կողմէ նման արարք մը՝ Հերովդէսի իշխանութեան սահմանէն ներս ոտնձգութիւն ընել կը նշանակէր, ահա թէ ինչու անոնք թշնամացան իրարու:

Յիշենք որ որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն թէ այն հրեաները որոնք *«եկան Յիսուսի եւ պատմեցին այն Գալիլեացիներուն մասին, որոնք Պիղատոսի կողմէ սպաննուեցան, երբ Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէին»,* մարդիկ էին՝ որոնք կ'ատէին Պիղատոսը եւ կ'ուզէին ու կը փնտռէին մէկը որ վրէժխնդիր ըլլար իրենց փոխարէն եւ տապալէր Պիղատոսը: Եթէ իսկապէս այդ միտումով պատմեցին Յիսուսի դէպքին մասին, անոնք բոլորովին կը սխալէին, որովհետեւ ահա Յիսուս Երուսաղէմ կ'երթար, ո՛չ թէ Պիղատոսը տապալելու իր գահէն, այլ ինք անձնապէս յանձնուելու Պիղատոսի ձեռքը:

Տակաւին, ուրիշներ կ'ենթադրեն որ այս դէպքին մասին պատմուեցաւ Յիսուսի, որպէսզի զգուշացնէին անոր եւ չերթար Երուսաղէմ, եւ որպէսզի չպատահէր իրեն ինչ որ պատահեցաւ զոհ մատուցանելու գացած Գալիլեացիներուն: Եթէ այդ նպատակով էր որ պատմեցին Յիսուսի դէպքին մասին, պատմողները կը մոռնային որ ո՛չ ոք կրնան խլել կեանքը Յիսուսի, այլ ան իր ազատ կամքով էր որ ինքզինք յանձնեց Պիղատոսի, ինչպէս ինքն իսկ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ կեանքս ինձմէ խլել: Ես իմ կամքովս կեանքս կու տամ: Իրաւունք ունիմ զայն տալու, ինչպէս նաեւ իրաւունք ունիմ զայն կրկին առնելու»* (Յհ 10.18):

49.- *«Ի՞նչ կը մտածէք այն տասնըութը մարդոց մասին, որոնց վրայ ինկաւ աշտարակը Սելովամի մէջ եւ սպաննեց զանոնք:*

Անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները» (Ղկ 13.4)։ Կարելի՞ է բացատրութիւն տալ այս համարին վերաբերեալ։

Որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ Սելովամի յիշեալ աշտարակը որ ինկաւ տասնըութը մարդոց վրայ եւ սպաննեց զանոնք, նոյնինքն Սելովամի աւազանին աշտարակներէն մէկն էր, իսկ Սելովամի աւազանը կը նոյնացնեն Յովհաննու Աւետարանին հինգերորդ գլխուն մէջ յիշուած Սելովամի աւազանին հետ, որ կը գտնուէր Երուսաղէմի մէջ, «Ոչխարներու դուռ» կոչուած տեղին մօտ։ «Ոչխարներու դուռ» անունին Յունարէն ձեւն է՝ «Պրոպատիկէ», իսկ Եբրայերէնը՝ Բեթհեզդա։

Այս աւազանը ունէր հինգ սրահներ, որոնց մէջ *«բազմաթիւ հիւանդներ կային – կոյրեր, կաղեր, գօսացածներ – որոնք կը սպասէին աւազանի ջուրերուն խառնուելուն։ Ժամանակ առ ժամանակ Տիրոջ հրեշտակը կ'իջնէր աւազանին մէջ եւ ջուրը կը խառնէր. եւ ով որ ջուրը շարժելուն պէս առաջին անգամ աւազան կ'իջնէր, իր հիւանդութենէն կը բժշկուէր»* (Յհ 5.2-4)։

Փուլ եկող աշտարակը որուն մասին կը խօսի Յիսուս՝ այս հինգ սրահներէն մէկուն աշտարակն է։ Երբ աշտարակը փուլ եկաւ՝ բնականօրէն իր տակ ճզմեց սրահին մէջ գտնուող մարդոցմէն տասնըութը հատը, որոնք հիւանդ մարդիկ էին եւ բժշկութեան կը սպասէին։ Բայց կարգ մը մեկնիչներ, նկատի առնելով որ յիշեալ Պրոպատիկէի աւազանը մօտիկ էր տաճարին, դիտել կու տան, թէ հաւանական է որ մեռնող տասնըութը մարդիկը կրնան բոլորը հիւանդներ եղած չըլլալ, այլ անոնցմէ ոմանք կրնան ըլլալ մարդիկ՝ որոնք եկած էին աւազանին ջուրով իրենք զիրենք ծիսականօրէն մաքրելու տաճարի ծառայութեան համար։

«Ի՞նչ կը մտածէք անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները»։ Ինչո՞ւ Յիսուս այս հարցումը ուղղեց զինք լսող հրեաներուն։ Որպէսզի գիտնանք թէ ինչո՞ւ Յիսուս նման հարցում ուղղեց իր ունկնդիրներուն, պէտք է յիշենք որ հրեաներ երբ տեսնէին թէ մէկու մը աղէտ մը կամ փորձանք մը պատահեցաւ՝ կը կարծէին որ ատիկա Աստուծոյ կողմէ պատիժ մըն է, ենթակային գործած մեղքերուն իբրեւ արդիւնք, եւ կամ՝ կը կարծէին թէ անոր ծնողներուն գործած մեղքերուն հետեւանքն է պատիժը։ Աստր փաստը ի ծնէ կոյրին բժշկութեան դրուագն է։ Աշակերտները հարցուցին Յիսուսի. *«Վարդապե՛տ, մեղքը որո՞ւնն է որ այս մարդը կոյր ծնած է. ի՞րն է, թէ իր հօրն ու մօրը»* (Յհ 9.1-2)։

Ուշագրաւ է որ նոյնիսկ Յիսուսի աշակերտները այն համոզումը ունէին թէ պատիժ մը՝ կա՛մ մարդուն գործած մեղքին հետեւանքն էր, եւ կա՛մ՝ իր ծնողներուն գործած մեղքին հետեւանքը: Յիսուս այս մտածումը հեռացնելու համար իր աշակերտներուն մտքէն՝ կ'ըսէ. *«Մեղքը ո՛չ իրն է, ո՛չ ալ հօրն ու մօրը: Կոյր ծնած է, որպէսզի Աստուծոյ զօրութիւնը յայտնի ըլլայ իրմով»* (Յհ 9.3): Յիշեցէք որ Յոբին երեք բարեկամները նաեւ այն համոզումը ունէին՝ թէ ինչ որ պատահեցաւ Յոբին՝ Աստուծոյ դէմ իր գործած մեղքերուն հետեւանքն էր:

Յիսուս մեռնող տասնըութը անձերուն վերաբերեալ իր ուղղած հարցումով, ինչպէս նաեւ ի ծնէ կոյր մարդուն կապակցաբար իր տուած բացատրութեամբ, ուզեց միանգամընդմիշտ հեռացնել իր աշակերտներուն եւ բոլոր հրեաներուն մտքէն այն մտածումը, թէ՝ մարդիկ իրենց կամ իրենց ծնողներուն գործած մեղքերուն համար է որ փորձանքներու կը հանդիպին:

Եթէ իսկապէս փորձանքներն ու փորձութիւնները որոնց կը հանդիպինք, մեր գործած մեղքերուն հետեւանքն են, այդ պարագային Աստուծոյ սուրբ մարդիկը իրե՛նք ինչո՞ւ փորձանքներու կը հանդիպին: Իրենց գործած մեղքերո՞ւն համար: Մեր Տէրն ու Փրկիչը իր մեղքերո՞ւն համար չարչարուեցաւ ու խաչ բարձրացուեցաւ (Մր 15.16-24): Երեմիա մարգարէն իր մեղքերո՞ւն համար տիղմով լեցուն գուբի մը մէջ նետուեցաւ (Եր 38.6): Սեդրաքը, Միսաքն ու Աբեդնաքովը իրենց գործած մեղքերո՞ւն համար բորբոքած կրակի հնոցին մէջ նետուեցան (Դն 3.21): Դանիէլ մարգարէն իր մեղքերո՞ւն համար առիւծներու գուբին մէջ նետուեցաւ (Դն 6.16-17): Յովսէփ Գեղեցիկը իր մեղքերո՞ւն համար գուբերու ու բանտերու մէջ նետուեցաւ (Ծն 37.24, 39.20): Ստեփանոս Սարկաւագը իր մեղքերո՞ւն համար քարկոծուելով սպաննուեցաւ (Գրծ 7.58-60): Յովհաննէսի եղբայրը՝ Յակոբոսը իր մեղքերո՞ւն համար սուրով սպաննուեցաւ (Գրծ 12.2): Պետրոս եւ Յովհաննէս առաքեալները իրենց մեղքերո՞ւն համար ծեծի ենթարկուեցան (Գրծ 5.40): Պօղոս ու Շիղա իրենց մեղքերո՞ւն համար խոշտանգուեցան (Գրծ 16.19-24): Յովհաննէս առաքեալ իր մեղքերո՞ւն համար Պատմոս կղզին աքսորուեցաւ:

Յիշեալ բոլոր անձերը չարչարուեցան ու փորձութիւններու ենթարկուեցան ո՛չ թէ իրենց, այլ ուրիշներուն գործած մեղքերուն ու ապրած անօրէն կեանքին համար: Այո՛, ո՞վ չի գիտեր որ արդար մարդիկ կը չարչարուին ի տես աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող չարիքներուն համար (Բ.Պտ 2.7-8): Մի՛շտ այդպէս եղած է: Բարի

մարդի՛կն է որ կը չարչարուին չարագործներուն կողմէ ու չարագործներուն պատճառով: Աստուծոյ մարդիկը իրե՛նք է որ չարչարուին աշխարհի մէջ՝ աշխարհի փրկութեան համար: Որո՞նք են այն սգաւորները որոնց երանի տուաւ Յիսուս (Մտ 5.4): Անոնք այն մարդիկը չե՞ն որոնք սո՛ւգ կը պահեն ու Սուրբ Հոգիին հետ միասին կը տրտմին մարդկութեան չարութեան համար: Ո՞վ է որ արցո՛ւնք կը թափէ մարդոց փրկութեան համար. աշխարհի՞ մարդիկը, թէ՝ Աստուծոյ մարդիկը: Յստակ է որ Աստուծոյ մարդիկը իրե՛նք է որ կը սգան, իրե՛նք է որ կը չարչարուին, իրե՛նք է որ կը հալածուին ու կ'ողբան մարդկութեան փրկութեան համար, Աստուծոյ կամքի կատարման համար: Ուստի, երբ տեսնենք որ մէկը կը չարչարուի, զգո՛յշ ըլլանք դատաստան ընելու, եւ ըսելու, թէ իր մեղքերուն համար է որ կը չարչարուի:

Փորձութիւնները, հիւանդութիւնները, բնութեան աղէտները եւ նեղութիւնները բոլորին համար են անխտիր, այո՛, բոլորին համար, արդար ու անարդար մարդոց համար, բարի ու չար մարդոց համար, աղքատ ու հարուստ մարդոց համար, ուսեալ ու անուս մարդոց համար, բարձր դիրքերու վրայ գտնուող ու հասարակ մարդոց համար: Հետեւաբար, դատաստան չընենք, քանի բոլոր մարդիկ՝ բոլո՛ր տեսակի աղէտներու ու հարուածներու ենթակայ են:

Շատ հաւանաբար Երուսաղէմացիներ էին անոնք որոնք *«եկան Յիսուսի եւ պատմեցին այն Գալիլեացիներուն մասին, որոնք Պիղատոսի կողմէ սպաննուեցան, երբ Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէին»* (Ղկ 13.1): Կարծէք ուրախ էին որ Գալիլեացիներուն այդպիսի բան պատահած էր, քանի իրենք զզուանք ունէին հանդէպ Գալիլեացիներուն: Կարծէք իրենց պատմածով ըսել կ'ուզէին Յիսուսի՝ *«Եթէ անոնք մեղաւոր չըլլային՝ այդպիսի բան պիտի պատահէ՞ր իրենց»:* Իրենց յիշած օրինակին դիմաց, Յիսուս ինքն ալ յիշեց ուրիշ օրինակ մը, բայց այս անգամ Երուսաղէմին կապուած, ուր տասնըութը մարդոց վրայ ինկաւ Սելովամի աշտարակը եւ սպաննեց զանոնք: Յիսուս իր այս մօտեցումով, սորվեցուց անոնց չդատել ուրիշը: Տուեալ օրինակով Յիսուս ըսել կ'ուզէր. *«Ո՛վ Երուսաղէմի բնակիչներ, եթէ դուք կը կարծէք որ Գալիլեացիներուն պատահածը՝ իրենց գործած յանցանքներուն համար էր, այդ պարագային, ըսէ՛ք ինծի նայիմ, Երուսաղէմի մէջ պատահած աղէտը որո՞նց գործած յանցանքներուն համար էր»:*

50.- Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ եղա՞ւ որ բաժանում յառաջ գար իր եւ աստուածութեան միւս երկու

անձերուն՝ Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին միջեւ, թէ՝ անոնք միշտ միասին մնացին ու միասին գործեցին:

Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին երբեք չէ՛ն բաժնուած իրարմէ եւ երբեք չէ՛ն բաժնուիր: Անոնք մի՛շտ միասին եղած են եւ մի՛շտ միասին պիտի ըլլան:

Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ չեղաւ որ Որդին բաժնուէր Հօրմէն եւ Սուրբ Հոգիէն:

Որդին իր ծննդեան ժամանակ չէր կրնար բաժնուած ըլլալ Սուրբ Հոգիէն, որովհետեւ իր ծնունդը Սուրբ Հոգիով տեղի ունեցաւ (Մտ 1.20):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր փորձութեան անապատին մէջ: Մատթէոս կը վկայէ որ *«Յիսուս Սուրբ Հոգիին կողմէ տարուեցաւ անապատ՝ Սատանայէն փորձուելու համար»* (Մտ 4.1):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր Գալիլիոյ մէջ իր առաքելութեան ընթացքին: Ղուկաս կը վկայէ որ *«Յիսուս Գալիլեա վերադարձաւ Սուրբ Հոգիին զօրութեամբ, եւ ամբողջ գաւառին մէջ իր համբաւը տարածուեցաւ»* (Ղկ 4.14):

Քիչ մը անդին Յիսուս ինքն իսկ վկայեց թէ իր առաքելութիւնը Սուրբ Հոգիով տեղի պիտի ունենար երբ ըսաւ. *«Տիրոջ Հոգին վրաս է. որովհետեւ զիս օծեց եւ ղրկեց՝ աղքատներուն փրկութեան աւետիս տալու, սրտաբեկները մխիթարելու»* (Ղկ 4.18-19):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր Չարին դէմ անոր պայքարած ատեն: Յիսուս ըսաւ. *«Աստուծոյ Հոգիին զօրութեամբ չար ոգիները կը հանեմ»* (Մտ 12.28):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր ո՛չ թէ մասամբ, այլ՝ ամբողջապէս: Յիսուս ինքն իսկ վկայեց թէ *«Աստուած իր Հոգին ամբողջապէս»* իրեն տուած է (Յհ 3.34):

Յիսուսի մկրտութեան պահուն մենք ունինք մկրտուողը՝ Որդին, մկրտուողին վրայ իջնողը՝ Սուրբ Հոգին, եւ մկրտուողին համար վկայութիւն տուողը՝ Հայրը (Մտ 3.16): Ասիկա ցոյց չի՞ տար որ Հայրն ու Սուրբ Հոգին միշտ Որդիին հետ եղած են անոր երկրաւոր կեանքի ընթացքին:

Սուրբ Երրորդութիւնը աստուածային մէ՛կ էութիւն ունի, եւ այդ էութիւնը անբաժանելի մէ՛կ էութիւն է, այլապէս Յիսուս պիտի չըսէր. *«Ես եւ Հայրս մէկ ենք»* (Յհ 10.30): Մի՛ մոռնաք որ Յիսուս այս խօսքը երկրի վրայ եղած ատեն ըսաւ: Սա ցոյց կու տայ որ ան երկրի վրայ ու մարմինի մէջ եղած ատեն, երբեք չէր բաժնուած Հօրմէն:

Յիսուս իր Հօրը մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. *«Ան որ զիս ղրկեց՝ ինծի հետ միասին է: Անիկա զիս առանձին չձգեց, որովհետեւ միշտ կը կատարեմ այն՝ ինչ որ հաճելի է իրեն»* (Յհ 8.29): *«Ինծի հետ միասին է»* բառերը բացայայտօրէն ցոյց չե՞ն տար որ Հայրը անբաժան կերպով իր Որդիին հետ եղած է անոր երկրաւոր կեանքի ընթացքին:

Յհ 1.18-ին մէջ կը կարդանք. *«Ոեւէ մէկը երբեք զԱստուած չէ տեսած, բացի Միածինէն, որ Աստուած է եւ Հօրմէն անբաժան»:* Այս համարին վերջին երկու բառերը՝ *«Հօրմէն անբաժան»,* բացորոշապէս կը խօսին Հօրը եւ Որդիին անբաժանելիութեան մասին:

Շատ յատկանշական է Յիսուսի հետեւեալ խօսքը. *«Ո՛չ որ երկինք ելաւ՝ բացի Մարդու Որդիէն, որ երկինքէն իջաւ, եւ որ երկինքի մէջ է»* (Յհ 3.13): Երբ Յիսուս կը հաստատէ թէ ինք «երկինքէն իջաւ» եւ «երկինքի մէջ է», ըսել կ'ուզէ, թէ ինք երկրի վրայ եղած ատեն՝ միաժամանակ երկինքի մէջ էր, եւ ասիկա Հօրմէն իր անբաժան ըլլալը ցոյց կու տայ:

Յհ 5.17-ին մէջ կը կարդանք. *«Իմ Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, ես ալ կը գործեմ»:* Յիսուս այստեղ կը խօսի իր անձին միջոցաւ Հօրը կատարած գործին մասին: Ան ըսել կ'ուզէ, թէ Հայրը եւ ինք միասնաբար ու միատեղ կը գործեն, մէ՛կ եւ նո՛յն նպատակին համար, եւ ատիկա մարդոց փրկութիւնն է: Քիչ մը անդին նոյն այս ճշմարտութիւնը դարձեալ կը հաստատէ երբ կ'ըսէ. *«Մարդու Որդին ինք իրմէ ոչինչ կը կատարէ, այլ կը կատարէ միայն այն՝ ինչ որ կը տեսնէ թէ Հայրը կը կատարէ: Որովհետեւ ինչ որ Հայրը կը գործէ, Որդին ալ նոյնը կը գործէ»* (Յհ 5.19): Հօրը համար գործածուած «կը կատարէ» եւ «կը գործէ» բացատրութիւնները, յստակօրէն կը պարզեն որ Հայրը Որդիին հետ ու Որդիին միջոցաւ է որ կը գործէ: Այլ խօսքով, Հայրը եւ Որդին նոյն գործն է որ կը գործեն եւ միասին կը գործեն, եւ ճիշդ ա՛յս է որ ըսել կ'ուզէ Յիսուս:

Յհ 6.44-ին մէջ կը տեսնենք թէ Հա՛յրն է որ մարդիկը Որդիին կը բերէ, իսկ Յհ 14.6-ին մէջ կը տեսնենք որ Որդի՛ն է որ մարդիկը Հօրը կը բերէ: Ասիկա չի՞ պարզեր որ Հայրն ու Որդին միասնաբար ու նոյն նպատակին համար է որ կը գործեն, եւ այդ նպատակը՝ մարդիկը Աստուծոյ բերելն է:

Յհ 12.50-ին մէջ Որդին կ'ըսէ որ իր Հօրը ըսածն է որ ինք կը խօսի, իսկ Յհ 16.14-ին մէջ կը հաստատէ թէ Սուրբ Հոգին երբ գայ իր խօսքն է որ իր աշակերտներուն պիտի յայտնէ: Այս իմաստով, Որդին Հօրը խօսքը կը յայտնէ, իսկ Հոգին՝ Որդիին խօսքը: Ասիկա

չ՚ա՞պացուցաներ որ Որդին երկինքի մէջ ըլլայ թէ երկրի վրայ՝ անբաժան է Հօրմէն ու Հոգիէն, եւ չ՚ա՞պացուցաներ որ Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին նոյն խօսքն ու նոյն կամքը ունին:

Հայրն ու Սուրբ Հոգին Որդիին հետ եղան ու մնացին մինչեւ մահ, այլապէս Յիսուս ի՞նչպէս պիտի ըսէր. *«Հա՛յր, ձեռքերուդ մէջ կ՚աւանդեմ հոգիս»* (Ղկ 23.46): Եթէ Հայրը Որդիին հետ չէր, Յիսուս իր հոգին որո՞ւ ձեռքերուն մէջ աւանդեց:

Հոգին ալ ներկայ էր Որդիին զոհագործական մահուան ընթացքին: Պօղոս առաքեալ կ՚ըսէ. *«Յաւիտենական Հոգիին միջոցաւ Քրիստոս ինքզինքը որպէս անարատ զոհ Աստուծոյ մատուցանեց»* (Եբր 9.14): Այս համարին մէջ ներկայ է Սուրբ Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին: Ունինք զոհ մատուցողը՝ Որդին. ունինք զոհը ընդունողը՝ Հայրը. եւ ունինք անձը որուն միջոցաւ զոհը կը մատուցուի՝ Սուրբ Հոգին: Ասկէ շատ պարզ կ՚երեւի որ Որդիին զոհագործական մահուան ժամանակ՝ ներկայ էին Հայրն ու Հոգին:

Եզրափակելէ առաջ, ըսեմ, եթէ երբեք ցոյց տուինք որ Հայրն ու Սուրբ Հոգին՝ Աստուծոյ Որդիին հետ էին իր մարդեղացումէն ետք, սա չի նշանակեր թէ Որդին մարդեղացած ըլլալով՝ անոնց կարիքը ունէր: Հայրն ու Սուրբ Հոգին՝ Որդիին հետ էին ո՛չ թէ որովհետեւ մարդեղացեալ Որդին իրենց կարիքը ունէր, այլ որովհետեւ անոնք չէին կրնար բաժնուիլ իրարմէ քանի մէ՛կ եւ նո՛յն աստուածային էութիւնը ունին:

Աստուծոյ Որդին իր մարդեղացումէն ետք չդադրեցաւ ամենակարող եւ կատարեալ Աստուած ըլլալէ, ուստի չենք կրնար ըսել թէ ան կարիքը ունէր Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին: Մեր Եկեղեցւոյ հայրերը մարդեղացեալ Աստուծոյ Որդիին համար գործածած են *«կատարեալ Աստուած եւ կատարեալ մարդ»* բացատրութիւնը:

51.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Եւ երբ հալածեն ձեզ քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախէք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէք այլ քաղաք մը: Վստահ գիտցէք, որ պիտի չկրնաք վերջացնել Իսրայէլի քաղաքները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»* (Մտ 10.23):

Խօսքին առաջին բաժինը կարեւոր ճշմարտութիւն մը կը սորվեցնէ մեզի, այն՝ որ հաւատացեալ մարդը երբ հալածանքի ենթարկուի՝ պէտք է փախչի զինք հալածող մարդէն եթէ կարելիութիւնը ունի:

Երբ փորձութիւնը կամ տառապանքը գայ, քրիստոնեայ մարդը պէտք չունի դէմ դնելու անոր, մանաւանդ եթէ երբեք Աստուած այդ տառապանքէն խուսափելու դուռ մը բացած է անոր դիմաց:

Եթէ առիթը ունինք մեր հալածիչէն խուսափելու՝ խուսափի՛նք, իսկ եթէ չունինք, քա՛ջաբար զայն տանինք:

Ինչո՞ւ պէտք է խուսափիլ փորձութենէն եթէ երբեք առիթը ունինք: Պէտք է խուսափինք որպէսզի երթանք եւ մեր քարոզութիւնը ուրիշ տեղ շարունակենք:

Նկատի պէտք է առնենք որ Մտ 10.23-ը նախորդող ամբողջ հատուածը (10.5-22), ցոյց կու տայ որ Յիսուս իր աշակերտները քարոզելու եւ բժշկելու կը ղրկէ, այլ խօսքով՝ առաքելութեան: Յիսուս գիտէր որ որոշ մարդիկ եւ որոշ քաղաքներ պիտի ընդունէին անոնց քարոզութիւնը, իսկ ուրիշներ՝ պիտի մերժէին:

Ճիշդ անոր համար ալ, կը պատուիրէ անոնց որ եթէ հալածուին քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախչին, եւ եթէ հոն ալ հալածուին՝ հոնկէ ալ փախչին, որպէսզի երթան եւ Աստուծոյ խօսքին քարոզութիւնը շարունակեն: Աստուծոյ խօսքին քարոզութիւնը պէտք չէ կանգ առնէ հալածանքին եւ հալածիչներուն պատճառով:

Նո՛յնը ըրաւ Յիսուս: Յիսուս ինք եւս յաճախ փախուստ տուաւ չար մարդոց ներկայութենէն, հալածողներէն, զինք բռնել եւ սպաննել ուզողներէն: Օրինակ, առիթով մը երբ Յիսուս Փարիսեցիներուն կը խօսէր իր ինքնութեան մասին եւ կ'ըսէր. *«Հայրը իմ մէջս է եւ ես՝ Հօրս մէջ»,* անոնք *«ուզեցին բռնել Յիսուսը, բայց անիկա խոյս տուաւ անոնց ձեռքէն»* (Յհ 10.38-39), որովհետեւ տակաւին իր առաքելութիւնը իր աւարտին չէր հասած:

Մատթէոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք որ երբ Յիսուս Գալիլեա էր եւ Յովհաննէս Մկրտիչի գլխատման լուրը լսեց, *«առանձինը նաւակ մտնելով՝ այդտեղէն գնաց ամայի վայր մը»* (Մտ 14.13), ո՛չ թէ որովհետեւ վախցաւ Հերովդէս չորրորդապետէն որ Յովհաննէս Մկրտիչը գլխատել տուած էր, այլ, նախ, չուզեց իր ներկայութեամբ առաւել եւս գրգռութիւն յառաջացնել Գալիլեայի մէջ, եւ երկրորդ, որովհետեւ տակաւին խաչուելու իր ժամանակը չէր եկած:

Բայց յիշենք որ երբ իր առաքելութիւնը իր աւարտին հասաւ եւ իր խաչուելու ժամանակը հասաւ, փախուստ չտուաւ այն զինուորներէն որոնք ղրկուած էին զինք ձերբակալելու համար, ընդհակառակը, երբ տեսաւ որ անոնք զինուած իրեն կը մօտենային, առաջ անցնելով ըսաւ. *«Ո՞վ կը փնտռէք»* (Յհ 18.4):

Տէրը չվախցաւ անոնցմէ որոնք եկած էին իր կեանքը խլելու: Տիրոջ յիշեալ երկու վերաբերմունքներէն կը սորվինք, որ եթէ հալածանք կայ եւ մենք տակաւին ընելիք ունինք՝ պէտք է խոյս տանք մեզ հալածողներէն, իսկ եթէ մեզի վստահուած գործը իր աւարտին հասցուցած ենք արդէն՝ պէտք չունինք խոյս տալու անոնցմէ որոնք մեզ կը փնտռեն, այլ Յիսուսի նման, խիզա՛խօրէն առաջ անցնինք եւ ըսենք. *«Ո՞վ կը փնտռէք»:*

Աթանասիոս պաշտպանելու համար իր փախուստը Արիոսականներուն ներկայութենէն՝ կը հիմնուի Մտ 10.23-ին վրայ: Ան կ՛ըսէ. *«Մեր Փրկիչը հրամայեց որ փախչինք երբ հալածանքի ենթարկուինք, եւ պահուըտինք այն անձերէն որոնք մեզ կը փնտռեն, որպէսզի առաւել եւս չգրգռենք մեզ հալածողներուն բարկութիւնը, մեր երեւումովը անոնց դիմաց: Ան որ ինքզինք կը յանձնէ իր թշնամիին որպէսզի զինք սպաննէ, տարբերութիւն չունի այն անձէն որ ինքզինք կը սպաննէ: Եթէ փախչինք մեր հալածիչներէն՝ (նախ խնայած կ՛ըլլանք մե՛ր անձերը), ինչպէս նաեւ խնայած կ՛ըլլանք զանոնք արիւն թափելէ եւ Աստուծոյ պատուիրանը կոտրելէ, որ կ՛ըսէ. «Մի՛ սպաններ»* (Ել 20.13)»:

Յովհաննէս Ոսկեբերան կ՛ըսէ. *«Տէրը բնա՛ւ չհրամայեց իր աշակերտներուն որ թշնամիներուն հետ կենան, այլ պատուիրեց փախչիլ անոնցմէ երբ հալածանք յարուցանեն»:*

Ս. Ամբրոսիոս կ՛ըսէ. *«Մեր Տէրը կ՛ուզէ որ հալածանքներու ժամանակ փախչինք քաղաքէ քաղաք, որպէսզի մէկը ինքզինք չնետէ վտանգներուն մէջտեղ, որուն կրնայ չդիմանալ կամ չտոկալ մեր տկար մարմինը կամ միտքը»:*

Զգո՛յշ: Վերեւ յիշուած բոլոր մէջբերումներն ու խօսքերը, ինչպէս նաեւ նոյնինքն մեր Տիրոջ խօսքը, երբեք կոչ մը չեն մեզի՝ փախչելու մեր պարտականութենէն, մեր տալիք վկայութենէն: Քրիստոս կը հրամայէ հալածիչէ՛ն փախչիլ եւ ո՛չ թէ Աստուծոյ կողմէ մեզի տրուած պարտականութենէն: Պէտք չէ Քրիստոսի խօսքը օգտագործենք մեր պատասխանատուութիւններէն փախչելու համար:

Ուշադի՛ր ըլլանք ուրիշ կէտի մը նաեւ: Հալածանքէն փախչելու դուռը Աստուած ի՛նք պէտք է բանայ մեր դիմաց եւ ո՛չ թէ մենք: Երբ դիմենք մարդկային միջոցառումներու՝ խուսափելու համար որոշ դժուարութենէ մը՝ ատիկա Աստուծոյ կամքին հակառակ բան կ՛ըլլայ:

Հետեւաբար, Քրիստոսի խօսքը՝ *«երբ հալածեն ձեզ քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախէք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէք այլ*

քաղաք մը», պատճառ պէտք չէ ըլլայ որ պզտիկ դժուարութիւն մը ծագելուն պէս՝ անմիջապէս փախուստի ճամբայ փնտռենք, կամ նուազագոյն փորձութեան դիմաց ընկրկում եւ նահանջ արձանագրենք:

Քրիստոս իր տուեալ խօսքով, հալածանքէ եւ նեղութիւններէ զերծ կեանք մը ապրելու կոչ մը չէ որ կ'ուղղէ մեզի: Ինչպէս վերեւ ըսի, հալածանքներէն խուսափելու մեր հիմնական նպատակը պէտք ըլլայ երթալ եւ Աստուծոյ խօսքին քարոզութիւնը շարունակել այլ տեղ: Եւ ասոր փաստը, նոյնինքն խօսքին երկրորդ բաժինն է. *«Վստահ գիտցէք, որ պիտի չկրնաք վերջացնել Իսրայէլի քաղաքները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»:*

Խօսքը հարկաւ այսօրուան Իսրայէլի քաղաքներուն մասին չէ, ո՛չ ալ Քրիստոսի ժամանակ եղած Իսրայէլի քաղաքներուն ու գիւղերուն մասին: Այստեղ, «Իսրայէլի քաղաքներ» բացատրութիւնը ակնարկութիւն է հեթանոս աշխարհին, այլ խօսքով, «Իսրայէլի քաղաքներ»ը կը խորհրդանշեն Քրիստոսի հաւատքը չընդգրկած ամբողջ աշխարհի հեթանոս քաղաքները, ինչպէս նաեւ հեթանոս մարդիկը: Հետեւաբար երբ Քրիստոս կ'ըսէ. *«Պիտի չկրնաք վերջացնել Իսրայէլի քաղաքները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»,* պարզապէս ըսել կ'ուզէ, որ մինչեւ իր երկրորդ գալուստի ժամանակ, հեթանոս քաղաքներ եւ հեթանոս մարդիկ պիտի մնան աշխարհի մէջ, թէպէտ անոնք լսած պիտի ըլլան Քրիստոսի մասին (Մտ 24.14), առանց սակայն զինք ընդունած ըլլալու:

Աւարտեմ հետեւեալ պատկերով: Սատանան մռնչող առիւծ մըն է (Ա.Պտ 5.8): Եթէ ան հալածէ քեզ՝ փախչի՛ր անկէ եթէ բաց ճամբայ մը կայ դիմացդ, բայց եթէ դուն քեզ տեսար փակուած պատի մը դիմաց, ուր փախչելու միջոց չկայ, դարձի՛ր անոր եւ իբրեւ Քրիստոսի մէկ զինուորը՝ Սուրբ Հոգիին սուրով՝ Աստուծոյ խօսքով, քա՛ջաբար կռուէ՛ անոր դէմ եւ փախչողը ա՛ն պիտի ըլլայ (Յկ 4.7):

52.- Յովհաննէս Մկրտիչ կասկա՞ծ ունէր թէ Յիսուս ինքն էր խոստացուած Փրկիչը, երբ իր աշակերտներէն երկուքը Յիսուսի քով ղրկեց որպէսզի իրեն հարցնեն. *«Դո՞ւն ես ան որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասենք»* (Մտ 11.3):

Յովհաննէս Մկրտիչ բանտի մէջ էր երբ լսեց Քրիստոսի կատարած հրաշալի գործերուն մասին եւ իր աշակերտներէն երկուքը ղրկեց Յիսուսի քով, որպէսզի հարցնեն իրեն. *«Դո՞ւն ես ան*

որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասենք» (Մտ 11.3): Ոմանք կ'ենթադրեն թէ Յովհաննէս Մկրտիչ բանտ նետուելէ ետք, մարդկօրէն տկարացաւ, սկսաւ կասկածիլ եւ խորհիլ թէ արդեօք Յիսուս ի՞նքն էր խոստացեալ Մեսիան:

Նման մտածողութիւն կամ բացատրութիւն վստահաբար շիտակ չէ: Յովհաննէս Մկրտիչ շատ լաւ գիտէր Յիսուսի ինքնութեան մասին, ո՛չ միայն որովհետեւ ազգական էին իրարու, այլ որովհետեւ Աստուած ըսած էր իրեն. *«Որուն վրայ որ տեսնես թէ կ'իջնէ ու կը հանգչի Հոգին, անիկա է որ Սուրբ Հոգիով պիտի մկրտէ»:* Յովհաննէս Մկրտիչ տեսաւ Աստուծոյ Հոգիին էջքը Յիսուսի վրայ եւ վկայեց. *«Տեսայ Հոգին, որ աղաւնիի պէս կ'իջնէր երկինքէն եւ կը հանգչէր անոր վրայ: Ես տեսայ ատիկա եւ կը վկայեմ թէ ի՛նքն է Աստուծոյ Որդին»* (Յհ 1.32-34):

Ըսել թէ Յովհաննէս Մկրտիչ կը կասկածէր Յիսուսի ինքնութեան եւ խոստացեալ Մեսիան ըլլալու մասին, սարսափելի՛ մեղք է: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ, առաջին, հակասած պիտի ըլլար Հայր Աստուծոյ տուած վկայութեան որ Մկրտիչ ինքն ալ լսեց. *«Ատիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հաճեցայ»* (Մտ 3.17): Անգամ մը լսելէ ետք թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է՝ ի՞նչպէս դարձեալ պիտի կասկածէր այս իրողութեան վրայ:

Երկրորդ,ան հակասած պիտի ըլլար իր իսկ տուած վկայութեան. *«Տեսայ Հոգին, որ աղաւնիի պէս կ'իջնէր երկինքէն եւ կը հանգչէր անոր վրայ»:* Իսկ եթէ Յովհաննէսի այս տուած վկայութիւնը կասկածի տակ առնենք, այդ պարագային ինքնաբերաբար կասկածի տակ կ'առնուին Յիսուսի վերաբերեալ իր տուած բոլո՛ր միւս վկայութիւնները:

Եթէ կասկածի պատճառով չէր որ աշակերտները Յիսուսի քով ղրկեց, հապա ի՞նչ պատճառով ղրկեց: Քանի մը բացատրութիւններ առաջարկուած են.-

1.- Մեկնիչներ, ինչպէս Ստեփանոս Սիւնեցի, Ներսէս Շնորհալի, Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, եւ ուրիշներ, կը հաստատեն թէ Յովհաննէս Մկրտիչ իր աշակերտներէն երկուքը ղրկեց Յիսուսի քով՝ որպէսզի անոնք իրենց աչքերո՛վ տեսնէին Քրիստոսի կատարած հրաշքները եւ լսէին անոր խօսքերը եւ հաւատային որ Յիսուս Քրիստոս ի՛նքն էր աշխարհի խոստացուած Փրկիչը: Յովհաննէս բանտ նետուած էր Հերովդէս Անտիպասի հրամանով եւ լաւ գիտէր որ այլեւս հոնկէ դուրս պիտի չգար. ան չէր ուզեր իր աշակերտները երեսի վրայ եւ առանց առաջնորդի ձգել: Ուստի զիրենք ղրկեց Յիսուսի քով, որպէսզի անձնապէս տեսնէին անոր

կատարածները եւ գային այն համոզումին՝ որ Յիսուս ի՛նքն էր սպասուած Մեսիան, եւ դառնային անոր հետեւորդները:

2.- Սուրբ Օգոստինոս կը հաստատէ թէ Յովհաննէս Մկրտիչ իր աշակերտները իր անձին համար չէր որ պատրաստեց, այլ զանոնք պատրաստեց Յիսուսի համար: Ան կ'ըսէ թէ Յովհաննէս շատ բան խօսած էր իր աշակերտներուն Յիսուսի մասին, բայց երբ Յովհաննէսի մահուան օրերը մօտեցան, ժամանակը հասած էր, որ իր աշակերտները ղրկուէին Յիսուսի քով, որպէսզի անձամբ լսէին զինք եւ հաւատային իրեն, եւ այդ ձեւով, հաստատէին իրենց առաջնորդին (Յովհաննէսի), Քրիստոսի անձին վերաբերեալ տուած վկայութեանց ճշմարտացիութիւնը:

Օգոստինոս խօսելով Յիսուսի պատասխանին մասին՝ կ'ըսէ. *«Յիսուս Յովհաննէսի աշակերտներուն ուղղած իր խօսքով.- "Ահա կոյրերը կը տեսնեն" (Մտ 11.5), կարծէք ըսել կ'ուզէր.- "Դուք կոյր էիք, բայց ահաւասիկ հիմա տեսաք զիս, տեսաք գործերս, ձեզի կը մնայ հաւատալ Գործողին. եւ երանի՛ անոր որ իմ պատճառովս չի գայթակղիր. ասիկա ձեզի համար է որ կ'ըսեմ եւ ո՛չ թէ Յովհաննէսի համար"»:*

3.- Ուրիշ մեկնիչ հայր մը հետաքրքրական բացատրութիւն մը կու տայ: Ան կ'ըսէ թէ Յովհաննէս Մկրտիչը կը ներկայացնէ «օրէնքը», իսկ Քրիստոս՝ շնորհքը: Այս իմաստով, երբ Յովհաննէս իր աշակերտները Քրիստոսի քով կը ղրկէ, օրէնքին ենթակայ մարդկութեան քայլերն է որ ուղղած կ'ըլլայ Քրիստոսի շնորհքին: Յովհաննէս աշակերտները ղրկելով Յիսուսի քով, օրէնքին ժամանակաշրջանին աւարտը եւ շնորհքի ժամանակաշրջանին սկզբնաւորումն է որ ծանուցած կ'ըլլայ:

Սուրբ Ամբրոսիոս նաեւ նոյն գաղափարը կ'արտայայտէ յաւելեալ հետաքրքրական մանրամասնութեամբ մը. *«Բնական բան էր որ այս օրէնքը (Ամբրոսիոս Յովհաննէս Մկրտիչը խորհրդանիշ կը նկատէ օրէնքի) որ կը խօսէր Քրիստոսի մասին, եւ որ բանտարկեալ եղաւ հաւատացեալներուն սրտին մէջ եւ բանտ դրուեցաւ, փնտռէ Քրիստոսի բերած լոյսը, որովհետեւ ան տառապեցաւ օրէնքի լուծին տակ, ասոր համար ալ ան չի կրնար մինչեւ վերջ քալել եւ աստուածային ճշմարտութեանց վկան ըլլալ, եթէ երբեք Աւետարանին աւետիսը նեցուկ չկանգնի իրեն»:*

4.- Համաձայն Յովհաննէս Ոսկեբերանի, ո՛չ թէ Յովհաննէս Մկրտիչը ի՛նք կասկած ունէր Յիսուսի անձին վերաբերեալ, այլ՝ իր այս երկու աշակերտները, որոնք կը մերժէին բաժնուիլ Յովհաննէսէն նոյնիսկ անոր բանտարկութենէն ետք: Եւ Յիսուսի

խօսքը անոնց ուղղուած. *«Երանի՜ անոր որ իմ պատճառովս իր հաւատքը չի կորսնցներ»* (Մտ 11.6), անուղղակի յանդիմանութիւն մըն էր երկու աշակերտներուն, որոնք տակաւին կը շարունակէին յամառօրէն կասկածներ յառաջացնել իրենց սիրտերուն մէջ Յիսուսի հանդէպ:

53.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ զօրաւոր մարդու մը տունը մտնել եւ անոր ստացուածքը կողոպտել, եթէ նախապէս այդ զօրաւոր մարդը չկապէ: Անկէ ետք է որ անոր տունը կը կողոպտէ»* (Մտ 12.29: Մր 3.27):

Բացատրութեան կարօտ քանի մը կէտեր կան այստեղ: Ո՞վ է զօրաւոր մարդը, ի՞նչ է տունը, ի՞նչ է ստացուածքը, ո՞վ է կողոպտողը եւ ի՞նչ կը նշանակէ կողոպտել, ո՞վ է կապողը եւ ի՞նչ կը նշանակէ կապել:

Հոս յիշուած «զօրաւոր մարդը» Սատանան է, «տունը» կը ներկայացնէ այս աշխարհը, «ստացուածքը» մարդիկը իրե՛նք են, կողոպտողն ու կապողը Քրիստոս ի՛նքն է: Քիչ մը աւելի մանրամասնենք մեր բացատրութիւնները:

Ըսինք, որ յիշուած զօրաւոր մարդը Սատանան ի՛նքն է: Սատանային համար կը գործածուի «մարդ» բացատրութիւնը, պարզապէս ցոյց տալու համար անոր անձ կամ անձնաւորութիւն ըլլալը: Ոմանք կ'ուրանան Սատանային անձնաւորութիւն ըլլալը, զանիկա պարզապէս «չար ազդեցութիւն» կամ «հովի նմանող» բան մը նկատելով:

Սատանան սակայն իրակա՛ն անձ է: Արեւմտեան մեկնիչներ զայն կը կոչեն՝ «personal devil»: Քրիստոս զայն «թշնամի» կը կոչէ (Մտ 13.39), «մարդասպան» կ'անուանէ (Մտ 13.44): Պօղոս առաքեալ կը խօսի Սատանային հնարքներուն դէմ դնելու մասին (Եփ 6.11): Պետրոս առաքեալ զայն կը կոչէ «մռնչող առիւծ» մը զոր կը շրջի եւ կլլելու համար մէկը կը փնտռէ (Ա.Պտ 5.8): Այս եւ նման բացատրութիւններ եւ խօսքեր, զօրեղապէս կը փաստեն Սատանային անձ կամ անձնաւորութիւն ըլլալը: Չմոռնանք որ հրեշտակները անձեր են եւ չմոռնանք որ Սատանան նախապէս հրեշտակ էր: Ան իր մեղանչումէն ետք չդադրեցաւ անձ ըլլալէ:

Ուշագրաւ է որ վերոյիշեալ համարին մէջ Սատանան կոչուած է «զօրաւոր»: Ի՞նչ իմաստով ան զօրաւոր է: Նախ ան զօրաւոր է իբրեւ խաբող, ճարտար խաբող մը: Երկրորդ, ան զօրաւոր է աշխարհային հաճոյքները մեր ներսիդին կարողապէս գրգռել

կարենալու իմաստով: Երրորդ, յիշենք թէ Սատանան որ նախապէս հրեղէն էակ մըն էր եւ ունէր գերբնական զօրութիւն, իր անկումէն ետք չկորսնցուց իր զօրութիւնը, որ սակայն չարի վերածուեցաւ: Եւ ի վերջոյ, ան զօրաւոր կը կոչուի, որպէսզի չանտեսուի մեր կողմէ, եւ որպէսզի կարեւորութեամբ նկատի առնենք պատերազմական իր կարողութիւնը, եւ ըստ այնմ զինուինք:

Գալով «տուն» բացատրութեան: Որոշ մեկնիչներ կ'ըսեն թէ «տունը» մարդ արարածն է: Սատանան մարդը մեղքի առաջնորդելէ ետք՝ զանիկա դարձուց իր տունը, իր ստացուածքը, եւ ինք դարձաւ անոր վրայ տիրապետողը, անոր մէջ բնակողը: Ուրիշներ կ'ըսեն թէ «տունը» աշխարհն է: Սատանան մարդիկը մեղքի մղելով՝ աշխարհը լեցուց մեղքով, եւ ուստի, ամբողջ աշխարհը իր տունը եղաւ:

«Տուն» բացատրութիւնը ակնարկութիւն ըլլայ մարդուն թէ աշխարհին, մէկ բան յստակ է, որ Քրիստոս ի՛նք եղաւ այն անձը որ կրցաւ մտնել Սատանային տունը դարձած մարդէն կամ աշխարհէն ներս եւ ազատագրել մարդը անոր ձեռքէն եւ իշխանութենէն:

Բնագիրին մէջ գործածուած «ստացուածք» բառը ցոյց կու տայ թէ ինչպէս Քրիստոսէ առաջ մարդը «ստացուածքն» էր, այլ խօսքով՝ սեփականութիւնն էր Սատանային, անոր իշխանութեան ենթակայ էր: Քրիստոս ի՛նք եղաւ այդ ստացուածքը Սատանային ձեռքէն «կողոպտողը» իր սեփական արիւնով: Կողոպտելը՝ մարդիկը Սատանային ձեռքէն ազատագրելն է: Իսկ այդ ազատագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Սատանան կապելէ ետք միայն:

Ի՞նչ պէտք է հասկնալ «Սատանան կապել» ըսելով: Սատանան կապել, կը նշանակէ խլել անկէ այն իշխանութիւնը զոր ան ունէր մարդուն վրայ: Քրիստոս իր արիւնով վերջ դրաւ մարդուն եւ աշխարհին վրայ Սատանային ունեցած իշխանութեան:

Ուշագրաւ է որ բնագիրին մէջ «կողոպտել բառը» երկու անգամ գործածուած է: Առաջին անգամ կը խօսի «ստացուածքը» կողոպտելու մասին, որ ըսինք, կը նշանակէ մարդը ազատագրել, իսկ երկրորդ անգամ կը խօսի տունը կողոպտելու մասին: Եթէ «տունը» աշխարհը կը ներկայացնէ, ուստի, տունը կողոպտել, կը նշանակէ աշխարհը (ամբողջ ստեղծագործութիւնը) ազատագրել Սատանային ձեռքէն, այլ խօսքով՝ փճացումի դատապարտութենէն: Չմոռնանք որ Պօղոս առաքեալ կը շեշտէ որ *«ամբողջ ստեղծագործութիւնը ակնդէտ կը սպասէ որ Աստուած իր որդիները յայտնէ: Արդարեւ, ստեղծագործութիւնը ինք եւս մարդուն հետ ակամայ դատապարտութեան ենթարկուեցաւ Աստուծոյ*

հրամանովը, որ սակայն նաեւ սա յոյսը տուաւ, թէ ստեղծագործութիւնը ինք պիտի ազատագրուի փճացումի դատապարտութենէն, մասնակից դառնալու համար Աստուծոյ որդիներուն ազատութեան ու փառքին» (Հռ 8.19-21):

Մեծն Կիւրեղ խօսելով Մտ 12.29-ին մասին՝ կ'ըսէ. *«Զօրաւոր մարդը՝ Սատանան ինքն է: Տունը՝ իր թագաւորութիւնն է այս աշխարհին վրայ: Իսկ Սատանային ստացուածքը այն մարդիկն են՝ որոնք իրենց գործերով Սատանային կը նմանին: Ինչպէս մենք սուրբերը կը կոչենք՝ "Աստուծոյ ընտիր անօթները", այնպէս ալ կարելի է չար մարդիկը կոչել՝ "Սատանային անօթները" որովհետեւ կը մասնակցին իր չար ու պիղծ գործերուն: Քրիստոս մտաւ Սատանային տունը՝ այս նիւթական աշխարհը, եւ կապեց Սատանան "խաւարին կապանքներով" (Բ.Պտ 2.4) եւ ազատագրեց մարդիկը Սատանային ստրկական թագաւորութենէն»:*

Ամփոփենք Մեծն Կիւրեղի ըսածը: Համաձայն իրեն, տունը՝ աշխարհն է, իսկ ստացուածքը՝ չար մարդիկը: Այս իմաստով, տունը մտնելը՝ Քրիստոսի մտնելն է այս աշխարհ, իսկ ստացուածքը կողոպտելը՝ մարդիկը ազատագրելն է: Յիսուս այդ ազատագրութիւնը բերաւ Չարը կապելով: Սիրելի ընթերցող, եթէ հաւատացեալ ես, գիտցիր որ Սատանան կապուած է քու կեանքիդ մէջ, այսինքն՝ ան չունի իշխանութիւն վրադ:

54.- Կարելի՞ է բացատրել մեր Տիրոջ հետեւեալ հաստատումը.- *«Ով որ առանց պատճառի իր եղբօր դէմ բարկանայ, դատարան պիտի յանձնուի: Ով որ իր եղբայրը յիմար կոչէ, Ատեան պիտի բերուի. եւ ով որ իր եղբայրը անմիտ կոչէ, դժոխքի կրակին պիտի դատապարտուի»* (Մտ 5.22):

Իր եղբօր դէմ բարկացողը՝ դատարան պիտի յանձնուի:
Իր եղբայրը յիմար կոչողը՝ Ատեան պիտի բերուի:
Իր եղբայրը անմիտ կոչողը՝ դժոխք պիտի նետուի:

Այստեղ ունինք երեք բառեր.-

Դատարան
Ատեան
Դժոխք

Այս երեք բառերը յստակօրէն ցոյց կու տան որ գեհեննին մէջ չարչարանքներու աստիճանաւորում պիտի ըլլայ: Հոն ոմանք շատ պիտի չարչարուին եւ ոմանք՝ քիչ, նայեած թէ ո՛վ որքան ծանր մեղք գործած է: Իւրաքանչիւրը իր գործերուն, իր ունեցած խորհուրդներուն, իր խօսած խօսքերուն համաձայն հատուցում պիտի ստանայ:

Սերմնացանին առակը ամենայն յստակութեամբ ցոյց կու տայ թէ դժոխքին մէջ չարչարանքի ու պատիժի աստիճաններ պիտի ըլլան: Առակը կը խօսի չորս տարբեր դասակարգի մարդոց մասին: Առաջին դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «ճամբուն եզերքին» ուր սերմեր կ'իյնան, երկրորդ դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «ժայռոտ հողին», իսկ երրորդ դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «փշալից հողին»: Յստակ է որ երկրորդ դասակարգի մարդիկը աւելի՛ լաւ են քան առաջին դասակարգի մարդիկը, եւ երրորդ դասակարգի մարդիկը աւելի՛ լաւ են քան երկրորդ դասակարգի մարդիկը, բայց եւ այնպէս, երեք դասակարգի մարդիկն ալ դատապարտուած են գեհենի կրակին: Միայն չորրորդ դասակարգի մարդիկն են որ պիտի փրկուին: Տրուած բացատրութիւնը ցոյց չի՞ տար որ առաջին դասակարգի մարդիկը իրենց յատուկ տառապանքի տեղը պիտի ունենան դժոխքին մէջ, եւ երկրորդ դասակարգի մարդիկը՝ իրենց յատուկ տեղը, եւ երրորդ դասակարգի մարդիկը՝ իրենց յատուկ տեղը: Սա յստակօրէն կը պարզէ որ դժոխքին մէջ տառապանքի աստիճաններ կան:

Թոյլ տանք որ Զարեհ Արք. Ազնաւորեան ի՛նք խօսի «դատարան», «ատեան» եւ «դժոխք» բացատրութեանց եւ անոնց տարբերութեանց մասին: Սրբազանը կ'ըսէ. «Աստիճանական ծանրացում մը կայ հոս: Ի՞նչ է տարբերութիւնը առաջին երկուքին, այսինքն՝ դատարանին եւ ատեանին: Քրիստոսի ժամանակ, Եբրայեցի ժողովուրդին կեանքին մէջ, ամէն մէկ քաղաքի մէջ, մէկ կամ մէկէ աւելի ժողովարաններ կամ Սինակոկներ կային, եւ այս ժողովարանները կամ Սինակոկները կը նկատուէին դատարաններ, որոնք տեղական հարցերով կը զբաղէին, եւ ժողովրդապետները իրենք տեսակ մը դատաւորներ էին, ամէն տեսակի հարցերով զբաղող, երբեմն նաեւ պատիժներ սահմանող:

Դատարաններուն կողքին կար նաեւ «ատեան»ը: Ատեան կը կոչուի այն գերագոյն ժողովը, որ կը գտնուէր Երուսաղէմ եւ միայն մէկ հատ կար: Կրնանք զայն կոչել՝ Բարձրագոյն Ատեան: Ելից գիրքին մէջ կը կարդանք որ Աստուած Մովսէսին կը պատուիրէ որ յիսնապետներ, հարիւրապետներ, եւայլն, ճշդէ, որպէսզի անոնք

փոքրիկ դատերով զբաղէին: Անոնք իւրաքանչիւր ցեղի, իւրաքանչիւր գերդաստանի մէջ փոքրիկ վէճերով զբաղողներ էին: Սկիզբը Մովսէս առանձին էր, եւ ինք կը մարմնաւորէր այդ Բարձրագոյն Ատեանը, բայց շուտով Աստուծոյ թելադրութեամբ ընտրեց այն եօթանասուն անձերը որոնք գլխաւոր մարմինը պիտի կազմէին եւ անոնց վճիռով ամէն բան պիտի հաստատուէր: Ատեանին համապատասխանն էին անոնք:

Այս երկուքը՝ դատարանն ու ատեանը, կարելի է ըսել որ երկրաւոր են, որովհետեւ մարդոց ձեռքն են: Գալով դժոխք բառին, յստակ է որ դժոխքը մարդոց ձեռքը չէ. հետեւաբար, կարծեմ ըսել ուզուածը այն է, որ նախ տեղական դատաստան մը կայ, յետոյ բարձրագոյն ատեան մը կայ, բայց ի վերջոյ, կայ աստուածային դատաստան մը, աստուածային դատավճիռ մը որ դժոխքով կ'արտայայտուի:

Արդ, հիմա գանք Օրէնքի բուն դիտումին:

- Բարկանալ,

- Յիմար կոչել,

- Անմիտ կոչել:

Յիմար եւ անմիտ բառերուն կապակցութեամբ պէտք է ըսել, որ այսօր մեզի համար իրենց իսկական նշանակութիւնը կորսնցուցեր են, նախ որովհետեւ բառերը մեր լեզուին մէջ, հայերէնի թարգմանուած պարագային, իրենց զօրութիւնը չեն պահեր: Քիչ առաջ խօսեցանք աստիճանաւորումի մասին: Հարցում: Երբ «յիմար» բացատրութենէն «անմիտ» բացատրութեան կ'անցնինք, արդեօք աւելի՞ զօրաւոր բան մը ըսած կ'ըլլանք: Հաւանաբար, ինչպէս մեկնիչները կ'ենթադրեն, Արամերէն լեզուին մէջ այն սկզբնական բառը որ կար եւ Քրիստոս օգտագործեց, աւելի՛ զօրեղ բան մը ցոյց կու տար: Ամէն պարագայի, բառը ինչ ալ ըլլայ, մէկ բան պէտք է մտաբերենք, որ այստեղ նոյն տրամադրութեան տարբեր-տարբեր բացայայտումներն են որ Քրիստոս կը նշէ, անոնցմով հիմնականին մէջ ըսելու համար հետեւեալը. բարկանալը ինքնին չէ կարեւորը, յիմար կամ անմիտ կոչելը չէ կարեւորը, այլ խօսքով՝ բառերը չեն էականը, այլ այդ բառերուն ետին մարդուս սրտին մէջ եղած տրամադրութիւնն է կարեւորը. ի՞նչպէս կ'ըսենք, ի՞նչ միտումով կամ ի՞նչ ոգիով կ'ըսենք՝ ա՛յդ է կարեւորը, եւ ա՛յդ նկատի պիտի ունենայ Աստուած:

Ամէն անձ որ «յիմար» կամ «անմիտ» բառերը կամ այլ բառ մը կը գործածէ՝ չի նշանակեր որ պիտի դատապարտուի: Յիշենք օրինակ որ Առակաց գիրքին հեղինակը իր 8-րդ եւ 9-րդ

գլուխներուն մէջ ինք եւս անմիտ բառը կը գործածէ: Բայց ինչո՞ւ կամ որո՞նց համար կը գործածէ: Հոն կը տեսնենք որ այն մարդիկը որոնք Աստուծոյ հնազանդ չեն եւ Աստուծոյ օրէնքէն ու գիտութենէն հեռու կ'ապրին՝ կը կոչուին անմիտ. հետեւաբար, անմիտ բառը այստեղ ո՛չ նախատական կամ արհամարհական է եւ ո՛չ ալ դատապարտութեան արտայայտութիւն: Բնորոշում մըն է պարզապէս իրենց վիճակին: «Իմաստուն» եւ «անմիտ» բառերը իրարու հակադրութիւն են Աստուածաշունչին մէջ: Յիշենք որ Յիսուս ինք նաեւ տասը կոյսերուն առակին մէջ, կոյսերէն հինգը յիմար կը կոչէ, հետեւաբար, գրեթէ նոյն իմաստն են յիմար եւ անմիտ բառը, եւ պարզապէս կը նշեն այն մարդիկը որոնք Աստուծոյ կամքին համաձայն չեն ապրիր:

Երբեմն մէկու մը վարքը կամ ընթացքը բնորոշելու համար, անոր համար կը գործածենք «անմիտ» բառը, առանց սակայն մեր սրտին մէջ չար տրամադրութիւն մը ունենալու: Բայց եթէ այդ բառը, ինչպէս ոեւէ բառ, գործածեմ չար տրամադրութեամբ մը, ատելութեամբ լեցուն սրտով մը, այդ բառը արդէն ծանր կը նկատուի եւ բնականօրէն պատիժն ալ կը ծանրանայ: Եթէ նոյնիսկ աւելի թեթեւ բառ մը գործածեմ, օրինակ, փոխանակ անմիտ ըսելու, «քար» ըսեմ, կամ «փայտ» ըսեմ, բայց եթէ չար տրամադրութեամբ է որ կ'ըսեմ, ատելութեամբ է որ կ'ըսեմ, այն ատեն է որ կը դատապարտուիմ, որովհետեւ մի մոռնաք որ ատելութիւնը՝ կրնայ մարդասպանութիւն ծնիլ:

Ով որ իր սրտին մէջ կ'ատէ իր եղբայրը՝ արդէն սպաննած կ'ըլլայ զայն, ահա թէ ինչո՛ւ Ղեւտացւոց գիրքը կ'ըսէ. *«Եղբայրդ քու սրտիդ մէջ մի՛ ատեր»* (Ղւ 19.17), իսկ Յովհաննէս առաքեալ կ'ըսէ. *«Ով որ իր եղբայրը կ'ատէ՝ մարդասպան մըն է»* (Ա.Յհ 3.15):

Սպաննողը միայն զէնքով ուրիշին կեանքը խլողը չէ, այլ իր նմանը ատողն է նաեւ: Կնանք նաեւ խօսքով սպաննել: Երբ խօսքով կը վիրաւորեմ մէկը, երբ կը զրպարտեմ, կամ կը չարախօսեմ կամ կը բամբասեմ անձ մը, ասոնք ինքնին ուրիշին աչքին այդ անձը բարոյապէս սպաննել կը նշանակէ: Եւ յիշեցէք որ չարախօսութիւն ըրած մեր ատեն, կրնանք «անմիտ» կամ «յիմար» բառերը չգործածել, կրնանք նոյնիսկ մեր զայրոյթը երեւութականօրէն ծածկել, բայց բոլորն ալ նախանձի եւ ատելութեան ծնունդ են, եւ ատիկա բաւարար է մեզի ցոյց տալու համար, թէ նման տրամադրութիւններ ունեցող անհատը մարդասպան է, եւ այդ տրամադրութիւններէն է որ կը զգուշացնէ մեզ Քրիստոս, յիշեցնելով

որ այդ տրամադրութիւնները ունեցող մարդը դատարան ու ատեան պիտի տարուի եւ դատաստանի ենթակայ պիտի ըլլայ:

Այն ինչ որ մենք կոչեցինք հոգեւոր կամ բարոյական սպանութիւն, մարդիկ կրնան չտեսնել, եւ մի՛ մոռնաք որ աշխարհի մէջ չկայ դատարան մը որ անոնց համար դատավճիռ տայ: Օրինակ, կա՞յ դատարան մը որ պատիժ սահմանէ բամբասողին, իր նմանը ատողին կամ իր նմանը զրպարտողին: Ո՛չ: Սակայն մարդկային ատեաններու կողքին կայ աստուածային դատաստան մը, որ խստապէս պիտի պատժէ նման մեղքեր գործողները: Մարդկային դատարանները կամ ատեանները չեն կրնար տեսնել այն չար դիտումը, այն նախանձը կամ ատելութիւնը որ գոյութիւն ունի ուրիշներուն սրտին մէջ, բայց աստուածային դատաստանը կը տեսնէ այդ բոլորը եւ ըստ այնմ դատաստան կ'ընէ եւ պատիժ կը սահմանէ: Աստուած ըսուած խօսքին կամ բերնէն ելած բառին չի նայիր, այլ՝ անոր ետին կանգնող սրտին կը նայի, մարդոց ներքին դիտումին կը նայի»:

Վերջին խօսք մը «բարկանալ» բառին վերաբերեալ: Յիսուս «առանց պատճառի» եղած բարկութեան մասին է որ կը խօսի: Եթէ բարկութիւնը արդարացի է եւ ունի իր պատճառը՝ մեղք չի սեպուիր: Հարկաւ այս չի նշանակեր որ եթէ բարկանալու պատճառ ունինք՝ կրնանք բուռն կերպով բարկանալ եւ ատիկա մեղք պիտի չսեպուի, այլապէս Պօղոս առաքեալ պիտի չըսէր՝ *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»* (Եփ 4.26): Բարկանալուն ալ չափը, սահմանը, կերպը ու առիթը կայ: Յիսուս ինքն ալ բարկացաւ երբ տեսաւ Աստուծոյ տաճարը սրբապղծուած, բայց մեղք չգործեց: Հին Կտակարանի մէջ բազմաթիւ անգամներ կը հանդիպինք «Աստուծոյ բարկութիւնը բորբոքեցաւ» բառերուն:

Աստուծոյ բարկութիւնը երբեմն իր սուրբ անուան հանդէպ իր ունեցած բծախնդրութենէն յառաջ կու գայ եւ երբեմն ալ մեղքին հանդէպ իր ունեցած ընդվզումին արտայայտութիւնն է. նման պարագայի բարկանալը մեղք չի սեպուիր, ընդհակառակը, անիկա աստուածասէր եւ արդար հոգիի մը արտացոլացումն է:

55.- Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգողներ, երբ տեսնեն իրենց հարազատներէն ոմանց գեհենի դատապարտուիլը, պիտի չնեղուի՞ն:

Պիտի չնեղուին երեք պատճառներով.-

ա.- Եթէ նոյն ընտանիքին անդամներէն մին զէնքն նետուի եւ միւսը արքայութիւն մտնէ, արքայութիւն մտնողը՝ զէնքն նետուողին համար պիտի չնեղուի, որովհետեւ արքայութեան մէջ հաւատացեալներ նո՛ր ընտանիք մըն է որ պիտի կազմեն: Հինը պիտի մոռցուի:

բ.- Մեր սէրը ա՛յնքան մեծ պիտի ըլլայ Տէր Յիսուսի եւ իրարու հանդէպ եւ Յիսուսի սէրը ա՛յնքան մեծ պիտի ըլլայ մեզի հանդէպ՝ որ անկարելի պիտի ըլլայ մեզի մտածել կամ նեղուիլ զէնքն զացողներուն համար:

գ.- Ես կը հաւատամ նաեւ, որ արքայութիւն մտնողները խորապէս պիտի գիտնան պատճառը թէ ինչո՛ւ զէնքն նետուողները՝ զէնքն նետուեցան, եւ ուստի, ո՛չ թէ պիտի նեղուին, այլ ուրախութեամբ Աստուծոյ փառքը, իմաստութիւնն ու արդարութիւնը պիտի գովերգեն:

56.- Ինչո՞ւ Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ իր Իսահակ որդին զոհէ (Ծն 22.1-2):

Երեք պատճառներով.-

ա.- Աբրահամի ժամանակակից մարդոց կեանքին մէջ ընդունուած էր մարդազոհութեան գաղափարը: Հեթանոսներ իրենց զաւակները կը զոհէին կուռքերու, զանոնք կրակէ անցնելով, այլ խօսքով՝ այրելով (Բ.Օր 18.10): Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ զոհել իր որդին՝ Իսահակը, եւ երբ Աբրահամ կը պատրաստուէր զոհելու զայն, Աստուած կեցո՛ւց զայն եւ պատուիրեց որ ձեռքը անոր չդպցնէ (Ծն 22.12): Աստուած այս կերպին դիմեց, որպէսզի Աբրահամին սորվեցնէր թէ ինք ո՛չ միայն չէր ուզեր եւ չէր պահանջեր մարդկային զոհ, այլեւ՝ կը մերժէր զայն, եւ հակառակ կը կենար անոր:

բ.- Իսահակ Մօրիայի լեռներէն մէկը կը տարուի մեռցուելու համար բայց ողջ կը դառնայ, որպէսզի ատով նախապատկերացուած ըլլայ մեզի մեռելներու յարութիւնը: Պօղոս առաքեալ ինք եւս մեզի կ'ըսէ, թէ Աբրահամ, *«իբրեւ մեռելներու յարութեան օրինակ՝ ետ ստացաւ իր զաւակը»* (Եբր 11.19):

գ.- Իսահակ մեռցուելու կը տարուի բայց ողջ կը դարձուի, նաեւ նախապատկերացնելու մեզի Քրիստոսի մահն ու յարութիւնը: Քրիստոս ինք նաեւ մեռնելու գնաց եւ կենդանի դարձաւ:

դ.- Վերջապէս, Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ Իսահակը զոհէ, որպէսզի փորձաքարի զարնելով անոր հաւատքը,

անոր վստահութիւնն ու հաւատարմութիւնը՝ զինք աւելի՛ զօրացնէր:

57.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Հոգեգալուստի օրը մէկտեղուած հաւատացեալներուն տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսելու իրողութիւնը (Գրծ 2.4):

ա.- Հոգեգալուստի օրը տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի Աստուած ցոյց տայ մեզի թէ Քրիստոսի եկեղեցին կազմողները պիտի ըլլան տարբեր-տարբեր ազգերէ ու ժողովուրդներէ եղող մարդիկ:

բ.- Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի ցոյց տրուի մեզի թէ Յիսուսի Աւետարանը բոլոր ազգերուն ու ժողովուրդներուն համար է:

գ.- Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի առաքեալներ իրենք այլեւս համոզուէին որ Քրիստոսով յայտնուած Աստուծոյ թագաւորութիւնը համատիեզերական թագաւորութիւն մըն էր եւ ո՛չ թէ հրեաներուն թագաւորութիւնը միայն:

դ.- Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի ներկայ բազմութիւնը եւս համոզուէր ու հաւատար որ Քրիստոսի փրկութիւնը նաեւ իրե՛նց համար էր:

58.- Ինչո՞ւ Յիսուս խաչին վրայ փոխանակ ըսելու. *«Կը ներեմ ձեզի»,* ըսաւ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»* (Ղկ 23.34):

Աղանդաւորական շարժումներու հետեւորդներ հիմնուելով Յիսուսի այս խօսքին վրայ, կ'ըսեն թէ Յիսուս մեղքերը ներելու իշխանութիւն չունի: Եւ սակայն մենք կը տեսնենք թէ Յիսուս այլ առիթներով ներեց մարդոց մեղքերը: Օրինակ, անդամալոյծին ըսաւ. *«Որդեա՛կ, մեղքերդ ներուա՛ծ ըլլան քեզի»* (Մր 2.5): Մեղաւոր կնոջ նաեւ ըսաւ. *«Մեղքերդ ներուած են»* (Ղկ 7.48):

Արդ, ինչո՞ւ Յիսուս փոխանակ ի՛նք ներելու մարդիկը խաչին վրայ, խնդրեց որ իր Հայրը ինք ներէ անոնց: Երկու պատճառով.-

ա.- Յիսուսի մահը խաչին վրայ փոխանորդական մահ էր, այսինքն՝ մե՛ր փոխարէն եղած մահ մըն էր: Քանի մեր փոխարէն եղած մահ մըն էր, բնականօրէն մեր փոխարէն եւ մեր անունով էր որ խաչին վրայ պիտի խօսէր եւ Աստուծմէ պահանջէր ներում մեզի համար:

Յիսուս խաչին վրայ մեր ներկայացուցիչն էր Հօր Աստուծոյ դիմաց: Իբրեւ մեր ներկայացուցիչը, բնականօրէն պիտի չըսէր. *«Կը ներեմ ձեզի»,* այլ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»:*

Մե՛նք է որ արժանի էինք մեռնելու մեր գործած մեղքերուն համար, բայց Յիսուս եկաւ եւ մեր մեղքերը իր վրայ առաւ եւ զանոնք խաչափայտին վրայ գամեց (Կղ 2.14): Աստուծոյ արդարութիւնը կը պահանջէր մա՛հը մեղաւորին, ճիշդ անոր համար ալ Քրիստոս եկաւ եւ մեր փոխարէն ու մեր փրկութեան համար մեռաւ, որպէսզի գոհացնէր Աստուծոյ արդարութեան պահանջքը: Եւ երբ գոհացուց Աստուծոյ արդարութեան պահանջքը, բացարձակ իրաւունքը ունեցաւ պահանջելու մեր երկնաւոր Հօրմէն որ ներէ մեր մեղքերը:

բ.- Երբ Յիսուս Աստուծոյ կ'ըսէ. *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»,* ասիկա նաեւ ցոյց կու տայ իր բարեխօսի հանգամանքը բայց մանաւանդ՝ միջնորդի դերը: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ միակ միջնորդ»ն* է Յիսուս (Ա.Տմ 2.5): Զգո՛յշ, Յիսուս միակ միջնորդն է, այո՛, բայց ո՛չ միակ բարեխօսը: «Միջնորդ» բառը կը գործածենք մէկու մը համար որ կ'աշխատի երկու հոգիներ հաշտեցնել կամ քով-քովի բերել: Ա՛յս հասկացողութեամբ Յիսուս միջնորդ է, որովհետեւ մեզ հաշտեցուց Աստուծոյ հետ:

Բայց չմոռնանք որ Յիսուս խաչին վրայ մարդոց համար միայն ներում պահանջող միջնորդ Աստուածը չէր, այլեւ՝ ներող Աստուածը: Փաստօրէն ան ներեց իրեն խաչակից եղող աջակողմեան աւազակին մեղքերը երբ անոր ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինծի պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43):

59.- Ոմանք հարց կու տան.- Պօղոս առաքեալ չմեղանչե՞ց երբ Անանիա քահանայապետին ըսաւ.- *«Թող Աստուած քեզի զարնէ, ձերմկցուա՛ծ պատ»,* եւ սուտ չխօսեցա՞ւ երբ ըսաւ. *«Չէի գիտեր որ քահանայապետ է»* (Գրծ 23.3-5):

Մեղանչողը Պօղոս առաքեալը ինք չէր, այլ՝ Անանիա քահանայապետը ինք, որովհետեւ ան *«սպասաւորներուն հրամայեց որ անոր բերանին զարնեն»* (Գրծ 23.2): Պօղոս առաքեալ բան մը չըսաւ որ արժանի ըլլար ապտակ ուտելու: Ան պարզապէս ըսաւ. *«Եղբայրնե՛ր, մինչեւ այսօր ես կատարելապէս հանդարտ խիղճով ապրած եմ Աստուծոյ առջեւ»* (Գրծ 23.1): Դո՛ւք ըսէք, այս խօսքին համար կ'արժէ՞ր ապտակ ուտել: Այս խօսքին համար, առաքեալը ապտա՞կ պէտք էր ուտէր, թէ՝ պէտք է գնահատուէր: Ուստի, առաքեալը ինք չսխալեցաւ իր խօսքին մէջ,

քահանայապետը ի՛նքն էր որ սխալեցաւ, որովհետեւ ան երբեք իրաւունք չունէր ապտակել տալու մէկը առանց յանցանքի:

Գալով առաքեալին խօսքին. *«Թող Աստուած քեզի զարնէ, ճերմկցուա՛ծ պատ»,* ասիկա ո՛չ անէծք է եւ ո՛չ ալ մարդը դատել: Առաքեալը տուեալ խօսքով պարզապէս ըսել ուզեց որ Անանիան պիտի չազատի Աստուծոյ դատաստանէն կամ հարուածէն, եւ պատմութենէն գիտենք որ Անանիա քահանայապետը իր եղբօր հետ միասին սպաննուեցան: «Ճերմկցուած պատ» բացատրութիւնը հասկնալու համար, պէտք է յիշել որ հրեաներ անցեալին իրենց գերեզմանները ճերմակ կը ներկէին, որպէսզի չըլլայ թէ մէկը սխալմամբ դպնար անոնց եւ ծիսականօրէն պղծուէր (Թւ 9.7):

Ուստի, «ճերմկցուած պատ» բացատրութեամբ, առաքեալը ըսել ուզեց որ քահանայապետը ողջ մեռած մըն է:

Իսկ գալով առաքեալին վերջին խօսքին. *«Չէի գիտեր որ քահանայապետ է»:* Նկատի պէտք է առնել որ այս դէպքը տեղի ունեցաւ առաքեալին մահէն քանի մը տարի առաջ երբ արդէն առաքեալը ծերացած էր (Փլմ 9) եւ աչքերն ալ տկարացած, ուստի յստակ չէր կրցած տեսնել քահանայապետը. չմոռնանք նաեւ որ քահանայապետը ատեանին մէջ դատապարտեալէն բաւական մեթր հեռու կ'ըլլար, որովհետեւ պէտք էր իր գահին վրայ բազմած ըլլար, մինչդեռ դատապարտեալը գաւիթին մէջ կը կենար. քահանայապետին ու «դատապարտեալին» միջեւ այս հեռաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ առաքեալին ծերութիւնն ու աչքերուն տկարութիւնը պատճառ դարձած էին որ ան չկարենար ճանչնալ քահանայապետը:

60.- Ի՞նչ կը նշանակէ «Սէլա» բառը որուն յաճախ կը հանդիպինք Սաղմոսներու գիրքին մէջ:

Սաղմոսներու գիրքին մէջ 71 անգամ կը հանդիպինք «Սէլա» բառին: Յիշենք անոնցմէ մի քանի հատը պարզապէս՝ (3.1, 4.2, 7.5, 9.16, 21.2, 24.6, 32.4, 46.3, 49.13, 54.3, 67.1, 84.8) եւլն:

Արդ, ի՞նչ կը նշանակէ կամ ի՞նչ ցոյց կու տայ «Սէլա» բառը: Պէտք է յիշել որ Դաւիթ մարգարէին ժամանակ Սաղմոսները կ'երգուէին եւ անոնց երգեցողութեան կ'ընկերանար երաժշտութիւն տաւիղով, քնարով, ծնծղաներով եւ այլ տեսակի նուագարաններով (հմմտ Սղ 150.3-6): «Սէլա» բառը նշան մըն էր որ երաժշտութիւնը կանգ պէտք էր առնէր որպէսզի եղանակը փոխուէր. երբ կանգ առնէր, նուագողները անմիջապէս իրենց նուագարանները կարգի

կը դնէին եւ կը պատրաստուէին տարբեր եղանակով մը երաժշտութիւնը շարունակելու:

61.- Մենք գիտենք որ Յիսուս իր աշակերտները ղրկեց թէ՛ քարոզելու եւ ուսուցանելու, եւ թէ՛ մկրտելու (Մտ 28.19-20): Արդ, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ Պօղոս առաքեալի խօսքը. *«Քրիստոս զիս մկրտելու չղրկեց, այլ՝ աւետարանելու»* (Ա.Կր 1.17):

Նախ ըսեմ որ առաքեալին այս խօսքը երբեք ցոյց չի տար որ ինք հակառակ էր մկրտութեան: Ան չէր կրնար հակառակ եղած ըլլալ, մանաւանդ գիտենք որ ինքն ալ մկրտուած էր (Գրծ 9.18, 22.16):

Ան կը յիշէ նաեւ թէ մկրտած է *«Կրիսպոսն ու Գայիոսը»* (Ա.Կր 1.14), Կը յիշէ թէ մկրտած է Ստեփանասի ընտանիքը (Ա.Կր 1.16): Ան մկրտած է նաեւ Փիլիպպէի բանտապետը իր ընտանիքին հետ միասին (Գրծ 16.33):

Չմոռնանք նաեւ որ առաքեալը յաճախակիօրէն շեշտած է կարեւորութիւնը մկրտութեան: Օրինակ, ան կ'ըսէ թէ մկրտութիւնը՝ Քրիստոսի հետ թաղուիլ է (Կղ 2.12): Մկրտութեաիւնը՝ նոր ծնունդ է (Տիտ 3.5): Մկրտութիւնը՝ Յիսուսի մահուան հաղորդակից դառնալ է (Հռ 6.3):

Իսկ թէ ինչո՞ւ Առաքեալը կ'ըսէ թէ Քրիստոս զինք չէ ղրկած մկրտելու, այդպէս կ'ըսէ, որովհետեւ այն ատեն կային մարդիկ որոնք կ'ուսուցանէին թէ ան որ կը մեռնի առանց մկրտուելու՝ չի կրնար փրկուիլ, նոյնիսկ եթէ անիկա նահատակուած ըլլայ Քրիստոսի համար:

Ճիշդ անոր համար ալ առաքեալը փրկութեան իբրեւ բացարձակ պայման կը դնէ Աւետարանին հաւատալը, որ *«Աստուծոյ զօրութիւնն է՝ որ կը փրկէ ամէն հաւատացող»* (Հռ 1.16):

Յիշենք որ մենք փրկուեցանք երբ Քրիստոս իր արիւնը թափեց խաչին վրայ: Մկրտութիւնը անկէ ետք է որ եկաւ: Եւ եկաւ ո՛չ թէ փրկելու, այլ փրկութիւնը ընդունողները զօրացնելու եւ Սուրբ Հոգիին շնորհքներով զարդարելու:

62.- Կրնա՞յ պատահիլ որ մէկը մեղք գործէ արքայութեան մէջ, (Տիրոջ երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք):

Ո՛չ: Քրիստոսի երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք արքայութիւնը ժառանգած անձ մը չի կրնար մեղանչել, չորս պատճառներով.-

1.- Չի կրնար մեղանչել, որովհետեւ Յիսուսի արիւնով յաւիտենապէս սրբուած է մեղքէն եւ մեղքի ազդեցութենէն: Յիսուսի շնորհած քաւութիւնը յաւիտենական ըլլալով՝ բնականօրէն այդ քաւութիւնը ստացողը՝ յաւիտենապէս մեղքէն կամ մեղք գործելու կարելիութենէն հեռու եւ զերծ պիտի մնայ:

2.- Արքայութիւնը ժառանգող մը պիտի չմեղանչէ եւ չի կրնար մեղանչել, որովհետեւ մեղքի ծնունդ տուող ոեւէ բան եւ ոեւէ անձ գոյութիւն պիտի չունենայ արքայութեան մէջ: Քանի մեղքի ծնունդ տուող ամէն ինչ, ամէն բան, ամէն անձ դատաստանէն յետոյ, գեհենին եւ կրակի լիճին մէջ նետուած պիտի ըլլայ, ուրեմն, արքայութեան մէջ մեղանչել պիտի չըլլայ:

3.- Սատանայ դարձած Արուսեակը ի՛նքն էր որ Ադամն ու Եւան առաջնորդեց դէպի մեղանչում (Ծն 3.1-6): Դատաստանէն ետք Սատանան, Նեռը եւ սուտ մարգարէն կրակի եւ ծծումբի լիճը պիտի ձգուին (Յտ 20.10): Ուստի, անոնք առիթ պիտի չունենան փրկուած մարդիկը խաբելու եւ մեղքի առաջնորդելու:

4.- Փրկուած մարդիկ ո՛չ միայն պիտի չմեղանչեն, այլեւ՝ պիտի ատեն մեղքը եւ մեղքի կեանքը, որովհետեւ ապրած են անոր դառն փորձառութիւնը: Անոնք ա՛յնքան պիտի սիրեն զԱստուած, ա՛յնքան լեցուած պիտի ըլլան Սուրբ Հոգիով, ա՛յնքան զմայլած ու արբեցած պիտի ըլլան Տէր Յիսուսի սիրով, ա՛յնքան առինքնուած եւ պարուրուած պիտի ըլլան Աստուածամայրիկով, եւ ի վերջոյ, ա՛յնքան շրջապատուած պիտի ըլլան երկինքի սուրբերով ու հրեշտակներով՝ որ մեղքը իրենց մտքի ծայրէն անգամ պիտի չանցնի, եւ նոյնիսկ իրենց գործած մեղքերը յաւերժապէս պիտի մոռնան:

5.- Վերջապէս, չմոռնանք որ մեղք գործելը նիւթական կամ շնչաւոր մարմինին յատուկ է: Մեր մարմինները զոր յարութիւն պիտի առնեն նիւթական կամ շնչաւոր մարմին պիտի չըլլա՛ն, այլ՝ հոգեւո՛ր մարմին, ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Հող կը դրուի իբրեւ շնչաւոր մարմին, եւ յարութիւն կ'առնէ իբրեւ հոգեւոր մարմին»* (Ա.Կր 15.44):

Ինչպէս ըսի, մեղք գործելը յատուկ է շնչաւոր, այլ խօսքով՝ շունչով ապրող կամ շունչ առնող նիւթական էակներուն: Հրեշտակները սակայն մեզի պէս շունչ չեն առներ եւ մեզի պէս նիւթական սահմանափակութիւն չեն ճանչնար եւ ուստի զերծ են

մեղանչելու կարելիութենէն: Մէկը կրնայ մտածել որ եթէ հրեշտակները զերծ են մեղանչելու կարելիութենէն, հապա ի՞նչպէս անոնց մէկ բաժինը մեղանչեց Աստուծոյ դէմ գլխաւորութեամբը Արուսեակին: Պատասխանը շատ պարզ է: Արուսեակ քերովբէին մեղանչումը իր մարմնաւորութեան եւ շնչաւորութեան հետեւանքը չէր, այլ՝ Աստուծոյ գահը գրաւելու իր փորձին հետեւանքը: Արքայութեան մէջ ոեւէ մէկը Աստուծոյ գահը գրաւելու նման փորձ պիտի չկրկնէ, ընդհակառակը, ամէն ծունկ պիտի ծռի Տէր Յիսուսի դիմաց. ուստի, հոն մեղանչելու հարց չկայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

1.- *«Սատանան տարաւ Յիսուսը Սուրբ Քաղաքը՝ Երուսաղէմ, եւ զայն կանգնեցնելով տաճարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»,* առաջարկեց որ ինքզինք հոնկէ վար նետէ, յիշեցնելով Աստուծոյ խոստումը, այն՝ որ հրեշտակները զինք պիտի վերցնեն իրենց ձեռքերուն վրայ, որպէսզի ոտքը քարի չզարնուի (Մտ 4.5-6): Արդ, Սատանան ի՞նչպէս կը համարձակի *«տաճարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալ:

2.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսի Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ *«Սատանայէն փորձուելու համար»* (Մտ 4.1):

3.- Ինչո՞ւ Յիսուս փորձութեան ենթարկուեցաւ Սատանային կողմէ:

4.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Շնութիւն ըրած կ՚ըլլայ ան՝ որ կ՚ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»* (Մտ 5.32): Ինչո՞ւ շնութիւն ըրած կ՚ըլլայ այն անձը որ կ՚ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ:

5.- Որո՞նք էին այն յոյները որոնք Զատիկի տօնին առիթով Երուսաղէմ եկած էին եւ կ՚ուզէին Յիսուսը տեսնել, եւ ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ անոնց գալուն առիթով ըսաւ. *«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ: Վստահ գիտցէք, որ եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»* (Յհ 12.20-24):

6.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ նկարներու գործածութիւնը արտօնուած է, իսկ արձաններու գործածութիւնը՝ արգիլուած:

7.- Ինչո՞ւ երբ Յիսուս պիտի այլակերպուէր հետը առաւ Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս առաքեալները միայն:

8.- Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ առաքեալին խօսքը. *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք»* (Եփ 4.26):

9.- Ի՞նչ իմաստ կ'ընդգրկէ Թափօր լերան վրայ մեր Տիրոջ այլակերպութեան ատեն Եղիա եւ Մովսէս մարգարէներուն երեւումը (Մտ 17.3: Մր 9.4: Ղկ 9.30-31):

10.- Ինչո՞ւ համար Երուսաղէմի առաքելական առաջին ժողովը, հեթանոսութենէ դարձի եկողներուն կ'արգիլէ հեռու մնալ կուռքերուն զոհուած կերակուրներէն, արիւնէ, խեղդուած կենդանիներու միսէն եւ պոռնկութենէ (Գրծ 15.29):

11.- Աստուած չապաշխարած մարդուն աղօթքին կը պատասխանէ՞:

12.- Յիսուսի աշակերտները Շաբաթ օրով ուրիշին ցորենի արտերուն մէջէն անցած ատեննին՝ հասկեր փրցուցին եւ կերան (Մր 2.23): Իրենց ըրածը գողութիւն չէ՞ր:

13.- Քրիստոսի մահուամբ իր աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չբաժնուեցա՞ն իրարմէ:

14.- Կարելի՞ է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը միացած մնաց Քրիստոսի մարդկային հոգիին իր մահէն ետք:

15.- Ի՞նչպէս կարելի է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը չբաժնուեցաւ Քրիստոսի մարդկային մարմինէն իր մահէն ետք:

16.- Ինչո՞ւ Մատթէոս Աւետարանիչ Քրիստոսի ազգաբանութիւնը կը բաժնէ երեք մասի՝ Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, եւ ինչո՞ւ իւրաքանչիւր մաս 14 սերունդով կը ներկայացնէ (Մտ 1.17):

17.- Եթէ միայն Աքար մեղանչեց, ինչո՞ւ իրեն հետ միասին իր զաւակները, իր անասունները եւ իր ամբողջ ունեցուածքը քարկոծուեցան եւ հրկիզուեցան (Յես 7.24-26):

18.- Մենք գիտենք որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին, արդ ի՞նչպէս պէտք է

հասկնալ *«Որպէսզի մարմինը կորսուի, եւ այսպիսով թերեւս հոգին փրկուի»* (Ա.Կր 5.5) խօսքը:

19.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Աղուէսները որջ ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»* (Մտ 8.19-20):

20.- Ինչո՞ւ եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի:

21.- Ինչո՞ւ Յիսուսի մկրտութեան ժամանակ Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանքով յայտնուեցաւ եւ ո՛չ ուրիշ բանի կերպարանքով (Մտ 3.16: Մր 1.10: Ղկ 3.22: Յh1.32):

22.- Կարելի՞ է բացատրել Յիսուսի հետեւեալ խօսքը.- *«Դուք էք երկրի աղը: Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն զայն: Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»* (Մտ 5.13):

23.- Ինչո՞ւ Յիսուս իր մայրը՝ Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարէն «կին» կոչեց երկու առիթներով (տե՛ս հին թարգմանութիւնը Յհ 2.4, 19.26):

24.- Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Ռախաբ պոռնիկ ըլլալով, իրեն համար կ'ըսուի. *«Իր գործերով արդարացաւ»* (Յկ 2.25):

25.- Ինչո՞ւ Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթքով անցուց (Ղկ 6.12-13):

26.- Սաւուղ վհուկ կնոջ մը միջոցաւ կանչել կու տայ Սամուէլի հոգին: Արդ, վհուկ կինը իսկապէ՞ս Սամուէլին հոգին կանչել տուաւ:

27.- Ճի՞շդ է որ կախարդութեամբ զբաղողներ կան որոնք կրնան մեռելներու հոգիները կանչել տալ:

28.- Եթէ մտածեցի մեղք մը գործել բայց առիթը չունեցայ գործելու, մեղք կը սեպուի՞:

29.- Ո՞վ էր Թէոփիլոսը որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:

30.- Ի՞նչ մեղքի մասին է որ կը խօսի Յովհաննէս առաքեալ երբ կը հաստատէ թէ *«մահացու մեղքեր ալ կան, որոնց համար»* պէտք չէ աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

31.- Որո՞նք են այն մեղքերը որոնք մահացու չեն եւ որոնց համար կարելի է աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

32.- Ամբողջ մարդկութիւնը միայն Ադամէն եւ Եւայէ՞ն յառաջ եկաւ, թէ՝ Աստուած անոնցմէ զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց:

33.- Ադամ եւ Եւա ունեցան երկու որդիներ՝ Կայէն եւ Աբէլ: Կայէն սպաննեց Աբէլը (Ծն 4.8), եւ ապա Կայէն գնաց եւ ամուսնացաւ (Ծն 4.17): Որո՞ւ հետ ամուսնացաւ Կայէն:

34.- Ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէսի Աւետարանին 1.29-ին մէջ Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» բառը եւ Յայտնութեան գիրքին 5.5-ին մէջ գործածուած «Առիւծ» բառը երկու զիրար հակասող հաստատումներ են: Ճի՞շդ է ասիկա:

35.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցին Սուրբ Պատարագի ընթացքին զուտ գինի կամ անխառն գինի կը գործածէ, իսկ Կաթոլիկ Եկեղեցին Պատարագի գինիին մէջ ջուր կը խառնէ: Եւ ինչո՞ւ որոշ եկեղեցիներ խմորուն հաց կը գործածեն, իսկ Հայ Եկեղեցին՝ բաղարջ հաց:

36.- Ի՞նչ բանի խորհրդանիշ է Իսրայէլի ժողովուրդին Կարմիր ծովէն անցքը, եւ Փարաւոնին ու իր բանակին խեղդուիլը ջուրերուն մէջ:

37.- Եթէ փրկութիւնը *«մեր գործերով շահուած չէ»* (Եփ 2.9), հապա ինչո՞ւ առաքեալը կը պատուիրէ երկիւղած բարեպաշտութեամբ աշխատիլ մեր փրկութեան համար (Փլպ 2.12):

38.- *«Անձը ինք պիտի փրկուի, սակայն իր գործերուն համար վարձատրութիւն պիտի չստանայ»* (Ա.Կր 3.15): Ի՞նչպէս մէկը կրնայ փրկուիլ բայց չվարձատրուիլ:

39.- Յովհաննէսի աշակերտները մօտեցան Յիսուսի եւ հարցուցին *«Ինչո՞ւ մենք եւ Փարիսեցիները յաճախ ծոմ կը պահենք, իսկ քու աշակերտներդ չեն պահեր»* (Մտ 9.14)։ Ի՞նչ ծոմի մասին է խօսքը։

40.- Ուրկէ՞ յառաջ եկած է Բէեղզեբուղ անունը եւ ի՞նչ կը նշանակէ (Մտ 12.24)։

41.- Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«երբ ամէն բան ենթարկուի Որդիին, այն ատեն Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ, որ ամէն բան իրեն ենթարկեց, որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»* (Ա.Կր 15.28)։ Երբ Յիսուս ինքզինք կ'ենթարկէ Աստուծոյ՝ այս չի՞ նշանակեր թէ ինք ստորադաս է քան Աստուած։

42.- Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին միայն հրեաներո՞ւն փրկութեան համար աշխատեցաւ։

43.- Յովհաննէս Մկրտիչի կատարած մկրտութիւնը ապաշխարութեան մկրտութիւն էր (Մտ 3.11), Յիսուս սակայն պէտք չունէր ապաշխարութեան, ուստի ինչո՞ւ մկրտուեցաւ։

44.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Այդ օրերուն վա՜յ է եղեր յղիներուն եւ ստնտու կիներուն»* (Մտ 24.19)։

45.- Ի՞նչ է տարբերութիւնը «Սուրբ Հոգիի մկրտութեան» եւ «Սուրբ Հոգիի լեցունութեան»։

46.- Արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենա՞նք։

47.- Ի՞նչ բացատրութիւն կարելի է տալ Յիսուսի հետեւեալ խօսքին վերաբերեալ.- *«Ձեր վրայ առէք իմ լուծս։ Քանի իմ լուծս դիւրաւ տանելի է եւ բեռս՝ թեթեւ»* (Մտ 11.29-30)։

48.- Ինչո՞ւ Պիղատոս սպաննել տուաւ այն Գալիլեացիները որոնք եկած էին Աստուծոյ զոհ մատուցանելու (Ղկ 13.1-2)։

49.- *«Ի՞նչ կը մտածէք այն տասնըութը մարդոց մասին, որոնց վրայ ինկաւ աշտարակը Սելովամի մէջ եւ սպաննեց զանոնք։*

Անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները» (Ղկ 13.4): Կարելի՞ է բացատրութիւն տալ այս համարին վերաբերեալ:

50.- Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ եղա՞ւ որ բաժանում յառաջ գար իր եւ աստուածութեան միւս երկու անձերուն՝ Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին միջեւ, թէ՝ անոնք միշտ միասին մնացին ու միասին գործեցին:

51.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Եւ երբ հալածեն ձեզ քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախէք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէք այլ քաղաք մը: Վստահ գիտցէք, որ պիտի չկրնաք վերջացնել Իսրայէլի քաղաքները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»* (Մտ 10.23):

52.- Յովհաննէս Մկրտիչ կասկա՞ծ ունէր թէ Յիսուս ինքն էր խոստացուած Փրկիչը, երբ իր աշակերտներէն երկուքը Յիսուսի քով ղրկեց որպէսզի իրեն հարցնեն. *«Դո՞ւն ես ան որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասենք»* (Մտ 11.3):

53.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ զօրաւոր մարդու մը տունը մտնել եւ անոր ստացուածքը կողոպտել, եթէ նախապէս այդ զօրաւոր մարդը չկապէ: Անկէ ետք է որ անոր տունը կը կողոպտէ»* (Մտ 12.29: Մր 3.27):

54.- Կարելի՞ է բացատրել մեր Տիրոջ հետեւեալ հաստատումը.- *«Ով որ առանց պատճառի իր եղբօր դէմ բարկանայ, դատարան պիտի յանձնուի: Ով որ իր եղբայրը յիմար կոչէ, Ատեան պիտի բերուի. եւ ով որ իր եղբայրը անմիտ կոչէ, դժոխքի կրակին պիտի դատապարտուի»* (Մտ 5.22):

55.- Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգողներ, երբ տեսնեն իրենց հարազատներէն ոմանց գեհենի դատապարտուիլը, պիտի չնեղուի՞ն:

56.- Ինչո՞ւ Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ իր Իսահակ որդին զոհէ (Ծն 22.1-2):

57.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Հոգեգալուստի օրը մէկտեղուած հաւատացեալներուն տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսելու իրողութիւնը (Գրծ 2.4):

58.- Ինչո՞ւ Յիսուս խաչին վրայ փոխանակ ըսելու. *«Կը ներեմ ձեզի»,* ըսաւ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»* (Ղկ 23.34):

59.- Ոմանք հարց կու տան.- Պօղոս առաքեալ չմեղանչե՞ց երբ Անանիա քահանայապետին ըսաւ.- *«Թող Աստուած քեզի զարնէ, ձերմկցուա՛ծ պատ»,* եւ սուտ չխօսեցա՞ւ երբ ըսաւ. *«Չէի գիտեր որ քահանայապետ է»* (Գրծ 23.3-5):

60.- Ի՞նչ կը նշանակէ «Սէլա» բառը որուն յաճախ կը հանդիպինք Սաղմոսներու գիրքին մէջ:

61.- Մենք գիտենք որ Յիսուս իր աշակերտները ղրկեց թէ՛ քարոզելու եւ ուսուցանելու, եւ թէ՛ մկրտելու (Մտ 28.19-20): Արդ, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ Պօղոս առաքեալի խօսքը. *«Քրիստոս զիս մկրտելու չղրկեց, այլ՝ աւետարանելու»* (Ա.Կր 1.17):

62.- Կրնա՞յ պատահիլ որ մէկը մեղք գործէ արքայութեան մէջ, (Տիրոջ երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք):

Հեղինակին ամբողջական գործերը

1.- Ճշմարիտ վերածնունդը

2.- Բա՜ց սրտիդ դուռը, Յիսուս կը սպասէ

3.- Ես եմ Ճամբան, Ճշմարտութիւնը եւ Կեանքը

4.- Մանուկներուն Արքայութիւնը

5.- Ամենօրեայ աճում Աստուծոյ Հոգիով եւ Խօսքով

6.- Աստուածաշունչին պատասխանները
ժողովուրդին հարցումներուն

7.- Աստուածաշունչին պատգամը
այսօրուան մարդուն

8.- Գիտնանք պատասխանները որոշ հարցումներու

9.- Ամենօրեայ հոգեւոր ուսուցում

10.- Մեր հոգը Աստուծոյ ձգել

11.- Հաւատացեալները վարդերն են արքայութեան

12.- Մեր Տիրոջ եւ Փրկիչին՝ Յիսուս Քրիստոսի
առակներուն բացատրութիւնը (Առաջին հատոր)

13.- 62 հարցումներ եւ անոնց պատասխանները